

Mendelova univerzita v Brně
Zahradnická fakulta Lednice

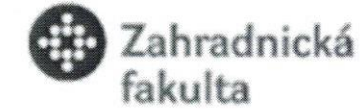
Lázeňský park – historie a současnost

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.

Vypracovala:
Veronika Jiřinová

Lednice 2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autorka práce: Veronika Jiřinová
Studijní program: Zahradní a krajinářská architektura
Obor: Zahradní a krajinářská architektura

Název tématu: **Lázeňský park-historie a současnost**

Rozsah práce: 50 stran; grafické přílohy

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujte literární přehled k danému tématu. Při popisu se zaměřte především na vývoj lázeňského parku v západočeském regionu v souvislostech s vývojem lázeňství.
2. Vymezte specifické funkce parku v lázeňských místech. Pozornost soustředte na význam lázeňského parku pro pobytové aktivity pacientů/klientů, roli parku v systému zeleně lázeňského místa a uplatňované kompoziční principy.
3. Zformulujte principy pro zajištění funkcí lázeňského parku současnosti. Jednotlivé principy dokladujte vhodnou grafickou formou (zkratkou). Principy proveďte v modelovém území Františkovy Lázně.

Seznam odborné literatury:

1. PROSOVÁ, S. Moravské lázně na přelomu 19. a 20. století. In DUFKOVÁ, J. – NOVÁKOVÁ, P. – OULEHLA, M. – FLEKALOVÁ, M. *sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Věda mladých 2006*. Brno: UAKE MZLU v Brně, 2006, s. 1–7. ISBN 80-7157-974-2.
2. MINIBERGER, J. *Adlerův pramen Františkovy lázně : evidenční číslo 180 : [Investice do rozvoje vzdělávání, reg.č.: CZ1.07/2.2.00/15.0084]. [S.l.]: [s.n.], 1951. 1 s.*
3. MINIBERGER, J. *Františkovy lázně - Luisin pramen : tachymetrické zaměření : evidenční číslo 179 : [Investice do rozvoje vzdělávání, reg.č.: CZ1.07/2.2.00/15.0084]. [S.l.]: [s.n.], 1950. 1 s.*
4. MINIBERGER, J. *Františkovy lázně : předběžný návrh na sadovou úpravu u Luisina pramene : evidenční číslo 176 : [Investice do rozvoje vzdělávání, reg.č.: CZ1.07/2.2.00/15.0084]. [S.l.]: [s.n.], 1950. 1 s.*
5. ŠIMEK, P. *Možnosti rozvoje systému zeleně v příměstské krajině města Františkovy Lázně. 2007.*
6. ING. PAVEL ŠIMEK - FLORART. *Regenerace jižní části lázeňského území Františkovy Lázně. Soubor autorizovaných projektů pro SROP EU z let 2003-2005.* ŠIMEK, P. a kol. *Úřad průmyslového vlastnictví, Česká republika.*
7. BURACHOVIČ, S. – WIESER, S. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů: v Čechách, na Moravě a ve Slezku.* 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 456 s. ISBN 80-7277-049-7.
8. DAMCOVÁ, E.: *Adaptace vzrostlé zeleně parku Čs. st. Lázní Jeseník* In: VYUŽÍVÁNÍ VZROSTLÉ ZELENĚ VMĚSTSKÝCH SÍDLECH. 1984. s.68-73
9. KŘÍŽEK, V.: *Obrazy z dějin lázeňství.* Libri. 2002
10. MACEŠKOVÁ, Z.: *Karlovarské parky. ZAHRADA-PARK-KRAJINA.* s.18-24. 2004
11. PETRŮ, J.: *Obrodná síla lázní. ZAHRADA-PARK-KRAJINA.* 2004. s.2-3.
12. ZÁVODNÝ, V.: *Postavenie a význam sadovníckej tvorby v kúpeľných parkoch.* : In: ÚLOHA ÚDRŽBY A TVORBY ZELENĚ V OCHRANE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA VKÚPEĽOCH. Bratislava 1892. s.35-42.

Datum zadání bakalářské práce: **prosinec 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **květen 2016**

Veronika Jiřinová
Autorka práce

doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.
Vedoucí práce

doc. Ing. Robert Pokluda, Ph.D.
Děkan ZF MENDELU

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: *Lázeňský park – historie a současnost* vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Lednici dne 14. 4. 2016

.....
podpis

Poděkování:

Touto formou bych chtěla poděkovat všem osobám, které přispěly k vytvoření této bakalářské práce. Především děkuji vedoucímu mé bakalářské práce doc. Ing. Pavlu Šimkovi, Ph.D. za odborné vedení této práce a poskytnutí cenných rad. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Stanislavu Mackovi, Ing. Zoře Rákosové za poskytnutí veškerých podkladů a informací a v neposlední řadě děkuji svým nejbližším, kteří mě podporovali a byli mi oporou.

Obsah

1	ÚVOD.....	9
2	CÍL PRÁCE.....	9
3	LITERÁRNÍ PŘEHLED.....	9
3.1	Park	9
3.2	Zeleň lázeňských měst	11
3.2.1	Zeleň lázeňského centra.....	12
3.2.2	Lázeňský park.....	13
3.2.3	Lesní krajinný park	13
3.2.4	Lázeňské lesy.....	13
3.3	Lázeňství v západních Čechách	14
	Lázně	14
	Západočeské lázně	14
3.4	Vybraná lázeňská města.....	15
3.4.1	Lázeňská města západních Čech – vývoj a historie.....	15
	Zeleň lázeňského města.....	17
	Zeleň lázeňského města.....	20
3.4.2	Další lázeňská města západních Čech	22
3.4.3	Významné německé lázeňské město Baden - Baden.....	23
4	MATERIÁL A METODY	24
5	VÝSLEDKY A DISKUZE.....	25
5.1	Popis modelového území	25
5.1.1	Lokalizace zkoumané oblasti.....	25
5.1.2	Geologie a geomorfologie	25
5.1.3	Horniny a reliéfy	25
5.1.4	Hydrologické poměry	25
5.1.5	Klimatické poměry	26
5.1.6	Pedologické poměry	26
5.1.7	Přírodní léčivé zdroje.....	26
5.1.8	Biota lokality.....	26
5.1.9	Rostlinstvo	26
5.1.10	Živočišstvo.....	27

5.1.11	Chráněná území	27
5.2	Analýza sledovaného území lázeňského města Františkovy Lázně.....	27
5.3	Historický vývoj Františkových Lázní.....	27
5.3.1	Počátky Františkových Lázní – Ves císaře Františka	29
5.3.2	Parky a městská zeleň	30
5.3.3	Rozvoj města v jednotlivých historických etapách.....	34
5.4	Kompoziční principy.....	43
5.5	Kompozice zeleně v řešeném území.....	44
5.5.1	Prostorová koncepce zeleně.....	45
5.5.2	Specifika lázeňského parku	46
5.6	Funkce lázeňského parku z pohledu historie a současnosti	47
5.6.1	Funkce lázeňského parku a principy pro jejich zajištění v aplikaci na sledované území	48
5.6.2	Pobytové aktivity pacientů/klientů v lázeňském parku	49
5.6.3	Funkce z pohledu vlivu na návštěvníka u vybraných objektů (historie x současnost).....	50
5.7	Návrhy úprav vybraných lokalit v zájmovém území	63
6	ZÁVĚR.....	63
7	SOUHRN.....	64
7.1	Abstrakt.....	64
7.2	Abstract	64
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	65
9	PŘÍLOHY	66

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Ideální rozložení lázeňské zeleně (Otruba, 2002, s. 140).....	12
Obr. č. 2: Vztah dopravy k lázeňskému území, upraveno v programu Photoshop (Otruba, 2002, s. 140).....	12
Obr. č. 3: Západočeský lázeňský trojúhelník, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 6).....	14
Obr. č. 4: Mariánské Lázně – půdorysný plán lázní od Václava Skalníka z roku 1818, upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 229).....	18
Obr. č. 5: Mariánské Lázně – mapa města 1847, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 21).....	18
Obr. č. 6: Mariánské Lázně 1882, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 22).....	18
Obr. č. 7: Mariánské Lázně – letecký pohled (Zeman, 2008, s. 23).....	18
Obr. č. 8: Historické obrázky Mariánských Lázní, upraveno v programu Photoshop (Richter, 2008, s. 7-8).....	19
Obr. č. 9: Karlovy Vary – charakteristický pohled na parkovou krajinu lázeňského okolí, protkanou promenádami s vyhlídkami a lesními kavárnami., upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 163).....	20
Obr. č. 10: Karlovy Vary, půdorysný plán z Prospektu 1733, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 6).....	21
Obr. č. 11: Karlovy Vary – Mlýnská kolonáda, 1890, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 11).....	21
Obr. č. 12: Karlovy Vary – mapa města 1923, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 11).....	22
Obr. č. 13: Karlovy Vary – letecký pohled (Zeman, 2008, s. 11).....	22
Obr. č. 14: Kynžvart – zámecký park, upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 192).....	23
Obr. č. 15: Mapa České republiky s vyznačeným územím, upraveno v programu Photoshop (www.wiki.rvp.cz, 2011).....	25
Obr. č. 16: Josefská mapa Chebska z roku 1882 s vyznačením polohy chebských kyseliek, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 4).....	28
Obr. č. 17: Situační plán okolí Františkova pramene z konce 18. stol., vlevo rybník Klinckerfoglův, vpravo mincmistra Plechera, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 5).....	28
Obr. č. 18: Projekt pavilónu Františkova pramene, navrhl a nakreslil Ing. Rothhesel, 1792, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 23).....	28
Obr. č. 19: První pavilón (zničený) Chebské kyselky a první kolonáda u Františkova pramene, Prökl-kronika Fr. Lázně, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 11).....	28
Obr. č. 20: Čp. 29 – stavebník Johann Künzl, stavitel Schäck, 1812, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 22).....	29
Obr. č. 21: Čp. 32 – stavebník Nonner, 1812, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 22).....	29
Obr. č. 22: Detail půdorysného plánu Františkových Lázní z r. 1795, severní park vlevo, jižní parter vpravo, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 94).....	30
Obr. č. 23: Půdorysný plán lázeňského parku z r. 1810, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 96).....	31
Obr. č. 24: Plán parterových úprav před Společenským domem a za kolonádou u Františkova pramene, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 96).....	31
Obr. č. 25: Půdorysný plán Františkových Lázní A. Musill, 1814 (Macek, 1989, s. 145).....	31
Obr. č. 26: Riedlův výhledový plán lázeňských parků, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 97).....	32
Obr. č. 27: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1850, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 146).....	32
Obr. č. 28: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1852, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 149).....	33
Obr. č. 29: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1859, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 150).....	33
Obr. č. 30: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1865, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 151).....	33
Obr. č. 31: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1869, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 153).....	33
Obr. č. 32: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1872, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 152).....	34
Obr. č. 33: Etapy vývoje zeleně Františkových Lázní, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 15).....	34
Obr. č. 34: Půdorysný plán založení Františkových Lázní z roku 1795 – lavírovaná perokresba Gruber – Rothhesel, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 20).....	35
Obr. č. 35: Okolí Františkova pramene v roce 1808 – Karel Postl, kolorovaný obrysový lept, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 16).....	35
Obr. č. 36: Františkova Lázně od Slatiny, L. A. Buquoy, 1810, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 16).....	35
Obr. č. 37: Plán Lázeňského parku ve Františkových Lázních, nedatováno, cca před rokem 1808, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 17).....	36
Obr. č. 38: Půdorysný plán Františkových Lázní z roku 1808, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 20).....	36
Obr. č. 39: Návrh úpravy parku pod Františkovým pramenem z roku 1814, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 17).....	36

Obr. č. 40: Půdorysný plán Františkových Lázní z roku 1824 z kroniky Zkrášlovacího spolku zakreslené Gustavem Wiedermannem, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 18)	37
Obr. č. 41: Návrh aleje k Solnému prameni z roku 1824, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 18)	37
Obr. č. 42: Kopie výhledového plánu Františkových Lázní Johanna Michaela Riedla z roku 1828, nakreslená Vinzenzem Pröklem, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 19)	38
Obr. č. 43: Situační plán nové kolonády Solného a Lučního pramene, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 20)	38
Obr. č. 44: Stabilní katastr Františkových Lázní, cca 1840, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 20)	38
Obr. č. 45: Plán Františkových Lázní z roku 1872 (Kurliste 1872), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 21)	39
Obr. č. 46: Lázeňský park cca 1875, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 22)	39
Obr. č. 47: Část půdorysného plánu slatinišť a pramenů na východě Františkových Lázní z roku 1880, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 22).....	39
Obr. č. 48: Plán Františkových Lázní z roku 1895 (Kurliste), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 24)	40
Obr. č. 49: Situace založení parku Amerika od Simona Stadlera a S. Soukupa z roku 1882 z kroniky Zkrášlovacího spolku, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 23)	40
Obr. č. 50: Plán Františkových Lázní, Kunst in Eger, 1913, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 25)	41
Obr. č. 51: Plán Františkových Lázní z roku 1924 (Pohorecký Antonín: Františkovy Lázně a okolí – příručka pro lázeňského hosta a turistu), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 26)	41
Obr. č. 52: Plán spolku pro vysazování zeleně a zkrášlování Františkových Lázní z roku 1931, upraveno v programu Photoshop (50 JAHRE VERSECHE NERUNGS ARBEIT AN FRANZENSBAD, 1931).....	41
Obr. č. 53: Plán Františkovy Lázně z roku 1936, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 26).....	42
Obr. č. 54: Františkovy Lázně v Sudetech z roku 1940, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 27)	42
Obr. č. 55: Františkovy Lázně, státní mapa odvozená z roku 1952, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 28)	42
Obr. č. 56: Pavilon s Františkovým pramenem, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013).....	50
Obr. č. 57: Hudební altán u Františkova pramene, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905).....	50
Obr. č. 58: Nová kolonáda 1915, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	50
Obr. č. 59: Pavilon s Františkovým pramenem (vlastní zdroj, 2016)	51
Obr. č. 60: Kolonáda, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2016)	51
Obr. č. 61: Pohled na místo původně s hudebním altánem, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2015).....	51
Obr. č. 62: Společenský dům, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905).....	52
Obr. č. 63: Společenský dům (vlastní zdroj, 2015).....	52
Obr. č. 64: Dvorana Glauberových pramenů 1914, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	53
Obr. č. 65: Pohled z parku na Dvoranu Glauberových pramenů 1934, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	53
Obr. č. 66: Dvorana Glauberových pramenů (vlastní zdroj, 2016)	54
Obr. č. 67: Pohled z parku na Glauberovy prameny, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2015)	54
Obr. č. 68: Kolonáda Solného a Lučního pramene, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905).....	55
Obr. č. 69: Kolonáda Solného a Lučního pramene (vlastní zdroj, 2015).....	55
Obr. č. 70: Izabelina promenáda 1899, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	56
Obr. č. 71: Pohled na sochy Isabeliny promenády 1904, upraveno v programu Photoshop.....	56
Obr. č. 72: Izabelina promenády (vlastní zdroj, 2016)	57
Obr. č. 73: Pohled na sochy Isabeliny promenády (vlastní zdroj, 2015)	57
Obr. č. 74: Vyhlídková věž Salingburg 1909, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013).....	58
Obr. č. 75: Vyhlídková věž Salingburg (vlastní zdroj, 2016).....	58
Obr. č. 76: Promenáda u pramene Natálie 1932, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2010)	59
Obr. č. 77: Promenáda u pramene Natálie (vlastní zdroj, 2016).....	59
Obr. č. 78: Severní park 1907, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	60
Obr. č. 79: Severní park (vlastní zdroj, 2015).....	60
Obr. č. 80: Městský rybník Labutí jezírko 1903, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)	61
Obr. č. 81: Městský rybník Labutí jezírko (vlastní zdroj, 2015).....	61
Obr. č. 82: Kavárna Amerika, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905)	62
Obr. č. 83: Kavárna Amerika (vlastní zdroj, 2016).....	62

1 ÚVOD

„A tato země od Chebu až po Vary jest kraj velmi krásný a líbezný, s vysokými horami, půvabnými a krásnými dolinami a lesy, nesčetnými bystřinami, kyselkami a potůčky, sotva se mu mohu sdostatek vynachválit a naobdivovat.“

Caspar Bruschius, 1542

(Burachovič, Holečková, 2008, s. 8)

Lázeňská města, již v dobách dávno minulých, lákala svou osobitou atmosférou, kterou vytvářela nejen specifická architektura ale i zeleň, jež byla s citem navrhovaná tak, aby vytvořila dokonalý obraz. Lázeňská zeleň je převážně tvořena lázeňskými parky, na které nahlížíme, jako na část zeleně, která byla vytvořena s určitým záměrem. Svě nezastupitelné místo mají v daném místě i přírodní léčivé zdroje, bez kterých by se žádné z lázeňských měst nestalo tím, čím je.

A právě park pacientovi poskytuje po absolvování léčebných procedur prostor, kde návštěvník může trávit velkou část svého času, ať za účelem nejrůznějších aktivit, tak i za účelem doplňkové léčby. Každý z lázeňských parků je svým způsobem jedinečný, má svou roli v systému zeleně lázeňského místa, funkci a jsou v něm uplatňovány kompoziční principy. Díky tomu působí na svého návštěvníka velkoryse, vytváří pro něj oázu klidu a napomáhá k obnově především duševních sil.

2 CÍL PRÁCE

Cílem této práce bylo zpracovat všeobecný přehled o zeleni lázeňských měst, především zaměřený na lázeňské parky. Přehled vychází také z příkladů několika lázeňských měst z oblasti západních Čech. U těchto měst zpracovat literární přehled, analyzovat vývoj v historickém sledu a zjistit tak zahradně-architektonické uspořádání. Ze získaných podkladů pak odvodit závěr, který má být zamyšlením nad historickým vývojem lázeňského parku v kontextu na vývoj jeho funkcí.

Jako modelový objekt bylo vybráno město Františkovy Lázně a jeho parky. Nejprve byly shromážděny grafické a textové podklady o vývoji města a s tím související vývoj zeleně. Získané informace byly seříděny dle historického sledu a takto byly v práci uvedeny. Dále byly vymezeny jednotlivé etapy vývoje a s ním související zahradně –architektonické úpravy, které byly doplněny grafickými podklady. Podklady byly analyzovány z pohledu rozvoje daného území a také v souvislosti se změnami funkcí jednotlivých částí parků u sledovaného objektu. V závěru práce je vyhodnocení nad získanými podklady se zaměřením na principy pro zajištění funkcí lázeňského parku

současnosti. Je zde i zachycen současný stav s některými možnostmi dalšího rozvoje do budoucna, jak plánovanými, tak potencionálně možnými.

Tato práce by měla být uceleným přehledem historického vývoje lázeňského parku se zaměřením na jeho význam. Práce je doplněna grafickým podkladem, zobrazující vývoj lázeňského parku v konkrétním městě se zaměřením na funkce lázeňského parku současnosti a principy pro zajištění těchto funkcí.

3 LITERÁRNÍ PŘEHLED

V této části je zpracován literární přehled, který vysvětluje základní pojmy, jako je například park, zeleň lázeňských měst. Zaměřuje se především na specifikaci jednotlivých skladebných částí, prvků, ale i jejich funkcí.

3.1 Park

Je možno vnímat z různých pohledů, jak z architektonického, dle vztahu k sídlu, tak i dle jeho funkcí, účelu ke kterému by měl sloužit. Práce se bude zaměřovat především na hledisko architektonické. Bude se snažit zjistit důvody vzniku některých parků oblasti západních Čech, se zaměřením na jejich spojení s existencí minerálních pramenů. V úvodních kapitolách bude park posuzován z hlediska skladby a jeho vlivu na člověka.

Park je definován jako *„záměrně upravená část přírody. Přírodní a přirozené prvky jsou jeho stavebními kameny sestavovanými za určitým specifickým cílem“*. (Otruba, 2002, s. 136)

Objekt parku lze definovat z pohledu jeho vnitřních skladebních vztahů. Vztahy lze charakterizovat takto:

- *„Park je záměrně ztvárněný výsek přírody a jejích prvků*
- *Má sloužit vnitřní a vnější pohodě člověka*
- *Vyzvat k přemýšlení*
- *Má vychovávat*
- *Má dát člověku volnost ve volbě cíle*
- *Nemá být zdůrazňována forma nad obsahem“* (Otruba, 2000, s. 25)

Sitte (1995 in Flekalová, 2015, s. 49) *„chápe park jako kulturně a esteticky hodnotný prostor. Jedná se o prostor, kde probíhá každodenní život jeho obyvatel“*. V parcích mají lidé možnost se věnovat různým činnostem jako např. sportování, účasti na slavnostech, setkávat se s lidmi,

relaxovat a také i provozovat hry. Park by měl mít dostatek podnětů, aby nepůsobil depresivně, je třeba mít na paměti, že rekreaci je nutno provádět tak, kde je možno se psychicky uvolnit a fyzicky zotavit. Park je považován za větší ozeleněnou plochu v organismu sídla, která má mimo jiné hygienické a mikroklimatické vlastnosti. Tyto vlastnosti zlepšují prostředí a díky zelené barvě člověk pocítuje odpočinek pro svůj zrak. Zelená barva je barvou naděje. Park lze definovat jako „*ucelený útvar zeleně, který je nedílnou součástí urbánní struktury sídla*“.

Dle Horkého (1984 in Flekalová, 2015, s. 49-50) se „dělí parky do 4 kategorií podle velikostí“:

- a) „*malé parky*“ – o rozměrech 0,5-1,0 ha tyto parky by měly být situovány do 200 m od bydliště a měly by sloužit ke krátkodobé rekreaci obyvatel z nejbližšího okolí.
- b) „*střední parky*“ – kolem 3,0 ha plochy situovány do 500 m od bydliště, hlavním úkolem je umožnit nenáročnou hru dětí a dospělým vytvořit podmínky pro aktivní oddechové činnosti.
- c) „*větší městské parky*“ - s rozlohou mezi 10-15 ha, situované okolo 1 km od sídla, umožňují zajištění nejen klidové rekreace pro děti i dospělé, ale i aktivní rekreaci pro obě skupiny. Tyto parky nabízí i pobytové trávníky pro své návštěvníky.
- d) „*velké městské parky*“ – o rozloze 30-40 ha jsou budovány především ve velkých městech. Tyto parky nabízí aktivní i pasivní možnost rekreace, kterou mohou využít všechny věkové kategorie.

Skladebné části parku

Prostor parku je tvořen především rostlinami i terénem. Celkový dojem dotváří mobiliář a drobná architektura. Jednotlivé skladebné části parku lze definovat:

- a) „*Vegetační složka*“ – tato složka vytváří prostředí pro rekreaci, její funkce je bioklimatická a hygienická, podle Kocourkové (1983 in Flekalová, 2015, s. 50) by společně s vodními prvky měla zabírat 80% plochy parku, zpevněné a zastavěné plochy by měly činit maximálně 20% a zastavěná plocha budov by neměla být více než 2%.

Vegetační prvky lze dále dělit podle struktury:

- „*Kompaktní se zapojenou stromovou a keřovou vegetací*“
- *Polootevřené jako mix luk*
- *Skupinky stromů a lesíků*

- *Otevřené reprezentované loukami*“ (Štěpánková a kol., 2012 in Flekalová, 2015, s. 50)

Trávníky

Jedná se o nejrozšířenější vegetační prvek v parcích, který tvoří důležitý rámeček pro další zeleň v parku. Stav trávníků v parcích ovlivňuje aktivity a složení návštěvníků v parku. Je nutno, aby trávníkové plochy byly dostatečně udržované a kosené, protože neupravené plochy nelze aktivně využívat jako rekreační trávník, kde by si návštěvník mohl posedět u pikniků, cvičit, učit se nebo házet si. Z těchto důvodů by trávníky měly být odolné proti sešlapu.

Vegetace stromového a keřového patra

Ta tvoří estetický a funkční prvek v parku, ale především protihlukovou, protiprachovou a optickou clonu, která odděluje klidný park od zbytku města. Stromy mají i ochrannou funkci v létě před sluncem a deštěm. Stromy pozitivně působí na lidskou duši, především působí uklidňujícím dojmem a navozují estetický zážitek z barevné struktury spolu s ostatními rostlinami v parku. Stromy lze vnímat všemi smysly, čichem vůni, chutí ochutnat jedlé plody, hmatem strukturu a sluchem šustění listů. Nejenže stromy pozitivně působí na návštěvníka, člověka, ale i poskytují útočiště nejrozličnějšímu hmyzu, ptákům a drobnému zvířectvu

b) „*Terénní morfologie*“ - vlivem působení člověka nebo přírodními podmínkami může být terén různě diverzifikovaný. Umělé či přírodní násypy, kopce, svahy modelují park, terénní modelace vytváří prostor pro vodní prvky a umožňuje návštěvníkovi provozovat aktivity přizpůsobené prostoru. Kopce, svahy, násypy se dají využít k sáňkování, klouzání, také se zde dají vybudovat různé vyhlídky. Rovné plochy mohou sloužit převážně k míčovým hrám nebo piknikům.

c) „*Komunikační síť*“ je odvislá od účelu využívání daného parku. Je tvořena chodníky, které umožňují různé aktivity např. různé druhy běhu, bruslení na kolečkových bruslích, cyklistiku a především turistiku pro pěší. Dále pak je tvořena cestní sítí a parkovišti. Cestní síť navazuje na ostatní veřejnou komunikaci a je z ní vyloučena veřejná doprava.

Při navrhování komunikací sloužících k procházkám je nutno brát na zřetel správné trasování, tak aby se návštěvníci rovnoměrně rozptýlili po parku, jejich pohyb byl organizovaný a umožňoval jim pohyb po jednotlivých částech rekreačního prostoru. Procházkové chodníky je možno rozdělit dle funkce na hlavní, vedlejší a turistické. Hlavní tvoří promenádní a přístupové cesty, vedlejší propojují hlavní chodníky. Jejich šířka je závislá na plánované frekvenci návštěvníků, hlavní cestní síť je

obvykle v šíři 2 m, promenád 3 m, vedlejší trasy obvykle jen 1,5 m. V parcích je také nutno řešit bezbariérový přístup. Velmi důležitou otázkou je zajištění dostatečné údržby a úpravy chodníků.

d) „*Orientační a informační zařízení*“ představují tabule, které jsou umístěné na nejméně navštěvovaných místech. Poskytují návštěvníkovi nejrůznější informace o celém komplexu rekreační plochy, informují ho o zajímavostech a možnostech využití, také mu doporučují či zakazují vhodné či nevhodné aktivity. Zařízení by měla být po celém prostoru jednotná a neměla by působit rušivým dojmem.

e) „*Odpočívadla*“ – jako odpočívadlo lze vnímat lavičky, které jsou umístěné vedle komunikačních sítí a bývají často doplněny přístřešky, stolky či odpadkovými koši. Přístřešky by měly být navrhovány s citem a ve stylu parku. Jako odpočívadlo můžeme vnímat i pobytovou louku, která je určena k odpočinku, jako např. k pikniku nebo slunění. Součástí takových ploch mohou být lehátka či různé sedací prvky.

f) „*Osvětlení*“ tvoří jak účelové osvětlení, které osvětluje cesty, odpočívadla a jiná důležitá místa v parku, tak i scénické osvětlení vodních prvků a budov.

g) „*Zdroje pitné vody a vodní prvky*“ patří k estetickým a hygienickým prvkům parku. Vodní zdroje v parcích jsou tvořeny také přírodními a přírodě blízkými vodními toky nebo plochami, které jsou přínosné, jak z estetického hlediska, tak mají významný rekreační efekt. Mimo jiné jsou i domovem různých živočichů, které lze v parku krmit nebo pozorovat.

Dalšími skladebnými částmi parku jsou zázemí a vybavenost tvořená:

a) „*Kulturně – společenským zařízením*“, které je tvořeno zařízeními společensko-zábavnými, stravovacími. Tyto areály jsou dotvářeny také zookoutky, které jsou velmi oblíbené u všech věkových kategorií návštěvníků. Také sem lze zařadit umělecká díla jako např. sochy nebo kinetické hračky, za zmínku stojí i amfiteátry, které slouží především k zajištění hudební či divadelní produkci.

b) „*Hospodářsko – administrativní vybavenost*“ sloužící k zajištění organizace a provozu rekreačního areálu. Její hlavní náplní je péče o budovy, zařízení, údržba atd.

c) „*Naučným zařízením*“, které návštěvníka poučí např. o rostlinách, zahradním umění nebo o textuře materiálů. K tomuto poučení slouží naučné stezky a informační centra.

d) „*Hygienickou vybaveností*“ zajišťující pro návštěvníky hygienické zázemí v podobě umývárny, sprchy, veřejná WC atd., které se buduje především do intenzivně navštěvovaných částí rekreační lokality se sportovním či stravovacím zařízením. Patří sem i plochy na venčení psů.

e) „*Obslužnou vybaveností*“, která je umístěna u vstupů nebo v centrech a tvoří ji stánky, bufety, menší restaurace, kavárny, cukrárny atd.

f) „*Vlastní rekreační vybaveností*“, jež je daná potřebou návštěvníků, kterým je prostor parku určen. Například se jedná o *hřiště*, která je možno chápat jako funkčně určené plochy, upravené a vybavené pro různé sporty všech věkových kategorií, dále pak *půjčovny rekreačního vybavení* určené pro návštěvníky, kteří si chtějí sport jen vyzkoušet. K rekreační vybavenosti patří i vodní plochy k zajištění vodních sportů a *areály zdraví*, které umožňují navazující vykonávání sportovních aktivit. Ty jsou realizovány za účelem zvýšení tělesné zdatnosti v prostředí přírody. (Flekalová, 2015, s. 50-54)

3.2 Zeleň lázeňských měst

Podle Kupky (2006, s. 127) jsou lázeňská města z pohledu městské zeleně významná zvláště vysokým podílem zelených ploch, které jsou napojeny na příměstskou zeleň. Se zelení jsou spojeny lázeňské objekty a tvoří nerozlučný celek. Charakteristickým znakem všech lázeňských měst je široce rozvinutý park, který je prostoupený zástavbou. Cestní síť je využívána k procházkám, předepsaným v rámci lázeňských kúr. Společnost si uvědomuje „*terapeutickou hodnotu parků*“, tato lázeňská místa jsou s oblibou vyhledávána hudebníky a básníky.

Třídění lázeňské zeleně z pohledu optimálního rozmístění zelených ploch ve vztahu k urbanistickému pojetí daného sídla se specifikací a skladbou viz obr. č. 1:

a) zeleň intravilánu – „*zeleň uvnitř lázeňského území*“

- *zeleň lázeňského centra*
- *lázeňské parky (park)*“

b) zeleň extravilánu – „*zeleň vně lázeňského území*“

- *parkový les (krajinný park)*“

- A – lázeňské centrum
- B – lázeňský park
- C – lesní (krajinný) park

Obr. č. 1: Ideální rozložení lázeňské zeleně (Otruba, 2002, s. 140)

3.2.1 Zeleň lázeňského centra

Otruba (2002, s. 143) uvádí, že jako zeleň lázeňského centra jsou označovány plochy, které jsou bezprostředně přimknuty k urbanistickým celkům, tvoří jejich předpolí, případně jsou umístěny do nejatraktivnějších míst. Z velké části jsou zatíženy pěšími, slouží ke shromažďování návštěvníků a jsou intenzivně využívány.

Celkový prostor lázeňských areálů je dotvářen drobnou architekturou, výtvarnými díly, vodními prvky, kolonádami, fontánami a místy k odpočinku i prostranstvími, sloužící k hudební produkci a ke shromažďování.

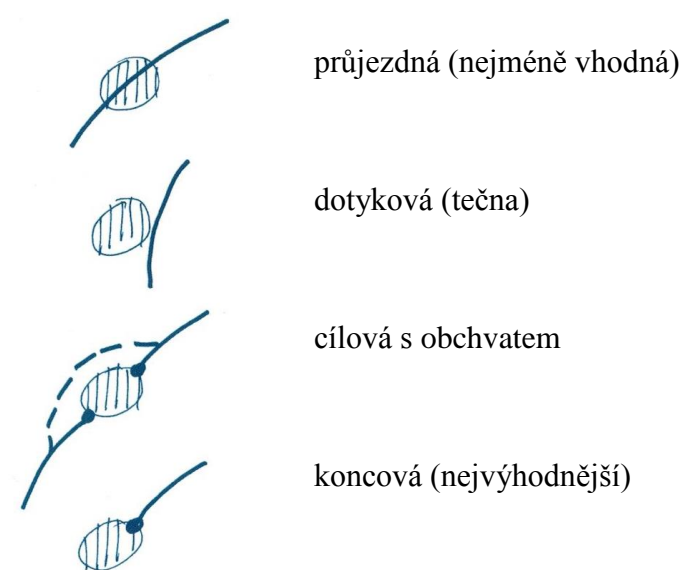
Má své specifické funkce a to především:

- Hygienickou – zdravé lázeňské prostředí, provoněné silicemi a éterickými oleji, kde mimo jiné zeleň tlumí hluk, pachy, izoluje proti prašnosti (Flekalová, 2015, s. 73) a to díky správně uskupené skladbě výsadby rostlin, zvláště dřevin (Otruba, 2002, s. 139)
- Mikroklimatickou – příznivě ovlivňuje vlhkost ovzduší, proudění vzduchu atd. (Flekalová, 2015, s. 73) a to především vhodně zvolenou druhovou skladbou rostlin (Otruba, 2002, s. 139)
- Psychologickou – eliminuje rušivé vlivy např. dopravy, lidského chaosu. Zeleň vrací člověku myšlenky na sounáležitost člověka s přírodou a vyvolává v člověku pocit klidu, bezpečí a pohody (Flekalová, 2015, s. 73). Myšlenka je navozována různými prostředky např. tvarem, barvou, světlem stínem, vodou, terénem, dalšími elementy a jejich uměleckým ztvárněním (Otruba, 2002, s. 142)
- Estetickou – tato funkce je dána spojením s lázněmi, kdy parky byly vrcholem zahradního umění ve spojení s architektonickým. Celkový dojem byl řešen výtvarně a byly používány nejnovější zahradnické výpěstky (Flekalová, 2015, s. 73)

S funkcemi souvisí i vazby, které dělíme dle Otruby (2002, s. 142) na:

- Urbanistické

Jedná se zvláště o situování a vliv dopravy, její spojení a pronikání do lázeňského areálu, jak nejméně vhodné je situování dopravního průtahu do lázeňského areálu, toto řešení s sebou nese mnoho negativních vlivů. Mnohem výhodnější je, když doprava tvoří tečnu k jádru lázní, v tomto případě lze lépe negativní vlivy eliminovat. Jako nejlépe pojaté řešení dopravy se jeví stav, kdy doprava končí na hranicích lázeňského území a dále pokračují jen trasy obslužné, bezpečnostní a pěší, v tomto případě jsou negativní vlivy minimální. Nabízí se možnost propojení dvou koncových zakončení dopravy obchvatem v extravilánu, viz obr. č. 2.

Obr. č. 2: Vztah dopravy k lázeňskému území, upraveno v programu Photoshop (Otruba, 2002, s. 140)

- Geomorfologické

Důležité je vědomí situování lázní v údolí či podél vodního toku, kde jsou prostory stísněné, mnohdy lemované svahovými polohami. Takové umístění ovlivňuje vzdušné proudění a umožňuje existenci inverzí a sedimentaci částic.

- Klimatické

V případě této vazby je nutno mít při navrhování zeleně na paměti tu skutečnost, že nesmíme bránit provětrávání prostoru, můžeme však usměrňovat vzdušné proudění a tím do určité míry vlhkost a teplotu ovzduší.

3.2.2 Lázeňský park

Jak píše Otruba (2002, s. 143-144) lázeňský park by měl logickým způsobem navazovat na lázeňské centrum a tvořit jeho obal. Jeho úkolem je nabídnout návštěvníkovi individuální společenskou rekreaci, jak krátkodobou, tak střednědobou. Tento park nabízí klid a pohodu. Je v něm situováno nepřeborné množství stromů a trávníků. Jeho celkový dojem působí jednoduše a velkoryse. Měl by nenásilně přecházet do okolní krajiny, do lesního krajinného parku nebo jiných krajinných celků a být protkán jednoduchými „měkkými pěšinami“. V taxonomické skladbě porostů převládají autochtonní a domácí rostliny. Pouze výjimečně bývá obohacena exoty. Lázeňské parky mají v převaze stromy, keřové porosty slouží k izolaci, ochraně rušivých vlivů, tvoří tzv. obvodový plášť. V těchto parcích je nutné dostatečné zastoupení odpočívadel, vyhlídek, přístřešků a mobiliáře. Kompozice je zpravidla volná, krajinářská.

Dle Flekalové (2015, s. 73) lázeňské parky vynikají svou zvláštností, která jim je připisována vzhledem k tomu, že často bývají součástí léčebného režimu.

Významným rozdílem mezi lázeňským parkem a běžným parkem je ten, že lázeňský park je více zaměřen na relaxaci a pobyt v přírodě. Na rozdíl od běžného parku, kde lze nalézt prostory pro uplatnění různých aktivit, ale především je počítáno se sportovním využitím.

Otruba (2000 in Flekalová, 2015, s. 73) uvádí, že zvláštní význam tvoří centrální reprezentační prostory, které jsou považovány za jádro zeleně v lázních. Jako reprezentační prostory jsou definovány plochy, jež se přimykají k urbanistickým celkům, nachází se v nejatraktivnějších částech a mají značný společenský význam. Slouží ke shromažďování návštěvníků a bývají centrem dění. Plochy tvoří dokonale upravený trávník, pompézní květinová výzdoba a tvarované dřeviny. Celkový dojem dotváří výtvarná díla spolu s drobnou architekturou a vodními prvky. Zajímavými prvky jsou hudební pavilóny, altány či fontány.

Důležité podmínky pro správnou funkci lázeňského parku:

- Správné rozložení stínu a světla 1:1 – 1:2.
- Cestní síť by měla být tvořena měkkým povrchem.
- Výsadba původních rostlin, použití exotických rostlin jen výjimečně. Výsadba exotických rostlin ubývá směrem od centra.
- Převažuje zde zastoupení stromů.
- Keřové porosty mají funkci izolační a ochrannou před rušivými vlivy, tvoří jakýsi obvodový plášť.

- Dostatečné množství odpočívadel, vyhlídek přístřešků a mobiliáře.
- Kompozice bývá zpravidla volná, krajinářská.
- Velmi důležité je oddělení návštěvnických tras od obslužných.

3.2.3 Lesní krajinný park

Podle Flekalové (2015, s. 73) lesní krajinný park navazuje v extravilánu na lázeňský park. Do něj je směřována léčebná lázeňská péče v podobě procházkových tras s různou náročností na fyzickou námahu. Jsou také zohledněny délky tras a jejich časový rozvrh. Dominantou těchto parků je příroda doplňovaná vyhlídkami a odpočívadly a protkaná cestami s různým zaměřením jako např. cyklistické, hipostezky atd. Součástí bývají mnohdy i oblíbené zookoutky a dětské atrakce.

Nejvhodnější je, když krajinný park se nachází po celém obvodu lázeňského areálu. Krajinářské úpravy jsou velkorysé, využívají stávající terén a jeho prvky. Celkový prostor je rozdělen porosty, loukami, skupinami i solitéry, vše s ohledem na krajinný ráz. Celý areál je protkán cestní sítí s různým zaměřením např. pro pěší, cyklisty atd. Nachází se i dostatek zařízení pro nejrozličnější sportovní aktivity, kromě jiného je zde možno navštívit zookoutky či botanické zahrady.

Otruba (2002, s. 144) konstatuje, že při veškerých činnostech je nutno respektovat a chránit zdroje minerálních i jiných léčivých vod, bahna a rašeliny. Zeleň v lázních má pozitivní vliv na klienty lázní a podporuje jejich léčbu, zároveň by v nich měla být zdrojem osobních prožitků a příjemných vzpomínek.

3.2.4 Lázeňské lesy

Lázeňské lesy jsou dle Nejedlého (1988 in Flekalová, 2015, s. 72) „*vyhlašovány u přírodních léčebných lázní. Hranice je obvykle tvořena ochranným pásmem přírodních léčebných zdrojů 2. stupně. Rozloha je dána i kapacitou lázní, rozlohou parků v lázeňském městě a plánem léčebných lázeňských tras*“.

Lázeňské lesy plní tyto hlavní funkce:

- Zajišťují ochranu přírodních léčivých zdrojů.
- „*Zabezpečují příznivé klimatické podmínky lázeňského místa.*
- *Slouží k procházkám a pěším túrám pacientů.*
- *Přebírají funkci příměstských lesů pro potřeby rekreace stálých obyvatel lázeňského místa*“.

3.3 Lázeňství v západních Čechách

Podle Otruby (2002, s. 136-139) za vznikem lázní a lázeňství stálo poznání, že blahodárný vliv na pocity a zdraví člověka mají určité části přírody či její produkty. Přírodní dary byly využívány v přírodním prostředí, až následně byla využívána různá zařízení.

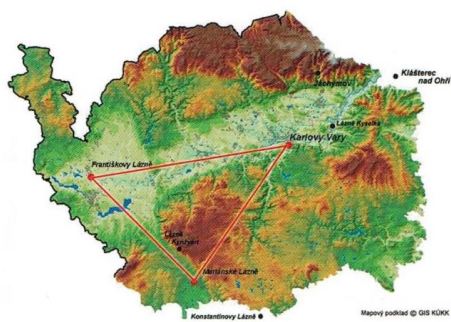
Lázně

Pojem lázně můžeme vnímat jako místo, v kterém je soustředěna vlastní léčba, případně léčebný proces, jež podporuje rehabilitaci, následující po léčebných zákrocích. Jedná se také o centra společenského a kulturního vyžití návštěvníků. Tato střediska mají svůj osobitý ráz a každý lázeňský prostor by měl být pro klienta lázní něčím zajímavým, avšak by měl ctít krajinný ráz, architekturu i urbanistickou skladbu. Návštěvníka by měl upoutat originálními zákoutími, zahradami, měl by být poučný a zároveň by měl i vytvářet vnitřní pohodu a působit v léčebném procesu.

Západočeské lázně

Burachovič a Holečková (2008, s. 13) uvádí, že při stvoření světa byl západní cíp Čech Bohem vyvolené dítě. Všemohoucí jej obdaroval kromě jiných předností a pokladů četnými minerálními prameny. Existence minerálních pramenů zde umožnila vznik významných lázní Karlových Varů, Mariánských Lázní a Františkových Lázní. Západočeské lázně jsou světem pramenů a kolonád. Tento svět má svůj vlastní rytmus, osobitou atmosféru a podivuhodného genia loci. Duch místa má i svého dvojníka a to ducha času, s nímž je osudově propojen.

Dle Otruby v geologicky aktivní části naší republiky, v oblasti Chebska se nachází významné množství léčivých pramenů s historií z okolí roku 1714. S prameny je spjat i vznik města Františkovy Lázně, jehož historie se váže k datu 1793, kdy zaznamenaly velký rozmach. V té době se lázně plánovitě rozvíjely. Byly zřizovány velké parkové plochy a zároveň se budovaly i objekty v architektonickém pojetí. Rozmach vrcholil v průběhu 19. a 20. století. Znamá lázeňská města Mariánské Lázně, Františkovy Lázně a Karlovy Vary tvoří lázeňský trojúhelník, viz obr. č. 3.

Obr. č. 3: Západočeský lázeňský trojúhelník, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 6)

Lázeňská města – plánovaný vstup do UNESCO

Jak uvádí Zeman, lázně patří bezesporu k pozoruhodným kulturně společenským fenoménům svého druhu, který je součástí světové civilizace, a to více než dva a půl tisíce let. Nejvýznamnější lázeňská střediska s sebou nesou nezastupitelné hodnoty z lékařsko-léčebného hlediska, také z hlediska historického, architektonického a památkového. Představují podstatnou složku kulturního dědictví každého státu. Svým významem jsou aktuální i pro celou sféru současného lázeňství a turistický ruch a právem tedy patří ke světovému architektonickému dědictví lidské civilizace, avšak na seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO nejsou dostatečně zastoupeny.

Mezi nejvýznamnější světově proslulá lázeňská města patří i skupina lázní západních Čech. Tvoří pomyslný trojúhelník s vrcholy věhlasných lázeňských měst Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně. Mezi světové unikáty patří množství minerálních pramenů, které ve zdejší oblasti vyvěrá na zemský povrch. Vzhledem k tomu, že takový výskyt minerálních pramenů v jedné lokalitě nemá nikde obdoby, získal tak Západočeský lázeňský trojúhelník svou jedinečnost. Z výše uvedených důvodů byla připravena dokumentace k zařazení Západočeského lázeňského trojúhelníku na předběžný seznam statků plánovaných Českou republikou k nominaci na zápis na Seznam světového dědictví. Dokumentace byla zaslána 25. června 2008 Centru světového dědictví UNESCO v Paříži. V kanadském Quebecu v červenci 2008 byl na zasedání Výboru světového dědictví přijat verdikt o vhodnosti přípravy nominace lázeňského dědictví ve formě série těch nejlepších příkladů lázeňských měst ve světovém kontextu. V souvislosti s tímto výrokem vytvořila česká nominace se zahraniční mezinárodní skupinu „Slavné lázně Evropy“, ve které je zapojeno 16 měst z celého světa. Za českou stranu bylo ještě nominováno moravské lázeňské město Luhačovice. V čele mezinárodní nominace se nachází díky uznání mezinárodní kvality město Karlovy Vary. Ostatní lázeňská města vykazují také výjimečné hodnoty, navrhovaná přeshraniční nominace zahrnuje nejvýznamnější světové lázně. Cílem je, že vzájemná spolupráce, namísto konkurence, umožní dosáhnout prestižního postavení, celosvětového uznání a usnadní jednotlivým zemím s významným lázeňským dědictvím získat pozici chráněných lokalit na Seznamu světového dědictví UNESCO, které by jednotlivě nebyly schopny dosáhnout.

V poslední době se vnesl do nominace rozruch, protože na návrh německého lázeňského města Baden- Baden by se počet nominovaných měst měl výrazně snížit. Z české strany by o nominaci měly přijít Františkovy Lázně a Luhačovice, dále pak rakouská města a pět německých. Celý spor je založen na byznysu a na získání exkluzivity zápisu do seznamu UNESCO. Bohužel na dalších jednáních bylo zjištěno, že město Luhačovice nesplnilo požadovaná kritéria pro vstup. O možnostech setrvat v nominaci, stále ještě bojuje město Františkovy Lázně.

3.4 Vybraná lázeňská města

Tato kapitola se v prvních podkapitolách zaměřuje na nejdůležitější lázeňská města západních Čech, dále navazují menší lázeňská města této části Čech a na závěr je uvedeno jedno z německých lázeňských měst, které je také zapojeno do žádosti o vstup do UNESCO, spolu s českými městy lázeňského trojúhelníku.

3.4.1 Lázeňská města západních Čech – vývoj a historie

Podle Burachoviče a Holečkové (2008, s. 69) v době vrcholného klasicismu – empíru vznikla dvě lázeňská místa západních Čech – Františkovy a Mariánské Lázně. Tento sloh také určil jejich základní stavební ráz. Františkovy Lázně se začaly formovat v roce 1793 a Mariánské Lázně v roce 1818. Pro obě dvě místa je typické propojení staveb s přírodou ve formě přírodního parku. Dalším společným rysem je, že jejich zástavba vznikala plánovitě, na rozdíl od Karlových Varů. Roku 1795 vypracoval Abbé Gruber zastavovací plán Františkových Lázní. V roce 1827 jej Michael Riedl dotvořil v duchu anglického parku. Plán Mariánských Lázní vznikl roku 1818, vytvořil jej George Fischer a Václav Skalník. Velký prostor zde byl dán parkům a zahradám. Přírodní parky jsou nejcennějším dědictvím empíru. Tyto parky vznikaly jakožto kopie parků zámeckých. Lázeňský park byl ve své době urbanistickou novinkou. Posléze se stal módou, která se inspirovala anglickými parkovými úpravami. Obliba parků se zrodila z učení J. J. Rousseaua a z ducha romantismu. Právě Mariánské Lázně jsou ukázkou velkého anglického parku. Františkovy Lázně si zachovaly značnou míru architektonické autonomie, nepoznamenala je ani Praha ani Vídeň. Naopak o to více byly formovány blízkým Chebem.

Období let 1870-1914 přineslo západočeským lázním slohový vliv historismu a secese. První světová válka znamenala konec stavebního rozmachu a hospodářského rozkvětu. Ve 20. století se obraz jádra lázní již radikálně nezměnil. Pouze Karlovy Vary byly roku 1912 vizuálně pozměněny impozantním velkohotelem Imperialem.

V Mariánských Lázních, po odeznění pražských vlivů, se prosadil místní stavitel Josef Schaffer. Tento stavitel poznamenal město četnými důležitými stavbami, které mají mnoho motivů převzatých z přímořských krajů. Také v Mariánských Lázních vévodí historismus ve všech svých projevech.

Ve Františkových Lázních vládne po urbanistické stránce empír. Ze všech tří lázní si právě Františkovy Lázně nejlépe uchovaly svůj původní empírový ráz a zůstávají výtvarným skvostem.

3.4.1.1 Františkovy Lázně

Burachovič a Wieser (2001, s. 76-82) uvádí, že Chebská kyselka je známá již od přelomu 12. století, kdy ji popíjel český kníže Jindřich Břetislav. Prameny zkoumal lékař Paracelsus a bavorský lékař Bergzabern. První písemná zmínka o tzv. chebských kyselkách se datuje rokem 1406. U vsi Schlada byl objeven nový pramen, který se začal užívat k pitné kúře, jednalo se o pramen Františkův. V roce 1656 se začalo do stáčení kyselky angažovat město Cheb a následně v roce 1681 se objevily první zprávy o výrobě soli z tzv. Chebské kyselky. V roce 1714 byla vystavena první lázeňská budova s hostinskými pokoji. Lázně byly založeny díky chebskému lékaři Bernhardu Vinzenzu Adlerovi, jež zkoumal prameny a popsal i jejich léčebné účinky. Od počátku vzniku, tj. od roku 1793 byly lázně budovány cíleně, rychle se rozrůstaly, přibývaly budovy, nové cesty a byly sázeny stromy. Parkové úpravy probíhaly v duchu anglického romantického parku. Na projektech se účastnil hejtman Michael Riedl. Postupně se k léčebným účelům kromě minerálních pramenů začalo využívat i tzv. minerální bahno, tj. rašelina k léčebným účelům, především k ošetření pohybového aparátu. Léčba se následně zaměřovala i na ženské nemoci, dále pak na nemoci srdeční, cévní a revmatické. Hlavní promenádou se stala Národní třída s památnými domy z let kolem přelomu roku 1800. Následuje několik významných historických dat, které se vážou ke vzniku a rozvoji tohoto lázeňského města. Podrobný popis Františkových Lázní je uveden v kapitole 5.

1793 – založení Františkových Lázní

1810 – ve městě již vystavěno 24 lázeňských domů

1812 – návštěva lázní císařem Františkem

1817 – vybudovaná první kolonáda tzv. Stará kolonáda Františkova pramene

1822 – velký rozmach lázní

1826 – vybudován dřevěný pavilón nad Luisiným pramenem (nejstarší dochovaný)

1827 – založen první veřejný lázeňský dům

1837 – návštěvníci lázní využívají již čtyři prameny (Františkův, Luisin, Studené Vřídlo, Solný pramen).

1847 – v provozu již 49 lázeňských domů

1865 – Františkovy Lázně získaly statut města

Významnými návštěvníky Františkových Lázní byli např.:

Spisovatelka Božena Němcová, hudební skladatelé Johann Strauss, Ludwig van Beethoven, básník Johann Wolfgang von Goethe.

Zeleň lázeňského města

Jak píše Kupka (2006, s. 128) ústřední projekt města Františkovy Lázně, který vznikl v roce 1791, byl podobný plánům Terezína a Josefova. Hlavní náměstí tvořily obdélníkové zástavby o stranách 215 na 225 m, vnitřky bloků byly tvořeny parkovými náměstími a zahradami. Takový projekt působil stroze a nebyl pro lázeňské město vyhovující. Hlavní promenáda Císařská třída s alejí byla na jihu zakončena pavilónem Františkova pramene. Sever byl tvořen stříhaným rondelem, který byl umístěn v ose aleje. Následovala úprava slatin a následně založené parky okolo lázní vytvořily rozsáhlý zelený pás. V roce 1818 byla založena první část krajinářského parku. Celková úprava a sjednocení lázeňské zeleně probíhalo o 11 let později. Zahradník Martin Soukup byl autorem cílevědomého zakládání zeleně do podoby anglického parku, které bylo realizováno také v roce 1818. „*Osobitým znakem Františkových Lázní je uliční stromoví lemující chodníky*“.

Parkové úpravy

Návštěvníkům se nabízejí procházky v rozlehlých parcích. Nejkrásnější je Isabelina promenáda s četnými klasicistními sochami a vázami. Klienti lázní také mohou zavítat do lesoparku vedoucí k rybníku Amerika.

Obrazové přílohy k Františkovým Lázním jsou uvedeny v kapitole 5.3.2 a 5.3.3.

3.4.1.2 Mariánské Lázně

Burachovič a Wieser (2001, s. 223-230) konstatuje, že Mariánské Lázně jsou lázněmi s vývěry kyselky a stáčirnou minerálních vod. Podle Burachoviče a Holečkové (2008, s. 75) Mariánské Lázně lze mimo jiné nazvat jako město vodní kaše, vodotrysků a zahradních labyrintů. Město bylo zasvěceno patronkou Pannou Marií a odtud pochází jeho novodobý název. Dle Flekalové (2015, s. 73) Mariánské Lázně jsou jedinečným příkladem propojení města a krajiny parkovým lesem. Na konci 18. století se na této urbanistické koncepci podílel známý architekt a krajinář Josef Skalník. Ve svém návrhu seskupil objekty tak, že se podřídily stávající krajině. Ovšem tak duchaplně, že lze i v současnosti pokračovat ve stejném duchu. Jak píše Burachovič a Holečková (2008, s. 75) Václav Skalník lázeňské město protnul četnými půvabnými parky a zahradami.

K léčbě jsou mimo kyselky využívána i místní rašelina i přírodní léčivý plyn. Blahodárný účinek má i místní klima s charakterem mírně podhorského klimatu. V lázních se léčí jak dospělí, tak

děti i dorost. Dospělí do lázní přijíždí s nemocemi onkologickými, dýchacího ústrojí, pohybového aparátu, močového ústrojí a ženskými chorobami. Děťští pacienti v Mariánských Lázních si léčí nemoci dýchacích cest netuberkulózní, nemoci pohybového aparátu, nemoci ledvin a močového ústrojí, gynekologické nemoci. Léčba je aplikovaná formou pitné kúry, exhalace, koupele. K nejznámějším pramenům patří Rudolfův, Karolínin, Křížový, Ferdinandův, Lesní, Ambrožův, Mariin, Hamelika, Medvědí či Balbínův.

Mariánské Lázně patří k nejmladším českým lázním, i když prameny byly známy již v 16. století. V roce 1528 nechal Císař František zaslat do Prahy lahve s místní vodou, ve které byla zjištěna Glauberova sůl.

Historický vývoj

1600 – prameny využívány lidmi k pití, jen v malé míře na předpis k pitným účelům

1700 – odpařená sůl z pramenů dodávána do lékáren jako projímadlo

1710 – první lázeňští hosté se ubytovali v zámečku Hamrníky

1724 – úšovické prameny exportovány v sudech pro lázeňské účely

1749 – plánovaná proměna zámečku na lázně dle opata Jeronýma Ambrože – nerealizována

1786 – první stálí obyvatelé se usadili u Křížového pramene

1788 – první pojmenování Marienbad

1813 – dr. Josef Nehr zveřejnil odborné pojednání o pramenech, to mělo za podnět vznik lázeňského provozu

1805 – postaven první lázeňský dům U zlaté koule u Křížového pramene

1808 – vzniká lázeňská kolonie nazvaná Mariánské Lázně – Marienbad

1815 – první export Křížového pramene

1818 - 6. listopadu – Mariánské Lázně prohlášeny za veřejné lázně

1822 – zavedeny koupele v železité rašelině – první v Čechách

1866 - vznik města Mariánské Lázně

1872 – vybudovaná trať na Cheb a Plzeň

1893 – započata výroba zřídelní soli odparem z Ferdinandova pramene

1898 - město propojeno tratí s Karlovými Vary

1902 - Mariánské Lázně okresním městem

1939-1945 – město sloužilo jako lazaretní město v době války

1948 – Mariánské Lázně se staly sezonními lázněmi pro domácí odborové rekreace

1960 – přechod sezonní péče na celoroční lázeňskou a rekreační péči

V roce 1837 návštěvníci Lázní využívali k pitné kúře a ke koupelím tyto prameny:

Křížový, Mariánský, Karolínin, Ambrožův, Ferdinandův a Lesní. Dále měli možnost využití sprch, plynových lázní, parní saunové lázně a rašelinné lázně. V Mariánských Lázních a okolí vyvěrá více než 100 minerálních pramenů, přímo ve městě 40, jedná se většinou o klasické studené kyselky.

V roce 1995 založena společnost Marienbad Waters a.s. zajišťující dnes stáčení a export mariánskolázeňských kyselek např. „*Excelsior, Rudolfův pramen, Aqua Maria Original*“.

Významné stavby

Na architektuře města se nejvíce zasloužil mariánskolázeňský architekt Josef Schaffer, za zmínku stojí Nové lázně (r. 1896), Společenský dům Casino (r. 1900) Centrální lázně (1892). Díky tomu, že lázně patří mezi nejmladší, řada lázeňských objektů slouží svému původnímu účelu. K dalším významným stavbám patří Slatinné lázně (1882) a Goethův dům (1818), Kolonáda Karolínina pramene z let 1811 a 1823, novobarokní kolonáda z roku 1889.

Známí návštěvníci lázní

K nejznámějším návštěvníkům Mariánských Lázní patří např. J. W von Goethe, Mark Twain, Ivan Sergejevič Turgeněv, Maxim Gorkij, Fryderyk Chopin, Johann Strauss, Thomas Alva Edison. Také do lázeňského města zavítal i anglický král Edward VII. a založil zde golfové hřiště.

Zeleň lázeňského města

Jak uvádí Kupka (2006, s. 128), koncepce výstavby Mariánských Lázní je významnější pro veřejnou zeleň. „*Zeleň a lesnatý údolní reliéf předurčuje vlastní stavební vývoj*“. Václav Skalník vytvořil koncepci terénních a sadových úprav. Jiří Fischer vytvořil vlastní zastavovací plán města. V roce 1818 byly Mariánské Lázně prohlášeny veřejným lázeňským městem. Přímo ve středu města

měl být založen centrální anglický park. Základ zastavovacího plánu tvořil „*ústřední park s terasou hlavní kolonády, soustava vycházkových lesních cest s vyhlídkovými altány, kultivace přírody s plynulým přechodem parků do lesních svahů a luk na jihu údolí. Hlavní ideou je přenesení zásad anglického parku do velmi dramatického a rozeklaného terénu. Hlavní kolonáda byla pak osázena čtyřřadým stromořadím topolů*“.

Dle Otruby (2002, s. 136) v případě Mariánských Lázní stojí za posouzení vazba lázeňského místa na danou krajinu.

Historický vývoj městských parků

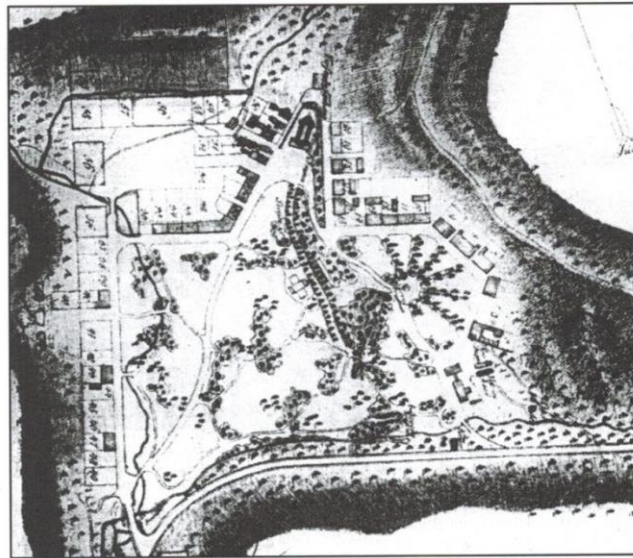
Jak píše Pacáková-Hošťálková a kol. (2004, s. 228-232) kromě procházek po parcích je zde možnost navštívit geologický park v přírodě, golfové hřiště, naučnou expozici na „Prelátu“, kde se nachází různá zařízení využívající vodní pohon – určeno především dětem. Známostí města je tzv. Zpívající fontána, která byla dokončena v roce 1986. Autorem je Pavel Mikšík a první skladbu složil Petr Hapka. Jedná se o vodní fontánu „*se synchronizovaným hudebním ozvučením*“.

Mariánské Lázně jsou považovány za lázeňské zahradní město s parky smíšeného pojetí. Nachází se v kotlině na jižním výběžku Slavkovského lesa. „*Parky tvoří souvislý pás sledující hlavní třídu lázeňského města mezi Křížovým a Rudolfovým pramenem*“. Skalníkovi sady (Centrální park) byl jejich historickým začátkem i jádrem. Od tohoto jádra se odvíjel také koncept lázeňského zahradního města. Park o rozloze 18 ha s léčebnými zřídly v kolonádě, v pavilónech a chrámcích byl uzavřen ze severní strany domy na půdorysu tří stran šestiúhelníku a z jihovýchodní strany budovou lázní. Plán parku byl naprojektován uměleckým zahradníkem Václavem Skalníkem. Ten jej nakoncipoval v krajinářském stylu. První aleje byly vysazeny u pramenů, opatem premonstrátského kláštera v Teplé, Karlem Kašparem Reitenbergerem v roce 1813. Zahradník V. Skalník byl uvolněn pro práci v Mariánských Lázních hrabětem Lobkovicem. Práci byl pověřen v roce 1817. Následně vytvořil plán parku, viz obr. č. 4, 5 a 6. Plán byl podmínkou pro prohlášení lázní, za lázně veřejné. Současně s plánem parku vytvořil i celkový plán města, jeho urbanistickou koncepci se zaměřením na vybudování města zahradního charakteru, která město proslavila. Zemské stavební ředitelství zpracovalo zastavovací program, který byl promítnut do Skalníkova plánu v roce 1819. Lázeňské město bylo umístováno do krajinářsky zvládnutého prostředí, což bylo považováno za ideální postup.

S realizací parku se započalo v roce 1817 odvodňováním bažin, úpravou terénu, zakládáním cest spolu s výsadbou dřevin. Čtyřřadá topolová alej byla vysazena na terase u Křížového pramene, kde byla uměle vytvořena terasa na místě původní rokle. Centrální park byl dokončen v roce 1823, za jehož ústřední prostor byl považován pavilon nad Křížovým pramenem z let 1818-1826. Celou

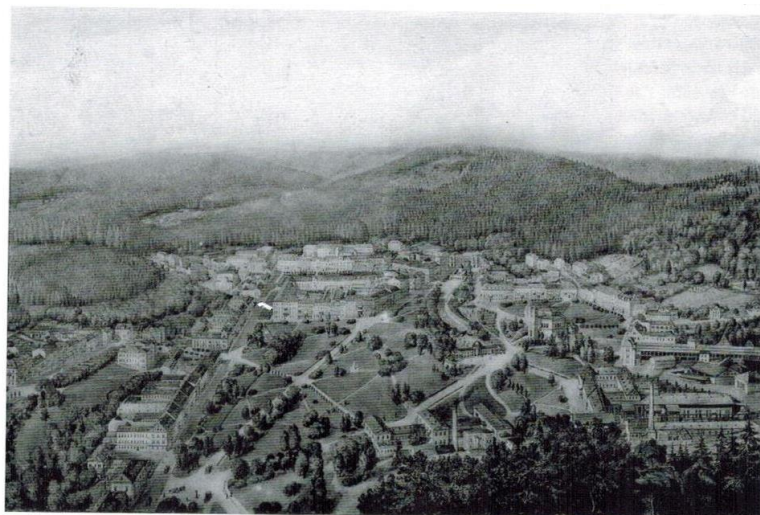
atmosféru parku dotváří pomník prvního lékaře lázní Josefa Nehra, stojící na prostranství sloupové haly, vytvořený Emanuelem Maxem v roce 1848, dále pak socha zakladatele Mariánských Lázní opata Karla Reitenbergera, stojící na promenádě nedaleko nově vybudované Zpívající fontány a nakonec i empírový altán z roku 1826 s Rudolfovým pramenem.

Park u Ferdinandova pramene byl založen Skalníkem v roce 1826 a pojmenován po českém králi Ferdinandu I., kterému je připisována zásluha za výzkum pramene v roce 1528. Cílem průzkumu bylo získávání kuchyňské soli z tohoto pramene.

Obr. č. 4: Mariánské Lázně – půdorysný plán lázní od Václava Skalníka z roku 1818, upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 229)

Obr. č. 5: Mariánské Lázně – mapa města 1847, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 21)

Obr. č. 6: Mariánské Lázně 1882, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 22)

Po roce 1896 podle návrhu Františka Thomayera byla realizována úprava náměstí Františka Josefa, která obnášela snížení parteru a formální květinovou výzdobu. Úprava byla samotným autorem nazývána Květnice. Švédský zahradní architekt Svenson vnesl do lázeňských parků secesní barevnost díky pestrosti výsadeb. Svenson je znám svými pracemi ve vídeňských parcích např. v Schönbrunu. Prodloužení parku podél hlavní třídy k jihu navrhl v roce 1954 Zbyněk Martinek. Park byl osázen kobercovou výsadbou barevných skupin letniček, trvalek a růžovými sady. V roce 1961 byl založen Nový park mezi Ferdinandovým a Rudolfovým pramenem, dle návrhu Martinka. Na potoku byla zřízena další jezírka, byl zde kladen důraz na barevnou skladbu dřevin a významnou roli zde sehrála modelace terénu, kdy byly využity meliorační dřeviny.

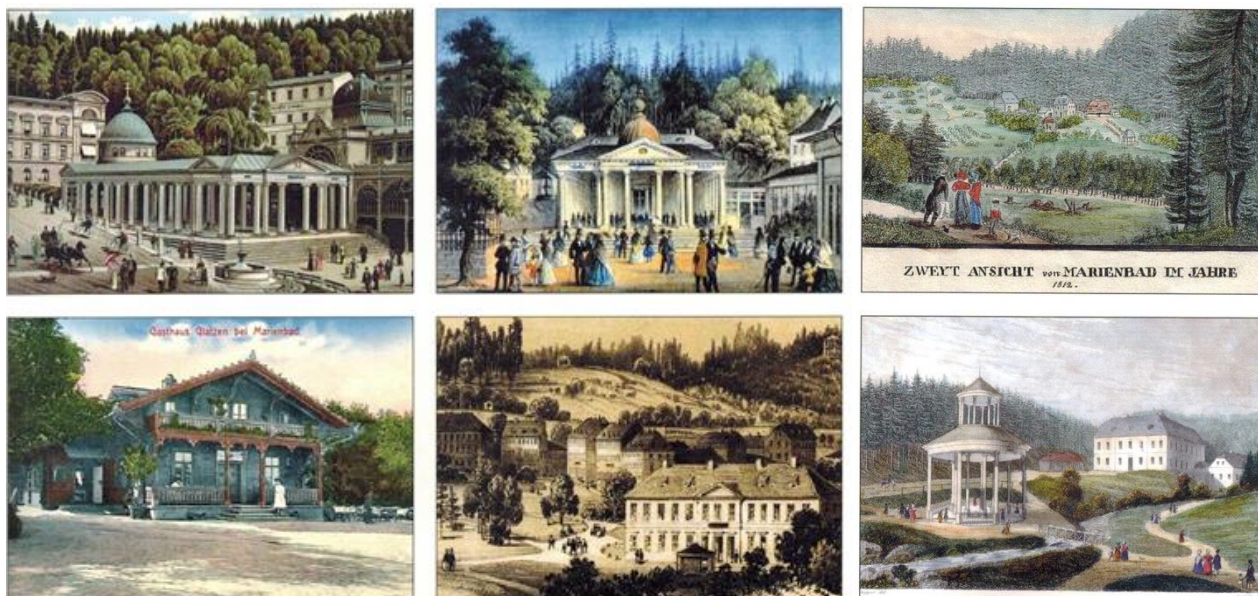
„Rehabilitace lázeňských parků“ začala probíhat od roku 1954 pod vedením Zbyňka Martinka. V roce 1959 došlo k úpravě bukových porostů u pavilonu Lesního pramene. Úprava plynule navazovala na okolní les a bylo při ní vysázeno 2000 kusů pěnišníků a azalek. Úprava pak dále pokračovala podél Mlýnského potoka až ke Skalníkovu parku. Nejstarší část parku, terasa před kolonádou, prošla rekonstrukcí v letech 1976-1993. Při rekonstrukci byla rozšířena výsadba na místě obchodního traktu kolonády a byl zde zasazen nový prvek Zpívající fontána, viz obr. č. 8.

Dendrologický pasport byl zpracován A. M. Svobodou. K významným stromovým porostům patří dva červenolisté buky u kostela z doby založení v roce 1848, „dva sloupové duby na náměstí Míru, hadí smrk, jedli kavkazskou a dub Pančičův u Lesního pramene“. Dále pak vejmutovky, vysoký jilm pestrolistý a liliovník (nejvyšší strom) nacházející se u Ferdinandova pramene.

„Soubor lázeňských parků navazuje dále plánovitě na upravené parkové lesy“ viz obr. č. 7.

Obr. č. 7: Mariánské Lázně – letecký pohled (Zeman, 2008, s. 23)

Obr. č. 8: Historické obrázky Mariánských Lázní, upraveno v programu Photoshop (Richter, 2008, s. 7-8)

3.4.1.3 Karlovy Vary

Podle Burachoviče a Wiesera (2001, s. 137-151) Karlovy Vary patří mezi nejvýznamnější české lázně s prameny termálních i minerálních vod, ležící v úzkém údolí na soutoku řek Teplé a Ohře a je obklopeno Krušnými horami, Doupovskými horami a Slavkovským lesem. K léčebným účelům se zde využívá 13 pramenů, přestože jich tu vyvěrá více než 60. Jedná se o termální prameny s teplotou mezi 34 °C a 73 °C, dle chemického složení jde o alkalicko-muriaticko-salinické kyselky. Léčba je zaměřena na zažívací, pohybové ústrojí a také na poruchy látkové výměny. Současnou lázeňskou péči zajišťuje řada samostatných subjektů např. Bohemia lázně, a.s. Sanatorium Astoria, a.s. Bristol a.s., Lázeňské zdravotnické zařízení Karlovy Vary, Lázeňské sanatorium Sanssouci, Lázeňský hotel Thermal atd.

Mezi přírodně léčivé zdroje patří především termální voda hydrogen-uhličito-síranochloridosodná kyselka, rašelina, slatina, vřídelní plyn a také místní klima. Jediným studeným pramenem je pramen Štěpánka. K léčebným účelům jsou využívány např. Vřídlo, Pramen Karla IV., Horní a Dolní Zámecký pramen, Tržní pramen, Mlýnský, Rusalčín, Skalní pramen, Sadový pramen, Libušin atd. Prameny se využívají především k léčbě trávicího ústrojí, poruch látkové výměny, obezity, pohybového ústrojí, léčba je poskytována komplexní lázeňská a rehabilitační. Termální voda je využívána, jak ke koupelím, tak pitné kúře, výplachům i dalším procedurám.

Prameny jsou jedinečným úkazem „dávné vulkanické činnosti Země“. Prameny pocházejí z dešťových srážek, ty se vsakují do země, sestupují puklinami do hloubky několika kilometrů a následně jsou ohřívány zemským teplem. Intenzivně se do proplyněné vody vyluhovávají horniny. Voda tak získává ojedinělé chemické složení, obohacené o minerální látky. Ta je poté vytlačována k povrchu zemskému.

Historický vývoj

Město Karlovy Vary měl dle pověsti objevit Karel IV. kolem roku 1350, i když stopy spojené s osídlením jsou mnohem starší, archeologové je datují k období pravěku. Doklady o existenci osídlení z dřívějších dob dokládá např. hradiště v Drahovicích z doby bronzové, v Tašovicích byly nalezeny pozůstatky slovanského osídlení. Vývoj tohoto města, však byl vždy spjat s léčebnými účinky místních pramenů, již ve 13. století je předpoklad, že lidé znali léčivé účinky pramenů a využívali je.

Přestože město bylo v průběhu historie několikrát poškozeno, jak požáry, povodněmi, tak ho zasáhly i válečné boje, vždy bylo obnoveno díky lázeňství a stalo se světově známými lázněmi. Zdejší karlovarské prameny sedimentují vřídelní kámen, který je využíván k výrobě místních suvenýrů, např. je velmi známá Karlovarská kamenná růže.

Celkový dojem města vytváří stavební ráz, který je umocněn přírodním rámcem údolí, pokrytým lesy. Ve městě se projeví nejrozličnější slohy od gotiky, renesance, baroka, klasicismus, empír či biedermeier. Dnešní lázeňské město se nese v duchu historismu a secese z dob výstavby 19. století. Převážná část lázeňských zařízení, památek a zajímavostí je situována v lázeňském centru.

Některá významná data z historie lázeňství

Středověk – 16. století – léčba koupelemi

17. století - převaha pitné kúry nad koupelemi

1701 – výstavba Saského sálu

1711 – vystavěny Mlýnské lázně, první veřejný lázeňský dům v Karlových Varech

1717 – první divadelní scéna

1728 – výstavba Českého sálu, nyní na místě obou sálů stojí dnes grandhotel Pupp

1732-1736 – na místě původního gotického kostela vystaven barokní chrám sv. Maří Magdalény

1764 – z podnětu dr. Bechera vyráběna a exportována vřídelní sůl

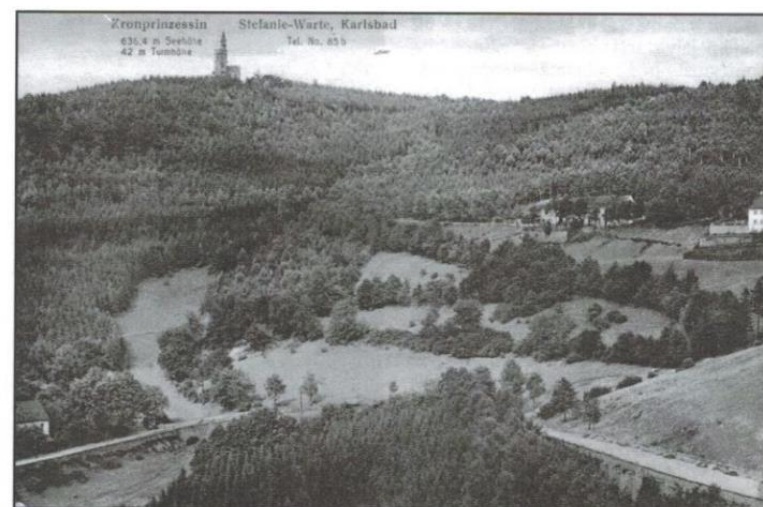
- 1777 – zřízen moderní Vřídelní sál
- 1788 – výstavba nového kamenného divadla
- 1791 – vybudováno oblíbené výletní místo lázeňských hostů Poštovní dvůr
- 1792 – zřízena první dřevěná kolonáda v Karlových Varech
- 1804-1806 – stavba nové Pražské silnice – propojení Karlových Varů a Prahy
- 1805 - zavedena lázeňská taxa
- 1812-1847 – výstavba 4 sociálních lázeňských zařízení (pro chudé)
- 1827- 1832 – propojení K. Varů s Mar. Lázněmi, Chebem až do Saska
- 1830 – otevřena čítárna
- 1835 – založen lázeňský orchestr
- 1865 – prokázána medicínsky vysoká účinnost místních pramenů
- 1870 – napojení Karlových Varů na evrop. železniční síť a zahájení provozu K. V. – Cheb
- 1890 – povodeň – město Karlovy Vary těžce poškozeno**
- 1911 – léčba již 70935 pacientů – vrchol v léčbě v předválečném období
- Období válek - hospodářský úpadek lázní
- 1948 – lázeňská péče centralizovaná a zestátněna
- 1960 – Výzkumný ústav balneologický se stal pokračovatelem balneologické tradice
- 1989 – privatizace části lázeňských zařízení a modernizace

Významní návštěvníci lázní byli např.:

Karel IV., Valdštejn, Petr Veliký, Johann Sebastian Bach, Ludwig van Beethoven, Fryderyk Chopin, Johannes Brahms, Richard Wagner, Antonín Dvořák, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Ivan Sergejevič Turgeněv, Josef Kajetán Tyl a mnoho dalších významných osobností.

Zeleň lázeňského města

Jak píše Kupka (2006, s. 128) „*přírodním živlem centra*“ není zeleň, jež dominuje návrším, ale je to voda, která tvoří hlavní páteř města. V roce 1728 byla před Českým sálem vysázena dvanáctiřadá alej jírovce maďalu. Promenádní aleje byly vysázeny podél říčky Teplé v r. 1756, levý břeh a pravý břeh v roce 1805. První lesní promenáda byla založena koncem 18. století hrabětem Chotkem, následovaly další v r. 1801 a v roce 1803. V Karlových Varech je velmi důležité rozšiřování příměstských lesů, již v roce 1600 získalo město 600 hektarů lesa. Následně se zvětšuje zalesňováním vykoupených nelesních pozemků. Na konci 19. století činí lesy 1375 ha a následně ve 20. století 1600 ha viz obr. č. 9.

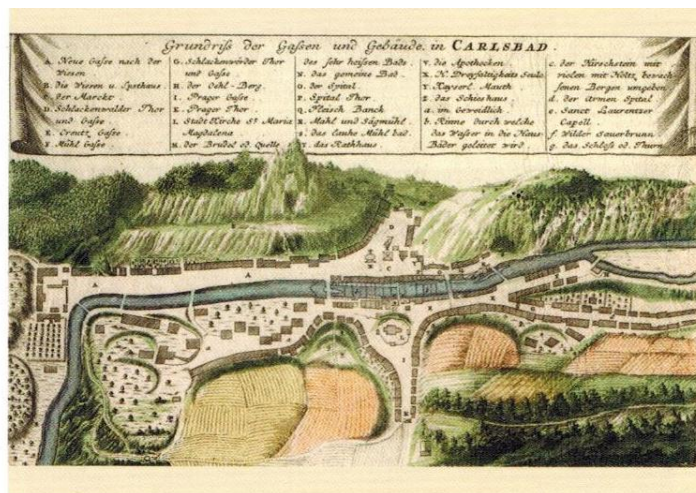
Obr. č. 9: Karlovy Vary – charakteristický pohled na parkovou krajinu lázeňského okolí, protkanou promenádami s vyhlídkami a lesními kavárnami., upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťálková, 2004, s. 163)

Historický vývoj městských parků a významných staveb

Podle Burachoviče a Wiesera (2001, s. 137-151) celkový kolorit města je dotvářen vším, co k lázeňství patří, kolonádami, typickou architekturou, parky, promenádami, lesními promenádami, kdy hustá síť vycházkových cest v minulosti dosáhla 130 kilometrů. V současné době je udržována jen část. K významným návštěvním místům patří i pět rozhleden a vyhlídek, některé z nich jsou dostupné kolejovými lanovkami např. Pupp – rozhledna Diana, Divadelní náměstí – Imperiál. Jako důkaz vděku lze nalézt v parcích či lesních promenádách děkovné nápisy od uzdravených pacientů. Kromě tohoto vděční, zbožní, majetní pacienti nechávali budovat v lázeňských lesoparcích kříže či kapličky např. Mariánská kaple, Schwarzova, Rohanův kříž, Bílý kříž. Ke známým výletním místům patří Jelení skok se sochou Kamzíka, kde je vybudována i kavárna. Zvláštní atrakcí je

japonská zahrada, která byla realizována v roce 1999 u Parkhotelu Richmond. Jedná se o zahradu, jež má sloužit k relaxaci a meditaci. Byla vytvořena předními japonskými mistry zahradního umění.

Dle Pacákové-Hošťálkové a kol. (2004, s. 159-162) Karlovy Vary jsou lázeňským městem s lázeňským parkem situovaným v úzkém údolí řeky Teplé. První zmínky parku jsou spojeny s výstavbou prvních společenských budov. V roce 1728 bylo vysázeno dvanáct stromořadí kaštanů před dnešním Grandhotelem Pupp, dříve Českým sálem. Stromořadí tvořilo stinný bosket k procházkám a také k projížďkám po obvodu viz obr. č. 10. V roce 1756 byla zřízena kaštanová promenádní alej na břehu řeky Teplé od centra lázní, dále pak první lesní promenádu s vyhlídkami na lázně. Mimo jiné byla realizována i Chotkova cesta k Jelenímu skoku, vedoucí od Českého sálu. V roce 1805 byla na podnět hraběte Chotka vysazena kaštanová alej na Nové louce na opačném břehu Teplé. Angličan lord Findlater nechal zřídit novou lesní promenádu s tempem s vyhlídkou směřující do březovského údolí v roce 1801.

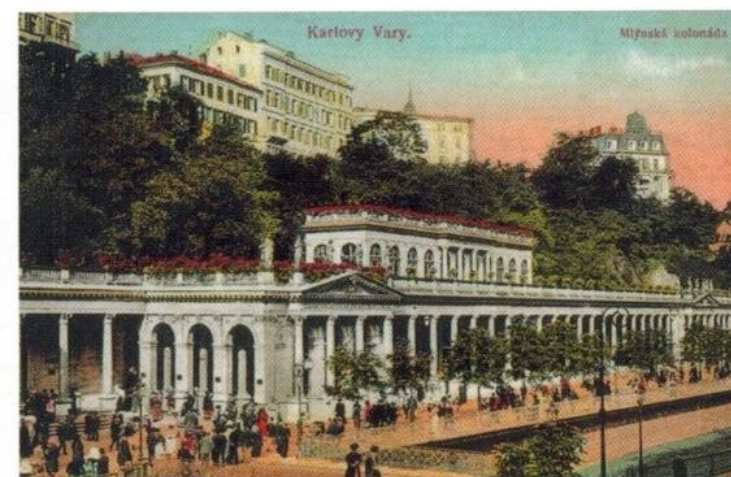

Obr. č. 10: Karlovy Vary, půdorysný plán z Prospektu 1733, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 6)

Vzhledem k nedalekým Mariánským Lázním a Františkovým Lázním bylo nutno pojednat Karlovy Vary velkorysým způsobem. Zpočátku byly budovány zahrady u vzdálenějších hostinců, následně v roce 1830 přijel do Karlových Varů Václav Skalník, umělecký zahradník, aby zahájil výstavbu Nového a Tereziina pramene. Zde byl postaven nový kamenný „templ“, jehož autorem byl J. Esche. Pod vedením Skalníka byl park realizován v období od 23. září 1830 do 15. května 1831. „Skalník tu osobně určoval místa pro výsadbu keřů a stromů v poměrně prudké stráni. Byly to např. čtyři druhy javorů, červené jírovce, višně, mišpule, ale i čilimník, dřívíšťál, barvínek, kručinka,

svída, šeřík, tavolník, zimolez i rybíz a ostružiník. Mimoto bylo vysazeno i 100 alpinek a 210 růží, a na jaře i topoly“.

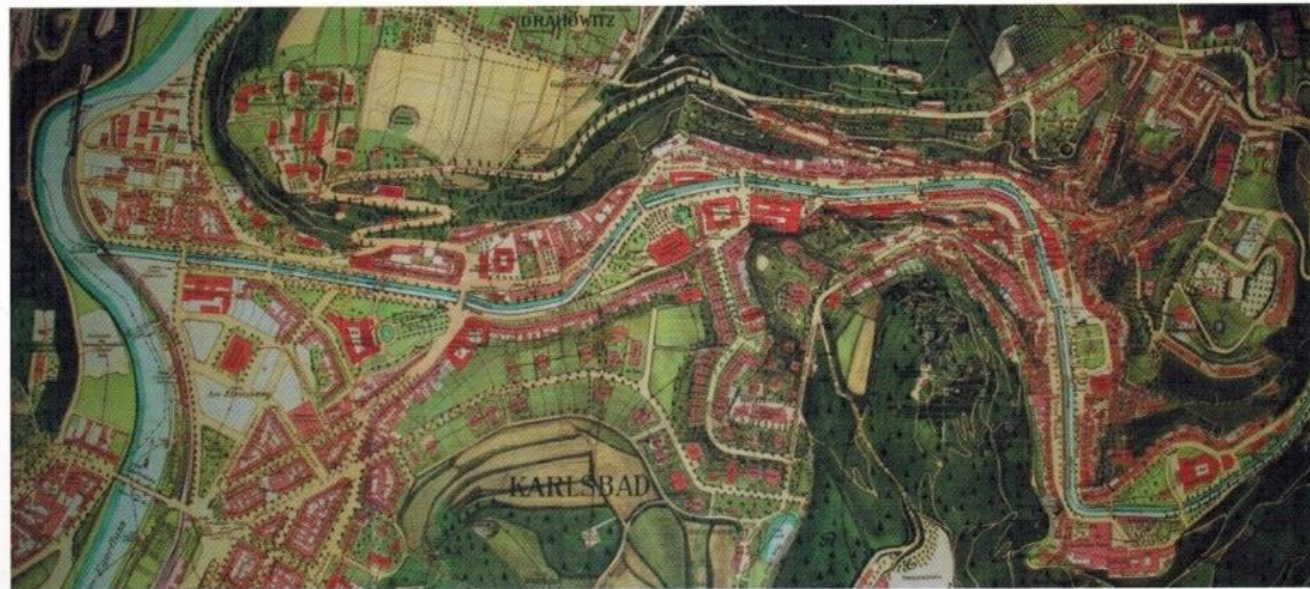
Vzhledem k tomu, že v letech 1871 – 1878 byl Skalníkův park v dolní části zabrán pro výstavbu kamenné kolonády u Mlýnského pramene od Josefa Zítka, viz obr. č. 11, předložil Hahman plán na nový park, území Vintrovy zahrady a zároveň byla projednávána výstavba koncertního sálu. Plán Hahmana byl realizován velmi rychle, již po roce od dokončení plánu, byl v roce 1878 park dokončen. Park byl osázen „jehlancovými duby, javory, platany, jilmy, dvacetpět exot konifer jako solitéry, pět skupin růží a tři pyramidy růžových keřů, dvacetpět květinových záhonů a vodních zátiší s vodotryskem. Pro výsadbu bylo použito: z lobkovických školek v Jezeří 2000 keřů, 80 jehličnatých exotů, 200 azalek, růží, jiriny a gladioly“. Park byl obklopen Vojenským lázeňským ústavem, koncertním sálem s restaurací a lehkou litinovou kolonádou se Sadovým pramenem.

Obr. č. 11: Karlovy Vary – Mlýnská kolonáda, 1890, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 11)

V 80. letech 19. století stavební rozmach lázní vyvrcholil. Byly postaveny další kolonády jako společenské prostory např. litinová Vřidelní kolonáda, dřevěná Tržní kolonáda. V roce 1883 se započalo s výstavbou divadla, s tím byla spojena realizace Divadelního náměstí s parkem, včetně dekorativního parteru s formální úpravou přímo na břehu řeky Teplé. K přeměně dnešního Smetanova parku vedla výstavba novobarokních Lázní V. v letech 1905 – 1906. Prosklenou Zámeckou kolonádu s parkovou úpravou na nádvoří navrhl Bedřich Ohmann. Novodobá terénní úprava břehu řeky Teplé s terasami vodních stupňů zprostředkovala spojení mezi Smetanovými a Dvořákovými sady. „Zeleň lázní vytvořila v Karlových Varech osobitý soubor, odrážející specifický útvar údolí. Od alejí podél řeky přes Skalníkův park, který zřejmě nemohl splnit nároky lázní, dospěl ke dvěma základním motivům. Jedním je údolní řetěz parků při významných lázeňských budovách:

Poštovní dvůr – sály a Grandhotel Pupp – divadlo – Skalníkův park u Mlýnské kolonády – koncertní sál dnešních sadů Antonína Dvořáka – Thermal s vodním parkem – Lázně V. se Smetanovými sady. Celý tento řetězec je vázán osou řeky Teplé viz obr. č. 12 a 13. Druhým specifickým motivem karlovarské zeleně jsou lesní promenády a parky ve výšinách, umožňující panoramatické pohledy do údolí. Zde se promítají sentimentální nálady prvních krajinářských parků s romantickými stavbami té doby např. Dorotin chrám z roku 1791, Thunův gloriét, Mayerův gloriét, Findlaterův obelisk z roku 1804, Parnas s nápisy na skále z roku 1798 a další“. Celek byl doplněn módními rozhlednami, kterým vévodila rozhledna Diana a Goethova vyhlídka. Prohnutý terén od kolonád v údolí až po nejvyšší bod na území města, představuje propojení osobitého parkového systému, který spojuje městský a lesní park.

Obr. č. 12: Karlovy Vary – mapa města 1923, upraveno v programu Photoshop (Zeman, 2008, s. 11)

Obr. č. 13: Karlovy Vary – letecký pohled (Zeman, 2008, s. 11)

3.4.2 Další lázeňská města západních Čech

Tato lázeňská města nemají takový historický význam jako výše zmiňovaná města lázeňského trojúhelníku, která jsou významná nejen rozlohou, počtem návštěvníků, ale i zdroji pramenů, která jsou využívána pro léčbu pacientů. Města Jáchymov a Lázně Kynžvart z pohledu zahradní architektury nejsou tak zajímavá, ale stojí za zmínku především proto, že přináší možnost srovnání okolností vzniku těchto lázeňských měst.

3.4.2.1 Jáchymov

Burachovič a Wieser (2001, s. 114) uvádí, že Jáchymov, to jsou první radonové lázně na světě a prameny radioaktivní vody. Tyto lázně byly založeny v roce 1906 a jsou soustředěny do dolní části města. Jáchymov je historické město, které bylo založeno v roce 1516 a nachází se v Krušných horách. Léčba je založena především na radonových koupelích s vysokým obsahem přírodního radonu. Rudné hornictví na Jáchymovsku bylo na přelomu 19. a 20. století na útlumu a nahradilo ho radioaktivní lázeňství. Při těžbě uranové rudy v roce 1864 vytryskl radioaktivní pramen na Dole Svornost v hloubce několika set metrů. V roce 1898 fyzička Marie Curie-Sklodowska objevila v odpadových jáchymovských rudách radium. Následně na to, byly prokázány léčivé účinky radonu v některých místních termálních vodách a probíhaly první pokusy s léčivými účinky těchto vod. Jáchymov se stal prvními radonovým lázeňským místem světa v roce 1906.

3.4.2.2 Lázně Kynžvart

Jak píše Burachovič a Wieser (2001, s. 188-190) Lázně Kynžvart se nachází severozápadně od Mariánských Lázní. Tyto lázně nabízí péči pro dětské pacienty prostřednictvím Dětské lázeňské léčebny. Hlavními léčivými zdroji jsou klimatické podhorské podmínky a přírodní prostá studená kyselka a místní slatina. Léčí se zde nespecifická onemocnění cest dýchacích dětských pacientů ve věku 2-15 let a také nemoci kožní.

Historický vývoj

1454 – první zmínka o kynžvartských pramenech

1623 – obec Kynžvart v majetku rodu Metternichů, v této době vybudován zámek s rozlehlým parkem

1822 – založeny lázně nedaleko zámku

1837 – používány tři prameny Mariánský, Eleonoriin, Koupelový pramen

1856 – založeny nové lázeňské objekty na podnět Friedricha Jágra

1862 – prameny prohlášeny za léčivé

1864 – postaven lázeňský dům Metternich

1878 – lázně založil kníže Richard Clemens Metternich, v nich využíváno k léčbě 6 pramenů a 1 plynový zdroj

1885 – postavena budova balneoterapie

1897 – chemická analýza minerální vody profesorem dr. Gintlem

konec 19. století – k léčbě využívaná slatina ze Slavkovského lesa

Lázně Kynžvart byly využívány k léčbě oslabeného svalstva, nervů, tkání a dýchacích potíží, onemocnění cév, chudokrevnosti, rekonvalescence.

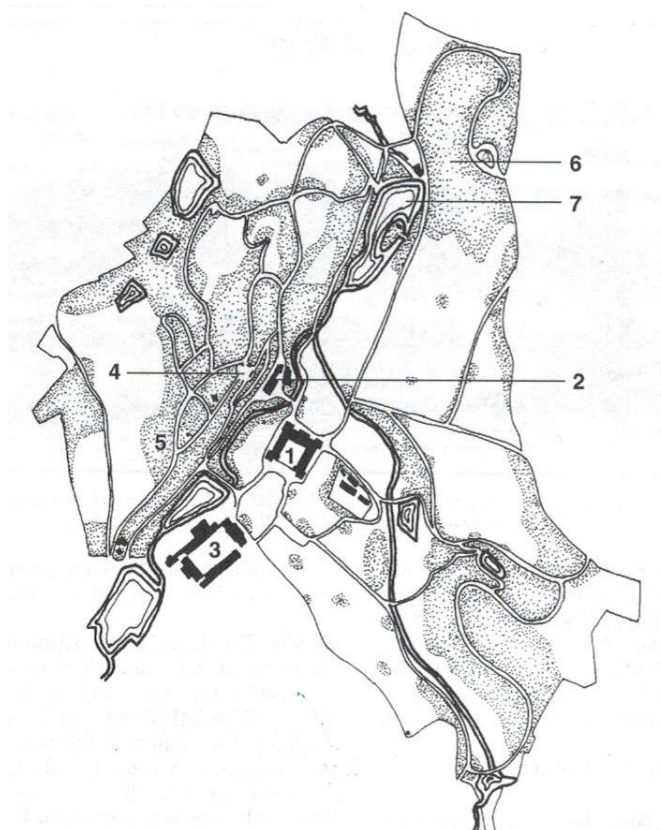
1945 – devastace lázní pro špatnou údržbu

1950 – léčba dětských pacientů s dýchacími potížemi

Zámecký park

Dle Pacákové-Hošťákové (2004, s. 292-293) je Zámecký park Kynžvartu nástupcem zámecké zahrady, vybudované u barokního zámku hraběte Filipa Emericha Metternicha. Pravděpodobně vznikl v roce 1690 při jeho výstavbě. Jednalo se o dvě formálně členěné zahrady: květinová a hospodářská. Ty měly pravidelný rastr cest s rondely na hlavních křižnicích. Krajinářský park vznikl v roce 1833, kdy Clemens Metternich nechal přestavět zámek do empírové podoby. V roce 1839 byl park upraven podle návrhu schönbrunnského dvorního zahradníka Bíby. Základem byly domácí porosty doplněné domácími dřevinami, jednalo se o původní duby, habry a javory. Tyto stromy vytvářely základ parku, který se rozprostíral v údolí Pstružního potoka. Na potoce byly zřízeny rybníky. Na největším se nacházel ostrov s loveckou chatou. Park vystupoval i po úbočích. Pohledy byly doplněny parkovými stavbami. Jednalo se např. o obelisk či vyhlídkový altán. „Kompozice hlavních pohledových os byla doplněna alejemi hlavních cest i řadou slohových hospodářských budov“ např. pivovaru, mlýna, kovárny atd. Celkovou scénérii parku oživují potoky a rybníky viz obr. č. 17. K významným prvkům patří fontány, sochy, zábradlí a mříže. Park byl rozšiřován v 60. a 70. letech 19. století ze severu i z jihu. Do parku byly vysazeny nově exoty především červené buky, platany, liriodendrony, katalpy, kavkazské a americké druhy jehličnanů a soubor cypřišovitých. Okolo parku byl vytvořen pás jehličnatého lesa, který park chránil před vnějším světem a zrušil spojení parku s krajinou. Celkovou charakteristiku parku dokreslují pískovcové balvany. Velmi uvážlivé je zde

střídání světla a stínu, lesa a otevřených luk. Park se nachází ve výšce 580 m n. m. na okraji Slavkovského lesa, je o výměře téměř 100 ha a patří k jednomu z našich nejlépe formovaných parků. V posledních letech zde byly vysazeny pereny, především pěnišníky, zahradníkem F. Charvátlem.

Kynžvart – zámecký park-vedle tří hlavních budov zámku (1), pivovaru (2) a dvůr (3)-dominuje údolí potoka s kaskádou rybníků. Je při něm pavilonek čajovny (4) a altán (5), v pruhu na výšině obelisk (6). Na největším rybníku je ostrov s loveckou chatou (7).

Obr. č. 14: Kynžvart – zámecký park, upraveno v programu Photoshop (Pacáková-Hošťáková, 2004, s. 192)

3.4.3 Významné německé lázeňské město Baden - Baden

Jedním z významných německých lázeňských měst nominovaných na zápis do UNESCO je město Baden – Baden. Město Baden – Baden leží ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko, na okraji pohoří Český les. (www.spaarch.cz, 2013)

Tradici využívání horkých pramenů k léčbě byla založena již Římany, jež převzali způsoby využití pramenů od Řeků. V dobách morových epidemií obyvatelé města omývali ulice horkou vodou z pramenů. (www.mmkv.cz, 2004-2016)

V současné době jsou místní prameny využívány především k vodoléčbě, k bahenním procedurám a dalším. Nejčastěji jsou zde léčeny nemoci pohybového aparátu, oběhového a nervového systému, artróza a další.

Město Baden – Baden nevyrostlo na zelené louce. Jak bylo již řečeno, místní termální prameny znali již Římané. Císař Caracalla si zde ulevoval od revmatu. Ve 12. století se ve městě usídlil rod Zähringerů. Jednalo se o větev vládnoucích bádenských markrabat, díky nim bylo město ve středověku pojmenováno Baden. Jejich sídlo, původní hrad z roku 1102, se nedochovalo. Dnes již ční jen jako zřícenina na kopci severně od města. Koncem 15. století se šlechtici přesídlili blíže k centru města. Na vrchu Florentinerberg vystavěli Nový hrad. Tato stavba ani její zahrady nejsou veřejnosti přístupné, jsou ve vlastnictví kuvajtské firmy. V 16. století na římskou tradici navázal slavný lékař Paracelsus, který ve městě léčil pacienty. V 17. století zasáhla i toto město válečná vřava, které se následně ocitlo v troskách a markrabě se v 18. století přestěhoval do Rastattu, nedaleko Badenu. Počátkem 20. století se město změnilo k nepoznání, byly vybudovány luxusní lázně, kam začali jezdit vysoce postavení a urození hosté. V té době se začalo městu Baden- Baden říkat Hlavní letní město Evropy. V roce 1931 získalo město své současné jméno Baden-Baden (v překladu Lázně v Lázních) a tím se význam zdejších lázní ještě více podtrhl. Centrum města se rozkládá v údolí říčky Oosbach a podél ní, na západním břehu, vede krásná promenáda Lichtentaler Allee. Promenáda je lemovaná stromy. Severně od promenády stojí uprostřed parků pavilón Kurhaus s kolonádou antických sloupů, dílo F. Weinbrennera (1821 - 1824), kde se nyní odehrávají plesy, koncerty a v jednom z křídel má sídlo kasino. Na vrcholku Michaelsberg stojí rumunská pravoslavná kaple Stourda. Severně dole při řece se nachází Festspielhaus, druhý největší operní sál v Evropě. Jižně od Kurhausu stojí divadlo, dále pak při Lichtentaler Allee pak galerie Kunsthalle. Vedle ní stojí moderní Museum Frieder Burda. Po promenádě lze dojít k secesní zahradě Gönneranlage. Na konci promenády se dodnes dochoval cisterciánský klášter, který byl založen roku 1245. Staré město se rozkládá v kopci na východním břehu, je typické mnoha pěšími uličkami a schody. U klasicistní radnice stojí gotický kostel Stiftskirche. Návštěvníky zaujme vysoký kamenný kříž z 15. století či hrobky 14 bádenských markrabat. Východně od kostela stojí funkční lázně Friedrichsbad, které se nachází v pseudorenesančním paláci. Na vedlejším náměstíčku Römerplatz je možno spatřit klášter a kostel ze 17. století, ve kterém byly odkryty zbytky římských lázní, o kus dále pak druhé lázně, moderní komplex Caracalla-Therme. Poblíž se rozprostírá zahrada ve stylu italské renesance Paradies s fontánami a kaskádami. Východně od města se vypíná vrch Merkur s rozhlednou. Ta je dostupná lanovkou, která jezdí strmým svahem. (www.ihned.cz, 2007)

4 MATERIÁL A METODY

Samotná práce je členěna na několik částí: úvod, cíl práce, literární přehled, materiál a metody, výsledky a diskuse (s grafickými podklady), závěr, souhrn, seznam použité literatury a pramenů a přílohy.

Z teoretického hlediska nejprve byly v literárním přehledu vymezeny základní pojmy, které souvisí s tímto tématem např. park, zeleň lázeňského centra, lázeňský park atd., dále pak byly nastudovány historické i současné textové i grafické podklady týkající se lázeňských měst západních Čech, především se zaměřením na nejzápadnější výběžek. Zde autorka zvolila jako příklad několik lázeňských měst, ve kterých se liší vývoj lázeňského parku z hlediska jeho architektonického uspořádání. Jednalo se o lázeňská města Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně, Lázně Kynžvart a Jáchymov a i jeden zahraniční příklad německé město Baden-Baden. Zajímavé bylo zjištění, že lázeňské parky u vybraných měst vznikaly pokaždé jinak. Jejich vznik je obrazem historie a reliéfu. Autorka se podrobně zaměřila na vývoj lázeňských parků města Františkovy Lázně.

Sledovaným územím se autorka zabývala poměrně dlouhou dobu, kdy již v roce 2012 byla zpracována seminární práce v rámci předmětu Ekologie I „Průzkum a mapování krajiny – land use, v roce 2014 byla zpracována seminární práce v rámci předmětu Ateliéry biotechniky I „Vyhodnocení dendrologického potenciálu Sady Solného a Lučního pramene ve Františkových Lázních“, dále pak v roce 2014 seminární práce v rámci předmětu Ateliéry biotechniky I „Hodnocení ekologického potenciálu území Františkovy Lázně“.

Poté v roce 2014 a v roce 2015 probíhal průzkum archiválií v muzeu ve Františkových Lázních a několik osobních konzultací s tehdejším ředitelem městského muzea Mgr. Stanislavem Mackem a sběr informací za pomoci Městské knihovny ve Františkových Lázních, která zajistila z knihovnických fondů celé republiky pro autorku podklady týkající se historického vývoje města i lázeňských parků. Dále probíhaly diskuse s úředníky Městského úřadu ve Františkových Lázních. V roce 2016 v rámci své provozní praxe se v Mariánských Lázních seznámila s parky, jak na teoretické úrovni, tak na praktické na základě spolupráce s Ing. Zorou Rákosovou a panem Bc. Martinem Šilhavým.

Ve výsledcích a diskusích autorka lokalizovala území. Zaobírala se popisem modelového území z hlediska geologie a geomorfologie, klimatických, pedologických, hydrologických poměrů atd. Následně proběhla analýza tohoto území. K potřebnému výstupu bylo zapotřebí uvedení do problému z pohledu historického vývoje, doplněného vhodnými historickými grafickými podklady a plány města v jednotlivých historických etapách. Dále byly v práci řešeny kompoziční principy, kompozice zeleně, specifikace lázeňského parku a funkce lázeňského parku. K této části práce byly vytvořeny

vhodné grafické přílohy programem Photoshop, mapové podklady byly vygenerovány z programu ArcMap. Autorka si ve sledovaném území zvolila 10 lokalit s ohledem na jejich historický význam. Na těchto částech parků a lesoparků byla konfrontována funkce parku z hlediska historie a současnosti, což bylo doloženo historickými fotografiemi a současnými, které byly nafoceny autorkou fotoaparátem (Canon EOS 600D)

Na základě analýzy autorce mimo jiné z práce vyplynulo, že některé části parků a lesoparků již neplní funkci svou historickou funkci, jsou z velké části zanedbané a jejich návštěvnost výrazně klesla. Pro navrácení funkcí do těchto oblastí zpracovala návrhy, které by mohly danou oblast zlepšit. Zvolila si část pramen Natálie, Labutí jezírko, lesopark Amerika a lesopark K Zátíší (ten sice v analýze nezpracovávala), ale při terénním průzkumu ji tato část velmi oslovila.

Práce je doprovázena starými mapovými podklady, současnými mapovými podklady, starými fotografiemi i současnými. Nedošlo k jejich separaci a přiložení do obrázkových příloh z toho důvodu, jelikož by nebyla vystižena jejich souvislost s textem.

5 VÝSLEDKY A DISKUZE

5.1 Popis modelového území

V úvodu je lokalizované území specifikováno dle základních informací týkajících se geomorfologie, geologie a mimo jiné klimatickými, pedologickými či hydrologickými poměry.

5.1.1 Lokalizace zkoumané oblasti

Karel Brož a kol. (2011, s. 5) uvádí, že město Františkovy Lázně leží v západním výběžku České republiky nedaleko hranic se SRN, v okrese Cheb, který územně spadá do Karlovarského kraje, viz obr. č. 15. Františkovy Lázně leží v nadmořské výšce 442m. n. m. na území o rozloze 2 576 ha. Toto město je členěno na 8 částí obcí (Aleje-Zátíší, Dlouhé Mosty, Dolní Lomany, Františkovy Lázně, Horní Lomany, Krapice, Slatina, Žirovice) a 7 katastrálních území (Dlouhé Mosty, Františkovy Lázně, Horní Lomany, Jedličná, Krapice, Slatina u Františkových Lázní, Žirovice).

Dle Culka (1996, s. 71-72) obec Františkovy Lázně a okolí lze zasadit do Chebsko-Sokolovského bioregionu. Tento bioregion má rozlohu 637 km².

Obr. č. 15: Mapa České republiky s vyznačeným územím, upraveno v programu Photoshop (www.wiki.rvp.cz, 2011)

5.1.2 Geologie a geomorfologie

Macek (nedatováno) konstatuje, že území Františkových Lázní náleží k Chebské pánvi. Z pohledu nadřazeného celku patří jako geomorfologický celek k jihozápadní části Podkrušnohorské oblasti. Chebská pánev má rozlohu 360 km². Její vznik je datován poklesem v období třetihor. Oblast byla zaplavena vodou, vzniklo zde jezero. Následně se začaly tvořit jezerní segmenty až do výše 300 metrů. Usazeniny byly tvořeny pískovým ložem s jílovými podklady, hnědouhelnou miocenní slojí, cyprisovými břidlicemi, pískem a vápencem, dále pak kaolinem a kaolinitickými jíly. Jedná se o oblast s nejmladší geologickou činností. V této oblasti se nachází jedna z nejmladších sopek Komorní hůrka. Sopečná činnost zde probíhala ještě v době čtvrtohor. Systém vrstev, které jsou propustné i nepropustné je proložen vodními obzory. Ty jsou obohacovány výluhy třetihorních segmentů a na povrch vystupují jako minerální vody. Prameny jsou vzhledem k vysokému obsahu oxidu uhličitého nazývány kyselkami.

5.1.3 Horniny a reliéfy

Základní horninou v oblasti jsou písky, jíly a šterky neogénu. Podloží krystalinikum je typické pro oblast Chebska. Z období terciéru jsou nejvýznamnější starosedelské pískovce. Nejmladším pokryvem jsou sprašové hlíny. Chebská pánev se vyznačuje svou šířkou, je vyplněna segmenty, které tvoří rozsáhlé plošiny. Zvláštností oblasti je kvartérní sopka Komorní hůrka u Františkových Lázní. Reliéf lze hodnotit jako převážně plochý. V Chebské pánvi se jedná o ráz ploché pahorkatiny, jež je výškově členitý 30 – 70 m, okrajově i 100 m.

5.1.4 Hydrologické poměry

Jak píše Brož a kol. (2011, s. 5-6) územně patří oblast Františkových Lázní k hydrologickému povodí 1-13-01 řeky Ohře. Nejvýznamnějším tokem je zde Slatinný potok. Ten pramení u Nového Žďáru a protéká celým územím Františkových Lázní a vlévá se do řeky Ohře u obce Tršnice. Severní

částí města Františkovy Lázně protéká další významnější potok Stodolský potok. Pramení u Dolní Ovčárny a vlévá se do Ohře u obce Nebanice. V obci se nacházejí i menší toky např. Lomanský a Střížovický. V oblasti se nachází i větší množství rybníků. Největší rybník je Amerika. Jeho rozloha je 45 ha a patří mezi přírodní rezervace. Dalšími vodními plochami, které se nachází ve správním území města, je komplex rybníků, mezi které patří Silniční rybník, rybník Dvoreček či Jahodový a Mělký rybník.

Vodní plochy jsou v této oblasti velmi významné a ovlivňují své okolí. Jsou působištěm vodního ptactva a k jeho břehům se i shromažďuje lesní zvěř.

5.1.5 Klimatické poměry

Dle Culka (1996, s. 72) oblast Františkových Lázní je zařazena v rámci bioregionu do mírně teplé oblasti MT 4. Toto podnebí je typické krátkým, mírně chladným a mírně suchým létem a normální zimou. V chodu teplot, srážek a oblačnosti dlouhodobě převládají projevy oceánského podnebí nad kontinentálním. Průměrná roční teplota zde dosahuje 6,8°C. Průměrný roční úhrn srážek na tomto území je spíše nižší (v rámci bioregionu) a to 593 mm.

Kohlová (2006, s. 8) uvádí, že nejchladnějším měsícem bývá leden nebo únor, naopak nejteplejším měsícem je červenec. Červenec bývá srážkově nejbohatším měsícem. Minimum srážek připadá na březen. Převládá zde západní směr větrů. Charakteristickým rysem jsou teplotní inverze (místní údolní nebo v rámci celého Podkrušnohoří).

5.1.6 Pedologické poměry

Podle Culka (1996, s. 72) se v Chebské pánvi vyskytují především primární pseudogleje. Konkrétně na Chebsku se vyskytují organozemě ve formě rašelin, které jsou významné pro oblast Františkových Lázní. Na čedičových vulkanitech se nachází eutrofní kambizemě, na starosedelských pískovcích chudé nevyvinuté půdy a kaolinizovaná žula.

Zkoumané území bylo za pomoci katastrální mapy identifikováno a určeno pomocí vyhlášky č. 327/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů. (www.zakonyprolidi.cz, 1998) Dle této vyhlášky bylo území podle BPEJ specifikováno. Bylo zjištěno, že ve sledovaném území se nacházejí tyto typy půd:

- gleje modální na různých substrátech vrstevnatě uložené, středně těžké až těžké, při vodních tocích závislé na výšce hladiny toku, zaplavované, těžko odvodnitelné
- stagnogleje modální a gleje fluvické na svahových hlínách nivních uloženinách
- pseudogleje modální, kambizemě oglejené na lehčích sedimentech limnického terciéru, slabá skeletovitost

d) pseudogleje pelické planické, kambizemě oglejené na těžších sedimentech limnického terciéru, málo vodopropustné

Sledovaná oblast v rámci sklonitosti je zařazena mezi roviny. Na některých místech se jedná o mírný sklon. Půdy jsou na vymezeném území bezskeletovité s příměsí středně hluboké až hluboké.

5.1.7 Přírodní léčivé zdroje

Dle Kohlové (2006, s. 8-9) základem rozvoje lázeňství ve Františkových Lázních je soustava františkolázeňských pramenů. Tato soustava je nejvydatnějším zdrojem studených sírano-alkalických kyselk. Soustava pramenů vystupuje v údolním úvalu Slatinného potoka. Ve spodní části je františkolázeňská deprese vyplněna jílovitopísčítým basálním souvrstvím, nad ním se nachází pásmo uhelné sloje, která je částečně překryta cypřišovou sérií. V nejvyšší poloze je svrchní jílovitopísčité souvrství. Povrch pramenné oblasti je zakryt souvislým slatinným ložiskem s rozsáhlými lokalitami navážek. Přírodní léčivé zdroje jsou chráněny systémem ochranným pásem lázeňského místa Františkovy Lázně. K balneologickým účelům se využívá také ložisko slatiny ve východní části území.

5.1.8 Biota lokality

Jak píše Culek (1996, s. 72-73) z biografického členění České republiky se jedná o oblast Hercynskou.

5.1.9 Rostlinstvo

Jak uvádí Brož a kol. (2011, s. 6) potenciální přirozenou vegetací na území Františkolázeňska jsou acidofilní doubravy (*Genisto germanicae-Quercion*). Jsou to druhově chudé listnaté nebo smíšené doubravy s břízou, jedlí, osikou a borovicí. Na slatinných lukách bylo možno nalézt především traviny, z keřů krušina olšová, trnky, lísky a zimolezy. Podél potoků se maloplošně vyskytovaly lužní lesy s olší a jasanem s příměsí střemchy a hustým keřovým patrem. Potenciální přirozená vegetace se zachovala jen v nepatrných zbytcích, na plochách špatně hospodářsky využitelných. Lesní porosty prošly během vývoje změnami ve prospěch smrkových monokultur. V současné době jsou jehličnaté lesní porosty zastoupeny smrkem, borovicemi, modřínou. Z listnatých dřevin jsou pak nejrozšířenějšími dub, javor, olše a bříza. Lesní porosty jsou specifické pro lázeňské území. Podél rybníků jsou zastoupeny různé druhy rákosů a ostřic, které lemují břehy. Nebezpečím pro vegetační kryt je zde výskyt bolševníku velkolepého. Zajímavostí této oblasti je velmi hojná výsadba jírovce maďalu, který je charakteristický pro Františkovy Lázně. Jírovec maďal je také zmíněn v nařízení vlády, kterým byla vyhlášena Městská památková rezervace Františkovy Lázně, jako typický strom pro tuto lokalitu.

5.1.10 Živočišstvo

Podle Culka (1996, s. 73) mapované území spadá do mírného pásu, proto se zde vyskytují typičtí živočišové pro tuto oblast. Ze savců je to například srnec obecný, prase divoké, králík divoký a zajíc polní, z ptactva jsou to zástupci datla černého, holuba hřivnáče, sýkory modřinky, kosa černého a čápa bílého a z obojživelníků je to ropucha obecná a skokan hnědý.

5.1.11 Chráněná území

Brož a kol. (2011, s. 7) konstatuje, že na území Františkových Lázní se nachází Národní přírodní památka Komorní hůrka. Jedná se o jednu z nejmladších sopek ve střední Evropě. A přírodní rezervace Amerika, zde se nachází hnízdiště a tahová zastávka vodního ptactva.

5.2 Analýza sledovaného území lázeňského města Františkovy Lázně

Analýza vychází z prostudovaných publikací dostupných z knihovních fondů vědeckých i místních knihoven, z archivních materiálů muzea ve Františkových Lázních, fotografií, historických pohlednic, ale i z materiálů či z informací získaných ústním podáním místních patriotů. Následně je pak celkový vývoj z hlediska historického kontextu rozdělen do 6 etap, které se odráží ve vývoji zahradně-architektonické tvorby tohoto lázeňského města. Přestože založení města je datováno rokem 1793, úplně první zmínky o prameni, které stojí za vznikem města, jsou spjaty s počátky 15. století a s pojmem „Chebská kyselka“.

Poté následuje grafická část, která dokladuje historický vývoj lázeňského území, jeho rozvoj s odkazem na jednotlivé historické etapy vývoje. Dále grafický podklad znázorňuje změnu funkcí parku odrážející se v čase vysledovaných u jednotlivých částí lázeňského parku.

5.3 Historický vývoj Františkových Lázní

Historický vývoj je možno rozčlenit do 2 částí:

a) významná data předhistorického období Františkových Lázní

Jak uvádí Macek (1989, s. 5-7) předhistorické období Františkových Lázní je spojeno s historií Františkova pramene, dříve Slatinného pramene nebo Chebského pramene.

Zde je uvedena základní osnova, která nám přiblíží historii Františkova pramene a tím i historii Františkových Lázní.

1406 – „Městská kyselka“ – nejlepší kyselka v okolí Chebu, ke které vede z Chebu pěšina, viz obr. č.16.

1542 – Kašpar Bruschius, chebský rodák humanista, podává o Městské kyselce zprávu: „*Tato voda je velmi zdravá a chutná k pití, je také v létě od mládeže, chlapců a dívek denně hromadně ve džbáncích do města donášena*“.

1545 – vedle Městské kyselky také plynový pramen

1569 – upřesněna poloha Městské kyselky jako „před Slatinným potokem“ – myšleno směrem k Chebu

1600 – Městská kyselka opuštěna, začíná se používat kyselka u obce Slatina, která se nazývá Slatinná kyselka

1615 – pramen je velmi slavný, na základě této skutečnosti se do Chebu přijíždí léčit císařský dvorní lékař dr. Tomáš Migonius

1617 – dr. Horník, městský lékař, připomíná, že je všeobecně používána Slatinná kyselka, na místo Městské kyselky, které se nachází jen půl hodiny od Chebu

1661 – postavena u pramene stáčírna viz obr. č. 17, 18 a 19

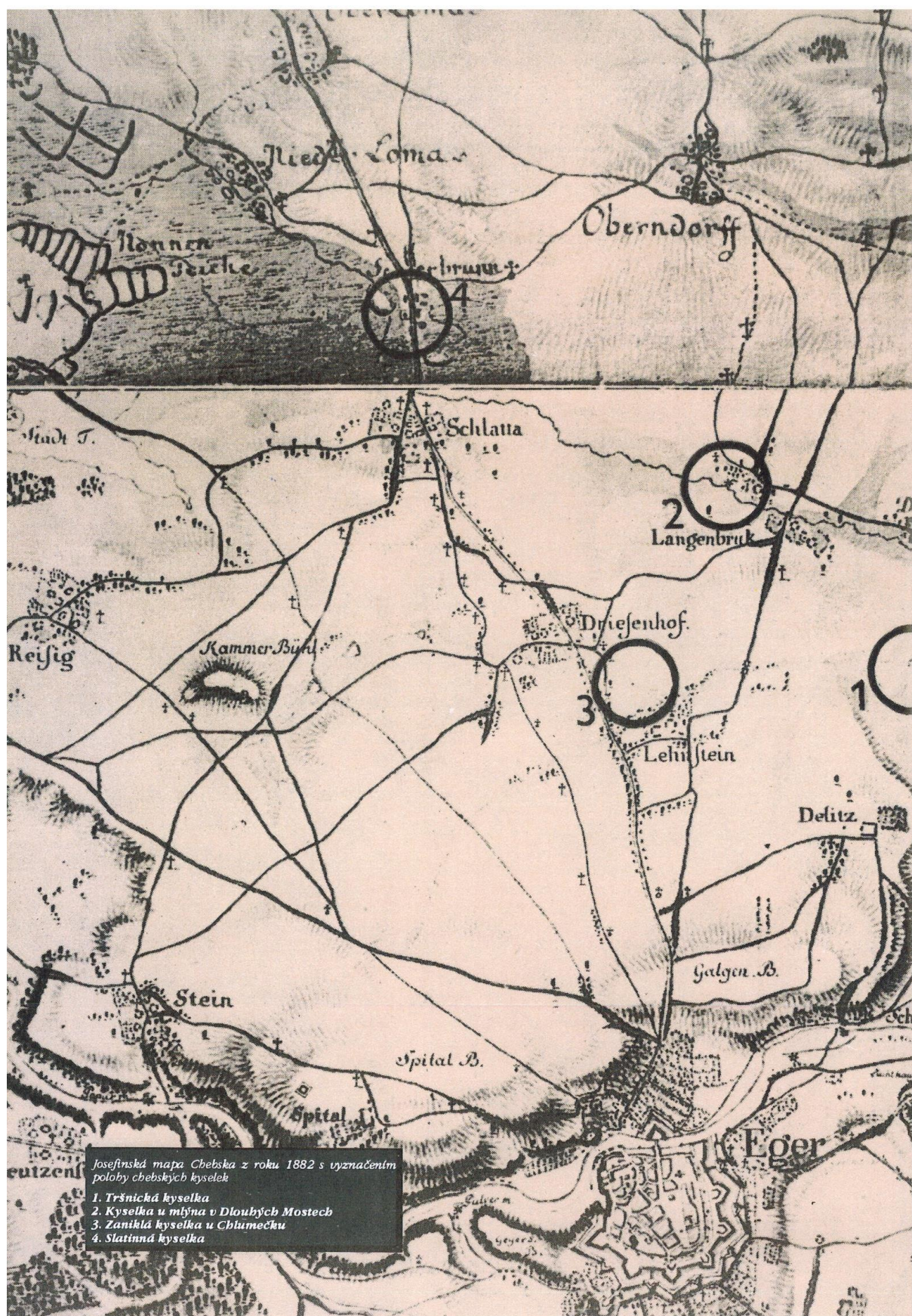
1692 – paster Wille popisuje okolí Slatinné kyselky takto: „*Kolem pramene je dřevěné pódium a lavice se zábradlím k pohodlí hostů. Kolem stojí tři dřevěná stavení, z nichž nejmenší je kaple, ostatní dvě pak slouží k ubytování obsluhy pramene*“.

1714 – postaven hostinec s lázněmi

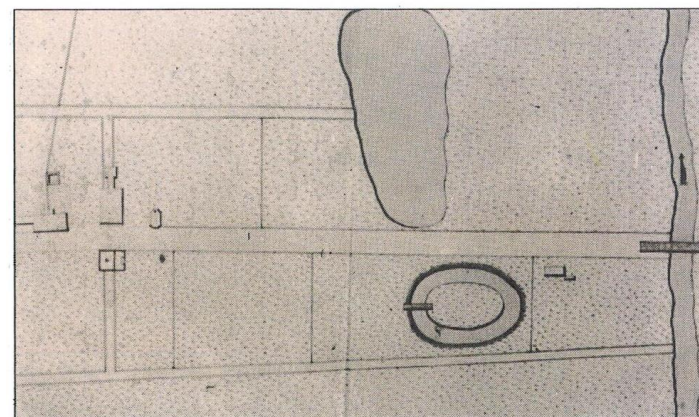
1748 – postavena kaple sv. Jana Nepomuckého

1785 – Dr. Bernard Adler jmenován městským lékařem

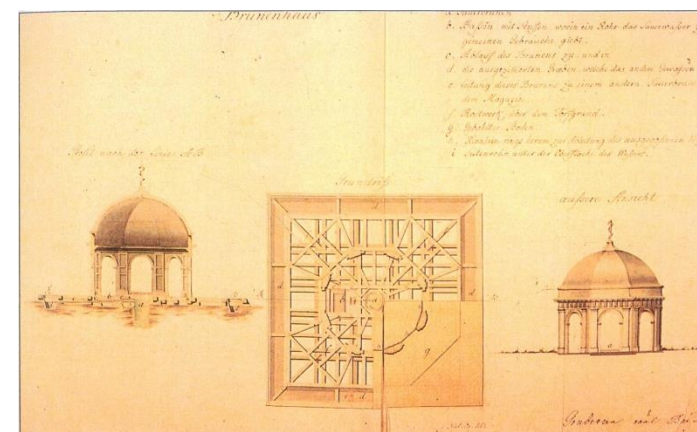
S návratem dr. Adlera začíná vlastní historie Františkových Lázní. Jeho zájem o Chebskou kyselku nebyl náhodný. Již během studia se o pramen zajímal. Dokonce vypracoval na toto téma svoji dizertační práci.

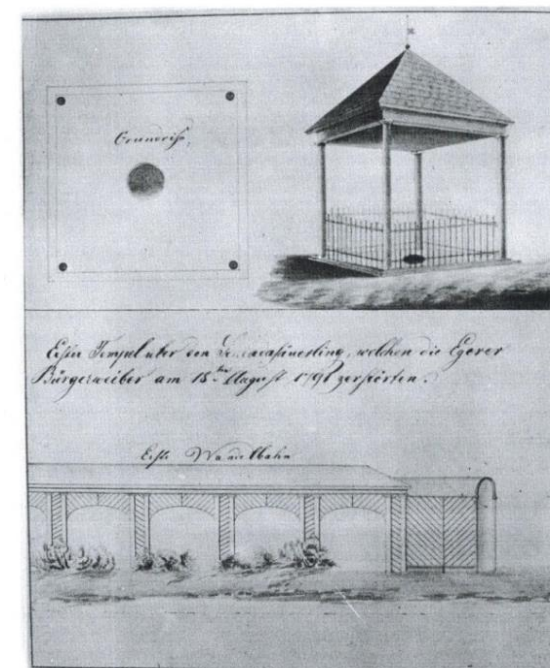
Obr. č. 16: Josefská mapa Chebska z roku 1882 s vyznačením polohy chebských kyselek, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 4)

Obr. č. 17: Situační plán okolí Františkova pramene z konce 18. stol., vlevo rybník Klinckerfoglův, vpravo mincmistra Plechera, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 5)

Obr. č. 18: Projekt pavilónu Františkovy pramene, navrhl a nakreslil Ing. Rothhesel, 1792, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 23)

Obr. č. 19: První pavilón (zničený) Chebské kyselky a první kolonáda u Františkova pramene, Prökl-kronika Fr. Lázně, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 11)

b) historická data spojená s lázeňským městem Františkovy Lázně

Macek (1989, s. 136) uvádí následující významná historická data, která se vážou s rozvojem tohoto města:

„1793 – 27. dubna založení lázní, Chebská kyselka se mění na Františkův pramen, nové lázně se nazývají Ves císaře Františka

1794 – dokončeny první stavby v císařské ulici

1800 – první tištěná lázeňská listina – seznam lázeňských hostů

1807 – pojmenování Luisina pramene, na žádost chebského magistrátu byla schválena změna názvu obce na „Lázně císaře Františka“

1808 – císařským výnosem schváleno pojmenování Luisina pramene

1810 – Františkovy Lázně mají 24 domů, viz obr. č. 20 a 21

1811 – dokončena cesta z Františkových Lázní do Chebu

1812 – lázně navštívil císař František

1816 – objevení Solného pramene

1849 – objevení Nového pramene

1849 – na základě obecního zákona z téhož roku se Františkovy Lázně prohlásily samostatnou obcí

1851 – podle výnosu z 20. října 1851 ustanoveny Františkovy Lázně jako samostatná obec

1852 – 18. ledna zvoleni zástupci obce, Kryštof Loimann zvolen prvním starostou Františkových Lázní

1853 – v lázeňském parku odhalen pomník císaře Františka II. Od Ludvíka Schwanthalera

1860 – Dr. Cartellieri objevil „Železnatý pramen“ a „Minerální pramen“

1865 – 4. července přijíždí od Chebu do stanice Františkovy Lázně první lokomotiva saské královské dráhy

1865 – císařským výnosem z 23. července byly Františkovy Lázně povýšeny na město

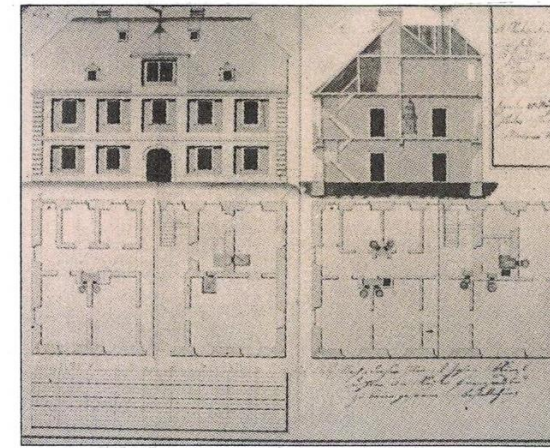
1866 – provoz lázní je v důsledku válečných událostí ochromen

1872 – starosta Kryštof Loiman odstupuje a na jeho místo je zvolen Tadeáš Schäck

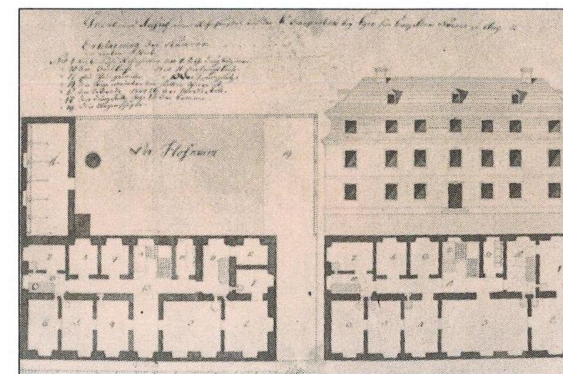
1882 – starostou zvolen Ferdinand Khittl

1890 – Františkovy Lázně mají 151 obydlí a 15 neobydlí a 1944 obyvatel

1900 – architekt a stavitel Gustav Wiedermann zvolen starostou Františkových Lázní“

Obr. č. 20: Čp. 29 – stavebník Johann Künzl, stavitel Schäck, 1812, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 22)

Obr. č. 21: Čp. 32 – stavebník Nonner, 1812, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 22)

Podle Burachoviče a Holečkové (2008, s. 83) již od 15. století docházelo k využívání původních zdrojů studených minerálních vod, které se staly středem zájmu Chebu, jako města bez pramene, tak jak bylo již zmíněno v úvodu této kapitoly. Donáška vody do města měla svoji dlouhodobou tradici. Počátkem 19. století došlo ke vzniku samostatných lázní, na základě úsilí chebského doktora Adlera. Lázně byly pojmenovány po svém nejvýznamnějším návštěvníkovi jako Ves císaře Františka. Od roku 1804 nesou lázně název Františkovy Lázně.

Díky doktoru Adlerovi byly objeveny další prameny. Do nejmladšího lázeňského města brzy zavítaly stovky návštěvníků, díky dobrým výsledkům léčby vynikající kyselkou. Návštěvníci zde především oceňovali osobité intimní kouzlo malých lázní.

5.3.1 Počátky Františkových Lázní – Ves císaře Františka

Macek (1989, s. 9-10) uvádí, že Dr. Adler, po návratu z Vídně, začal realizovat své představy o způsobu ochrany a používání chebské kyselky. Stejnou pozornost věnoval i plynovému prameni, jehož vodu chtěl využít ke koupelím. Ve stejné době se také objevil první náznak rozšíření zástavby

kolem pramene. V roce 1790 obdržel městský účetní Wolf příkaz vypracovat posudek, který se měl vyjádřit k tomu, zda by bylo možné ze spolkových prostředků postavit pro lázeňské hosty jednu nebo více budov v okolí kyselky. Nejednalo se o ucelený projekt lázeňské obce, spíše zde šlo o „zvelebení“.

V roce 1791 byly na návrh dr. Adlera započaty práce na pavilónu nad Chebskou kyselkou. Pramen byl po vyčištění zakryt roštem a dvě odtoková potrubí odváděla vodu. Právě tento počín s sebou nese začínající komplikace a s komplikacemi následný zrod lázní.

Stejnou tradici, jakou mělo rozesílání chebské kyselky, mělo i donášení vody do města Chebu. Touto činností se především zabývaly chebské ženy. Nejradiálnější skupina nosičů vody na tuto změnu okamžitě reagovala jako na omezování odvěkého práva. První varování proběhlo zprostředkovaně, zástupci měšťanstva, kteří protestovali proti těmto opatřením. Žádali zastavení prací u Chebské kyselky a přerušení výkopu kolem plynového pramene. Následovala přímá protiakce, známá rebelie chebských žen. Chebské ženy vytáhly v několika proudech k Chebské kyselce, aby nastolily pořádek. Na místě činu podřezaly pilíře nově postaveného pavilónu a celou stavbu včetně odtokového potrubí zdemolovaly.

Po těchto událostech se dr. Adler nemohl objevovat na ulici, bylo na něj pokřikováno, dokonce mu byl přidělen doprovod.

Chebský magistrát o celém případě informoval nadřízené orgány. Vyšetřování narazilo na zatvrzelé prohlášení obviněných: „*Nikdo z nás není vůdce rebelie, všichni jsme to byli, všichni za jednoho, jeden za všechny*“.

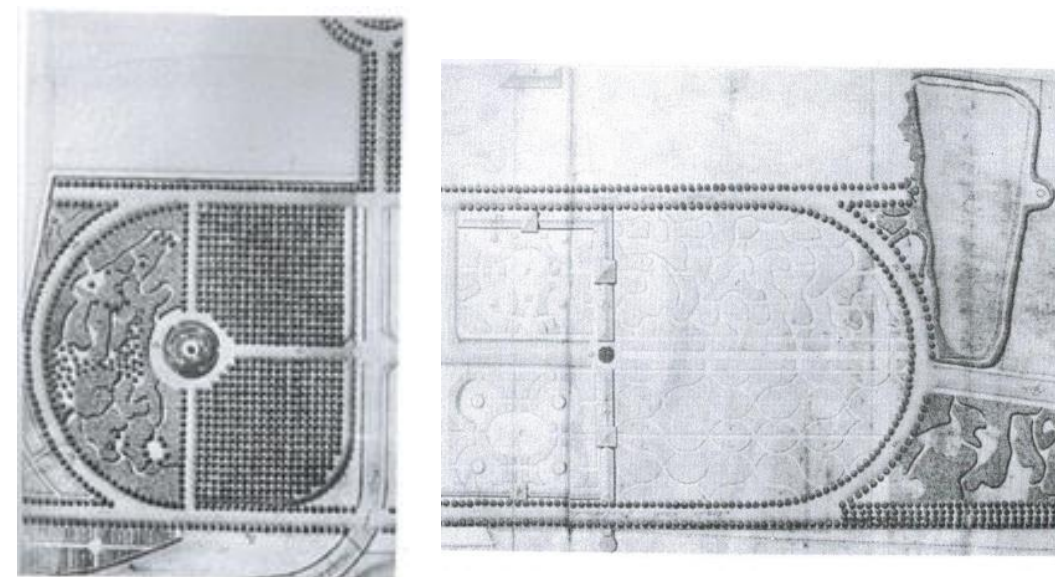
Dr. Adler byl rozhodnut dovést svůj záměr do konce. Vypravil se do Prahy, kde požádal o audienci u císaře, byl vyslyšen a byla mu přislíbena pomoc.

Následně přijel do Chebu guberniální rada von Eben za účelem celou záležitost vyšetřit. Chebský magistrát mezitím urychleně svolal zástupce cechů a města, aby s nimi projednal návrh výstavby lázní. Když von Eben začal s vyšetřováním, byl překvapen návrhem magistrátu, který chce postavit v blízkosti pramene několik lázeňských domů a velký hostinec. Návrh byl nakonec přijat a předložen zemskému úřadu k posouzení. V tomto okamžiku, se může hovořit, o prvním rýsování kontur nových lázní. Na podzim roku 1791 přijela do Chebu guberniální komise, která měla za úkol podniknout první kroky k založení lázní. Při této návštěvě byl pravděpodobně vypracován nejstarší plán Františkových Lázní, který zhotovil zemský stavební ředitel abbé Tobiáš Gruber. Podoba tohoto plánu se nezachovala. Došlo k zaměření devatenácti stavebních parcel. Ke stavbě byla navržena krytá

kolonáda, pavilón nad pramenem, velký sál, hostinec a lázně. Následovalo stupňovité administrativní schvalovací řízení. Následně došlo ke schválení dvorní kanceláří a schvalovací dekret byl postoupen českým zastupitelským úřadům. Poté odeslán ke krajskému úřadu v Lokti a zároveň byla předána zpráva chebskému magistrátu. Datace tohoto dekretu 27. dubna 1793 se stala datem založení Františkových Lázní.

5.3.2 Parky a městská zeleň

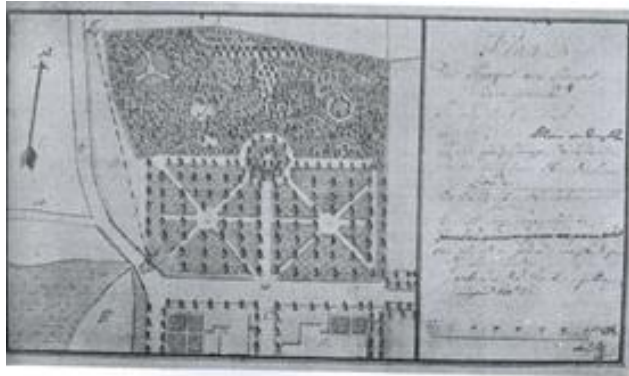
Jak píše Macek (1989, s. 93-98) v původním Gruberově plánu Františkových Lázní rozložení parků a zeleně chybělo. Pravděpodobně byl pouze naznačen parter kolem Františkova pramene. Tento fakt vyplývá ze zprávy uvedené v dvorním dekretu z dubna 1792, která korigovala některé stavební projekty a požadovala předložení plánu lázeňských parků. Až půdorysný plán z roku 1795 zachycuje počáteční stav rozložení lázeňských parků a Gruberovy záměry. Je zde naznačen velký severní park, jižní parter a parkové úpravy kolem příjezdové cesty od Chebu viz obr. č. 22. Tyto tři celky se staly základem rozsáhlých parkových úprav, které se významnou měrou podílejí na charakteru Františkových Lázní.

Obr. č. 22: Detail půdorysného plánu Františkových Lázní z r. 1795, severní park vlevo, jižní parter vpravo, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 94)

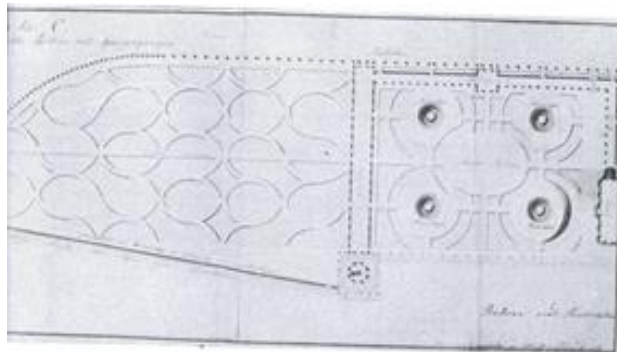
Nejméně komplikované bylo založení severního parku, viz obr. č. 23. Stejně jako jižní parter byl zakomponován do uzavřeného geometrického půdorysného plánu lázeňského jádra. Jeho jednotlivé části vymezovaly promenádní cesty. Tyto cesty oddělovaly dva čtverce s řadovou výsadbou stromů a lunetu tzv. Lustwaldu („porostu, který ve velmi povrchní formě představoval první náznaky anglického přírodního parku“). V křížení cest byl později umístěn velký květinový rondel. Svým

pevně sevřeným obvodem a přísným vnitřním členěním měl všechny znaky francouzského parku. Současníky je většinou shodně nazýván anglickým parkem. Až později se v souvislosti s rozšířením parků hovoří o přeměně francouzského parku. Severní park měl pestrou skladbu domácích i cizích dřevin. Městská rada nechala dokonce vysázet část stromů v polovzrostlém stavu, aby celý projekt urychlila. Park se stal vyhledávaným místem, kde se pila ranní káva, obědvalo, korzovalo a odpočívalo. Nechyběly zde ani oblíbené houpačky.

Obr. č. 23: Půdorysný plán lázeňského parku z r. 1810, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 96)

Založení jižního parteru předcházely rozsáhlé terénní úpravy, viz obr. č. 24. Málo únosné rašeliniště, které dosahovalo až k prameni, bylo nutno odvodnit staženými kanály a zavést vrstvou písku a zeminy. Značné úsilí si vyžádalo rozšíření příjezdové cesty od Chebu, kde ke zpevnění jejích základů byly použity celé kmeny stromů.

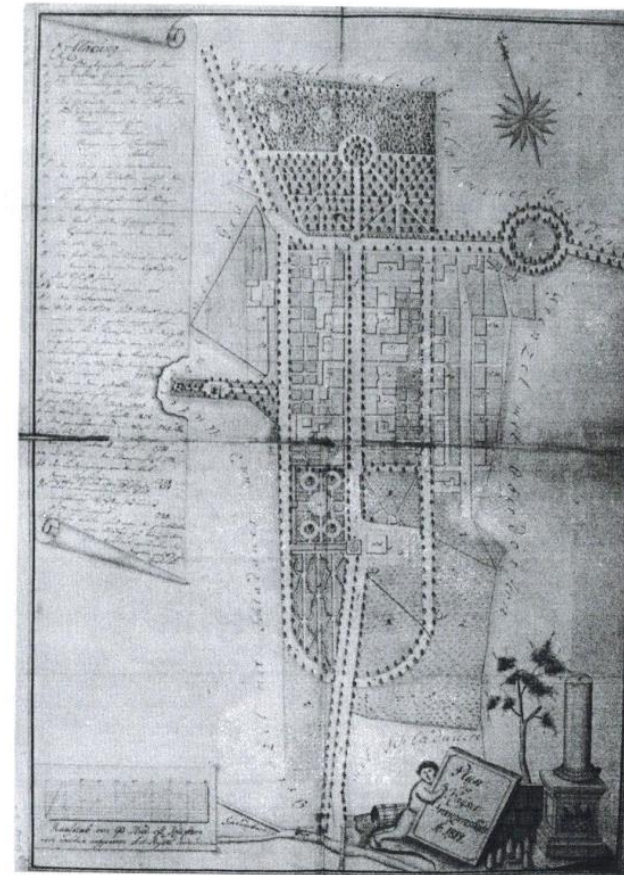

Obr. č. 24: Plán parterových úprav před Společenským domem a za kolonádou u Františkova pramene, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 96)

V půdorysném plánu z r. 1795 je celá plocha trávníkového parteru detailně rozčleněna. Gruber byl tak důsledný, že ve svém plánu „zatravnil“ v hranicích parteru i plochy cesty. Dopravu svedl do obvodových komunikací. Ve skutečnosti však došlo k úpravě vzhledu pouze u realizované kolonády. Obdélníkový prostor mezi kolonádou a Společenským domem byl symetricky členěn hvězdicí kruhových pískových ploch s trávníkovými konturami a středovými květinovými rondely.

Na tuto část navazoval za kolonádou trávníkový parter se sítí procházkových cest. Východní část, která byla oddělena chebskou cestou, prozatím upravena nebyla. V místech projektované kolonády byly později vysázeny jírovce a spodní část byla ponechána jako louka až do přeměny celého parteru na anglický park.

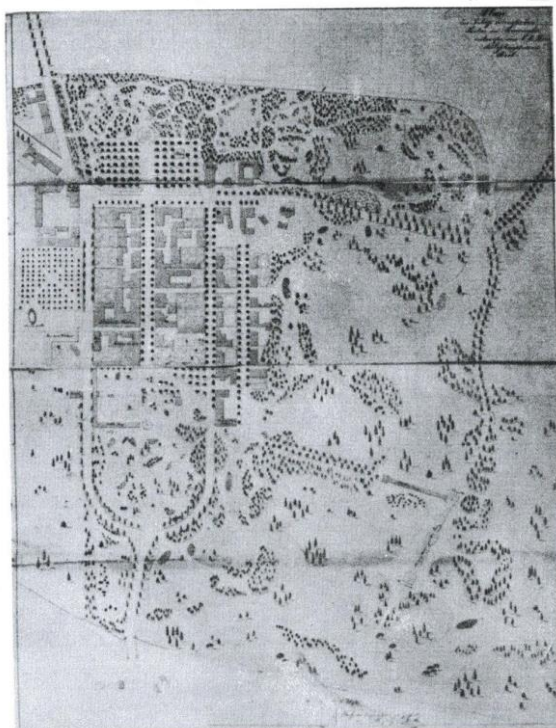
Františkolázeňské parky zůstaly svou podstatou poplatné formě francouzského zámeckého parku. Několik náznaků anglického přírodního parku se objevuje u severního parku a parku u Slatinného potoka, který se nachází západně od chebské cesty. Postrádají však důraznější vnitřní členění a jsou pevně sevřeny konturami geometrických forem. Při vlastní realizaci se sice toto sevření uvolňuje, ale podstata se dlouho nemění, viz obr. č. 25.

Obr. č. 25: Půdorysný plán Františkových Lázní A. Musill, 1814 (Macek, 1989, s. 145)

Vlna anglikalizace, která zasáhla Čechy v prvním desetiletí 19. stol., se ve Františkových Lázních projevila až koncem 20. let. Došlo k systematickému rozšiřování starých a zakládání nových lázeňských parků. V r. 1828 vypracoval Riedl, zámecký hejtman, výhledový plán, viz obr. č. 26. Tento plán představoval rozlehlý anglický park obklopující lázně na severu, východě a na jihu. Byla tak prakticky zastavena výstavba za ulicí Dr. Pohoreckého a předurčen charakter lázní, také vztah zástavby a lázeňských parků.

První fáze se dotkla rozšíření severního parku, parku u chebské cesty a založení anglického parku v místech jižního parteru. Druhá fáze pokračovala zakládáním rozlehlého parku kolem Solného a Lučního pramene.

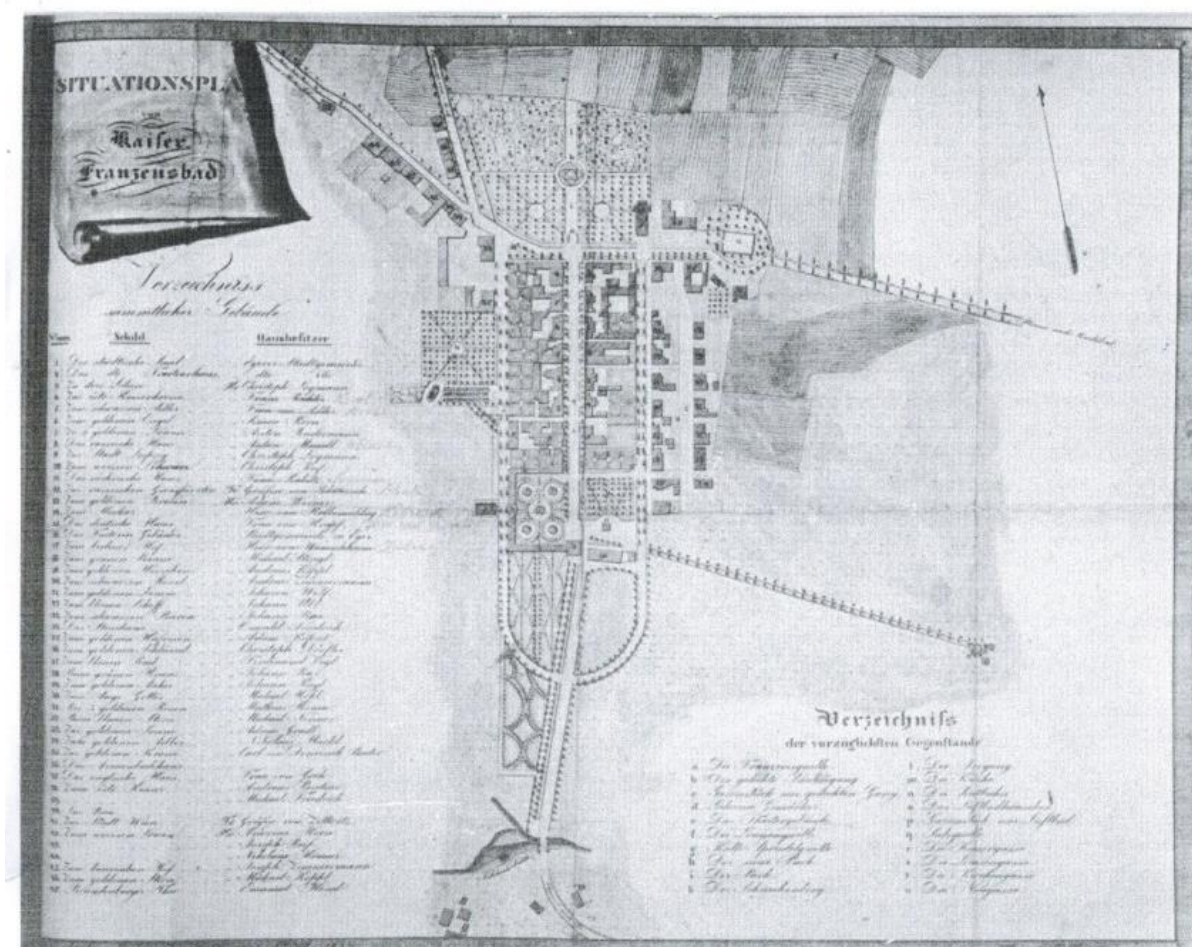

Obr. č. 26: Riedlův výhledový plán lázeňských parků, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 97)

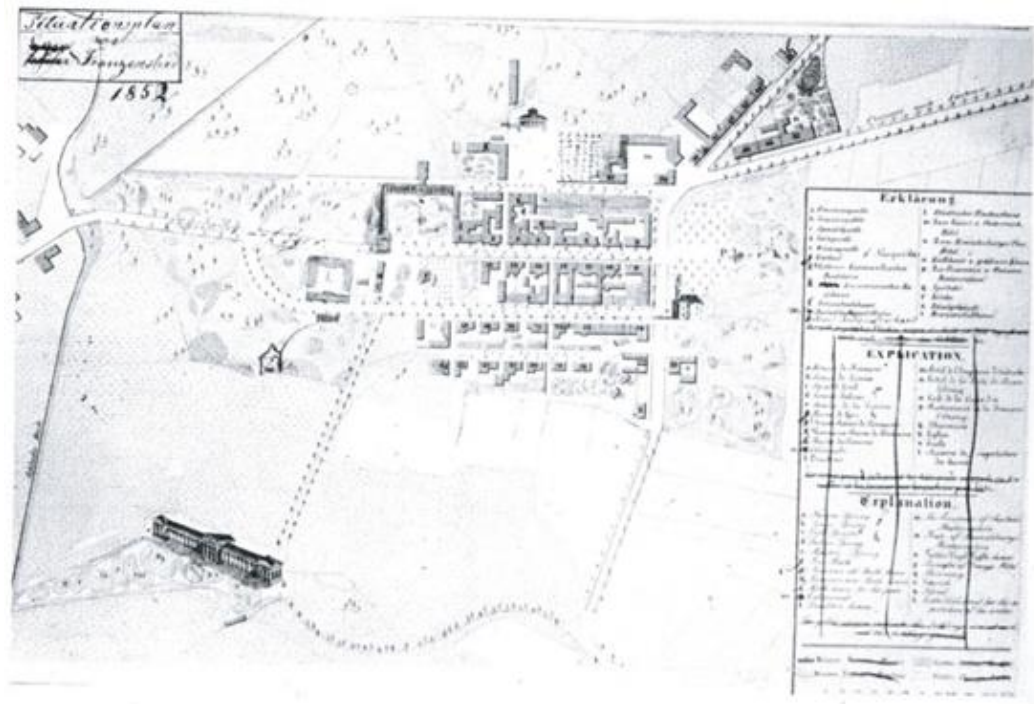
Riedl radikálně prosvětlnil řadovou výsadbu nad Ruskou ulicí a obklopil ji přírodním parkem. Stejným způsobem byl zalesněn a upraven i jižní parter a park u chebské cesty. Anglický park rychle vytlačil původní formy. Avšak vlastní realizace neproběhla jednorázově. Záměr potlačit formální prvky a vytvořit uměle komponovanou „přírozenou“ přírodu předpokládal možnost pracovat s odstupňovaným stromovým patrem porostu. Tento základ byl k dispozici pouze u severního parku a části parku u chebské cesty. Na dalších jiných lokalitách bylo třeba upravit a postupně zalesnit pole, pastviny a rašeliniště.

Realizace celého projektu byla značně náročná a vyžadovala schopného kvalifikovaného zahradníka. Adam Widl, který pracoval ve Františkových Lázních od r. 1796, neměl potřebné znalosti. Městská rada se tedy obrátila na Riedla. Ten doporučil Martina Soukupa, který byl zahradníkem vídeňské dvorní botanické zahrady. S jeho příjezdem do Františkových Lázní v březnu 1829 se započalo s prováděním prvních zásahů. Od roku 1831 byl Soukup v lázních natrvalo zaměstnán.

Vedle prací na úpravě a rozšíření severního parku byla dále věnována pozornost nově zakládanému parku u mostu přes Slatinný most. Zde opět nastaly komplikace se zamokřeným a málo únosným rašeliništěm. To vedlo k tomu, že bylo zapotřebí provést větší meliorační zásah a odvodnit celý pozemek. Vypracováním tohoto projektu byl pověřen Karel Albertha. Nechal zpevnit rašeliniště kolem Slatinného potoka navázkou zeminy a stáhl vodu z celého pozemku širokým příkopem. Tento příkop začínal u Belvederu a ústil do Slatinného potoka. Tímto jednoduchým a velmi účinným zásahem byly vytvořeny předpoklady k novému využití rozsáhlých pozemků kolem Lučního a Solného pramene. V r. 1833 začala městská rada vykupovat pozemky a následně mohlo dojít k rozšíření parku směrem k Lučnímu prameni. Na pozemku ohraničeném Slatinným potokem a nově založenou cestou, která spojovala Solný pramen s lázněmi, vznikl další anglický park. Park přirozeně navázal na rozlehlý západní park Loimanův. Celý projekt byl ukončen v r. 1847. V té době byl upraven i široký pás východně od kolonády Solného a Lučního pramene. Založením ulic dr. Pohoreckého a 5. května byly vytyčeny hranice dalšího rozlehlého parku. Tento park uzavřel široký pás parků a zeleně kolem Františkových Lázní viz obr. č. 27, 28 a 29.

Obr. č. 27: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1850, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 146)

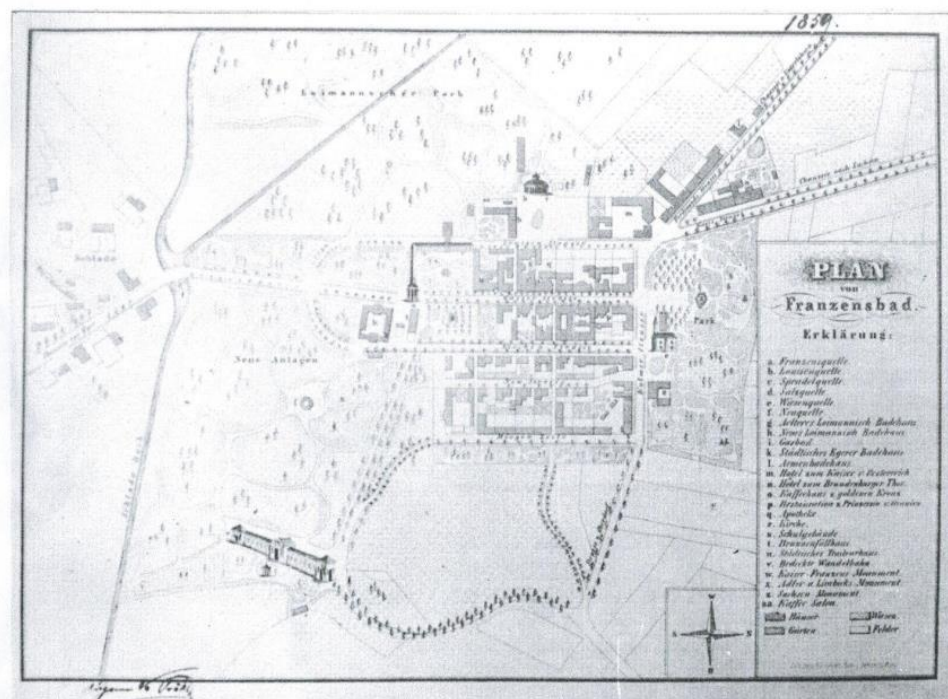

Obr. č. 28: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1852, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 149)

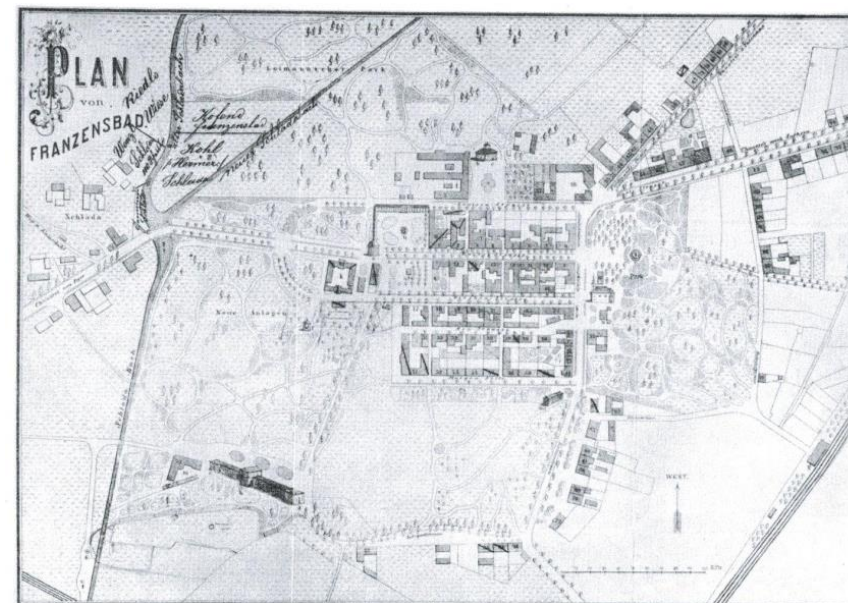
Dalším mezníkem v lázeňských parkových úpravách se stal rok 1861. Na žádost nového starosty Gustava Loimanna vypracoval Jošt, umělecký zahradník, plán rozšíření lázeňské zeleně. Jošt nejdříve zachytil stávající stav a poté navrhl rozšíření parků. Opět byl rozšířen severní park a park u plynových lázní. Zde došlo k přeměně anglického parku na francouzský, viz obr. č. 30 a 31.

Obr. č. 30: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1865, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 151)

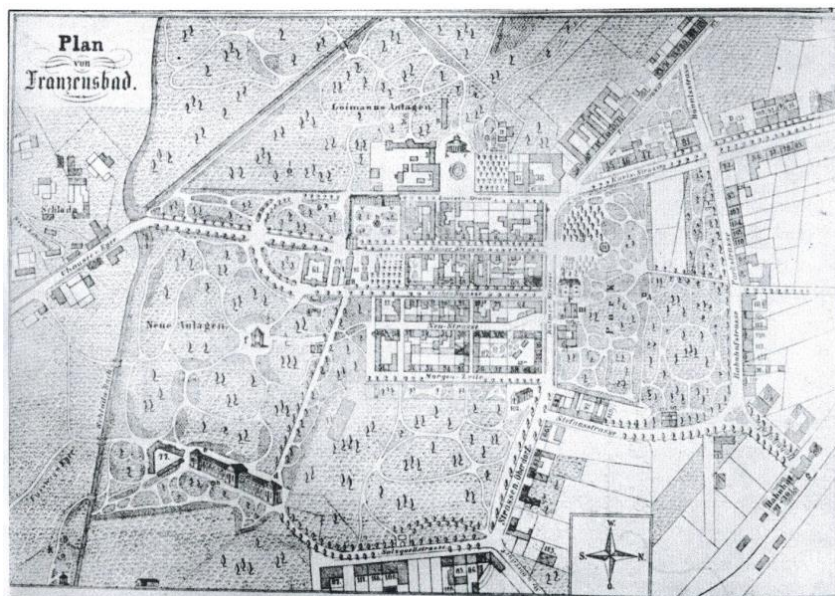

Obr. č. 29: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1859, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 150)

Obr. č. 31: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1869, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 153)

Další iniciativu při zakládání parků a zeleně přijímá v 80. letech Spolek pro vysazování zeleně a zkrášlování Františkových Lázní. Roku 1881 začíná poslední fáze zakládání lázeňských parků a lesoparků. Působnost spolku byla především soustředěna na zalesnění rašelinišť a pozemků v blízkosti Františkova pramene. Mezi nejrozsáhlejší akce spolku patřilo založení dvou rozlehlých lesoparků. Jednalo se o například o lesopark tzv. Amerika, který se nachází západně od Františkových Lázní a lesopark G. Wiedermanna viz obr. č. 32.

Obr. č. 32: Půdorysný plán Františkových Lázní, 1872, upraveno v programu Photoshop (Macek, 1989, s. 152)

Nově založený lesopark Amerika nese jméno po městském rybníku, který byl založen pod jeho hrází. Podle plánu chebského lesmistra Lorenze bylo na rozloze 30 jiter vysázeno kopečkovou sadbou 12 000 stromků. Celá akce byla ukončena r. 1886.

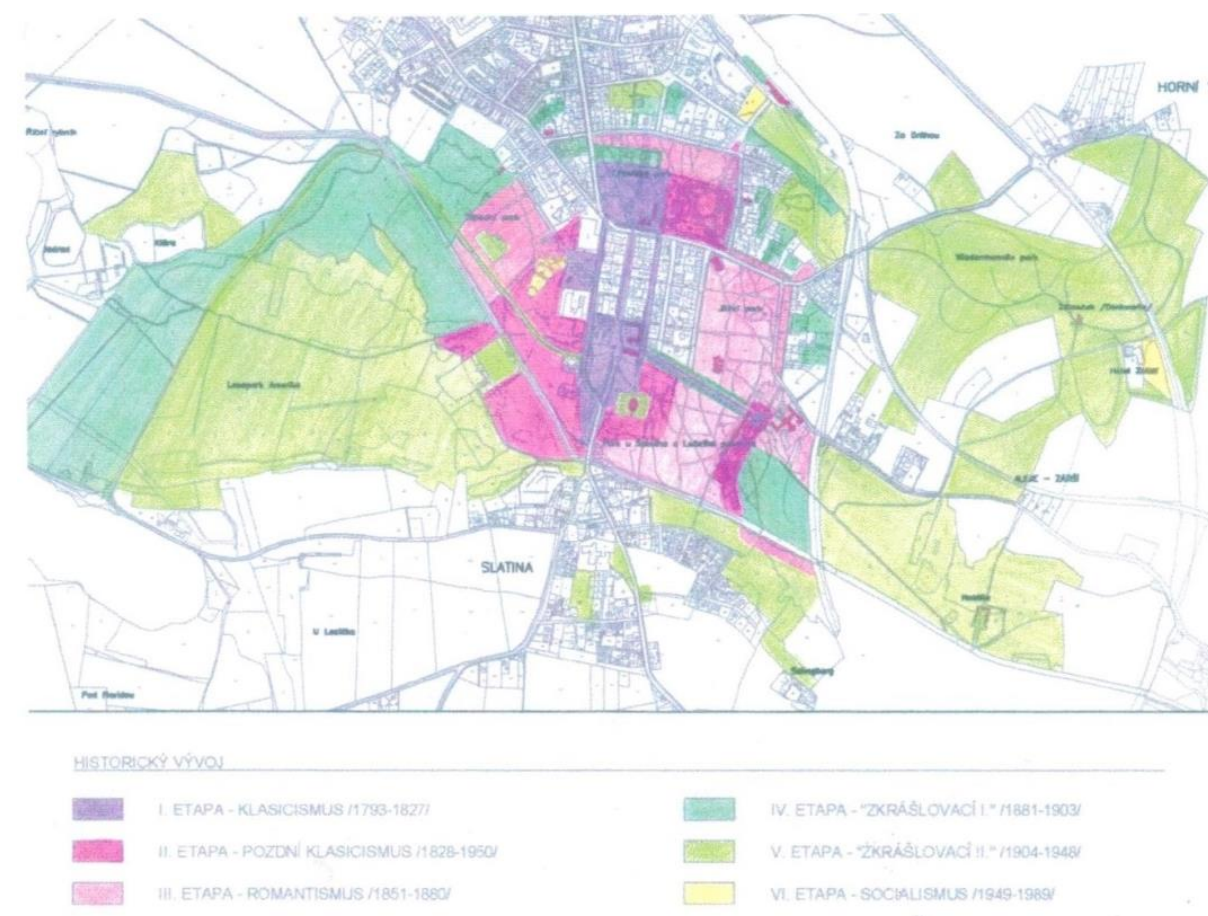
Druhý lesopark byl pojmenován podle Gustava Wiedermanna, který byl známý lázeňský stavitel. Tento lesopark byl založen východně od Františkových Lázní a zasahoval svým severním okrajem až k obci Aleje. Oba tyto projekty byly organizačně velmi dobře připraveny a plynule navázaly na starší parky.

5.3.3 Rozvoj města v jednotlivých historických etapách

Historický vývoj je v této práci vymezen do šesti historických etap, které odrážejí nejen architektonický vývoj města, ale také tento vývoj se zrcadlí ve vývoji parků a lesoparků tohoto lázeňského města.

Dle Kohlové (2006, s. 11-28) současné parky a lesoparky ve Františkových Lázních v sobě odrážejí bohatý historický vývoj. Bylo vymezeno šest historických etap, viz obr. č. 33:

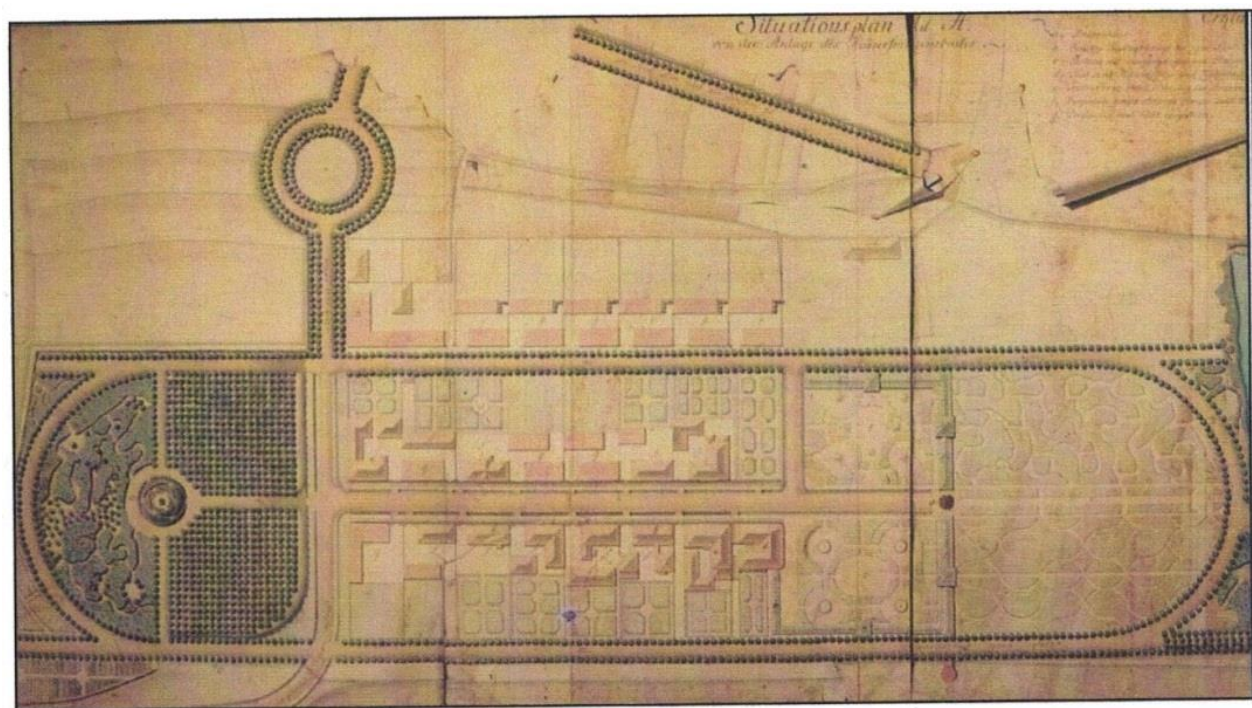
- „*Etapa 1 – KLASICISMUS (1793-1827) – období založení a budování lázní, parkově upravené plochy jsou nedílnou součástí urbanistického konceptu*“
- *Etapa 2 – POZDNÍ KLASICISMUS (1828-1850) – počáteční období budování urbanistického konceptu parkového komplexu kolem klasicistního jádra*
- *Etapa 3 – ROMANTISMUS (1851-1880) dokončení parkového komplexu kolem klasicistního jádra, období poznávání okolní krajiny, budování vycházkových cest a výletních restaurací*
- *Etapa 4 – „ZKRÁŠLOVACÍ I.“ (1881-1903) – období budování parků již za hranicemi města, počátek působení Zkrášlovacího spolku*
- *Etapa 5 – „ZKRÁŠLOVACÍ II.“ (1904-1948) – období dalšího rozšiřování parků, doplňování drobné architektury do parků, výstavba nových altánů, pomníků, rozhleden, konec budování nových ploch zeleně*
- *Etapa 6 – SOCIALISMUS (1949-1989) – období degradace, udržovány jsou jen centrální parky, lesoparky pustnou“*

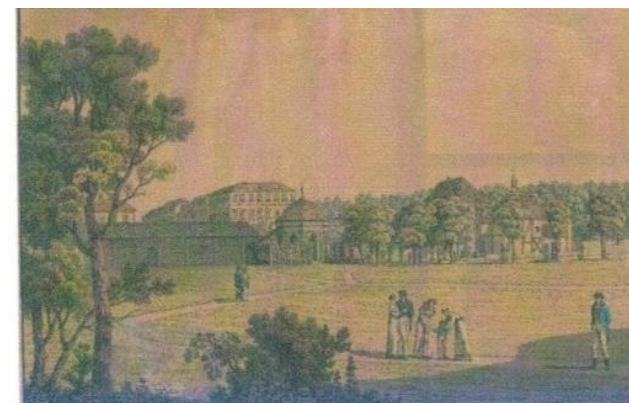
Obr. č. 33: Etapy vývoje zeleně Františkových Lázní, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 15)

Etapa 1 – KLASICISMUS (1793-1827)

Podle návrhu zemského stavebního ředitele abbého Grubera byly Františkovy Lázně založeny na zelené louce. V návrhu je patrný duch osvícenství tj. hledání ideálního města s výrazným konceptem zeleně, nic není ponecháno náhodě, vše zde má své místo. V návrhu byl použit osový klasicistní princip. Gruber v návrhu navázal na stávající Františkův pramen Císařskou ulicí s uměle navrženým pahorkem na severu území. Tento pahorek vytvářel pohledové zakončení Císařské ulice a vyhlídkové místo na lázeňské korzo. Pahorek byl obklopen dvěma čtvercovými boskety stromů a lunetou parku se sítí cest. Na jihu kolem Františkova pramene byly navrženy dva čtvercové promenádní prostory vymezené kolonádami a dále luneta parku vymezená jezdeckou alejí. Podél Císařské ulice byly navrženy lázeňské domy, ty měly své privátní zahrady otevřené k jezdecké aleji. Jezdecká alej společně s oplocením byly navrženy kolem celého lázeňského komplexu, vytvářely tak v půdorysu pomyslný hypodrom. Na východní straně, směrem na Horní ves, byl navržen jezdecký rondel stromů, viz obr. č. 34 a 35.

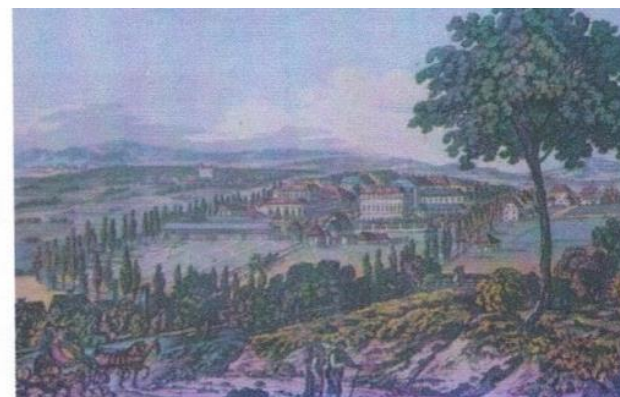

Obr. č. 34: Půdorysný plán založení Františkových Lázní z roku 1795 – lavírovaná perokresba Gruber – Rothhesel, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 20)

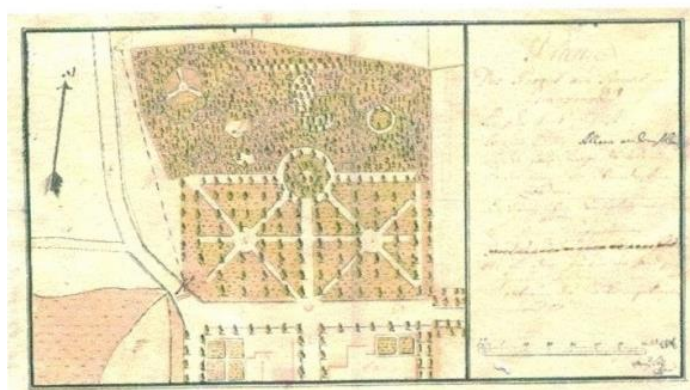
Obr. č. 35: Okolí Františkova pramene v roce 1808 – Karel Postl, kolorovaný obrysový lept, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 16)

Na Buquoyevě rytině z roku 1810 je patrné, že aleje po obvodu byly vytvořeny ze sloupovitých topolů, které byly v té době velice módním stromem. Jejich velkou předností byl rychlý růst a též jejich sloupovitý vzrůst, který dával místům osobitý charakter, viz obr. č. 36.

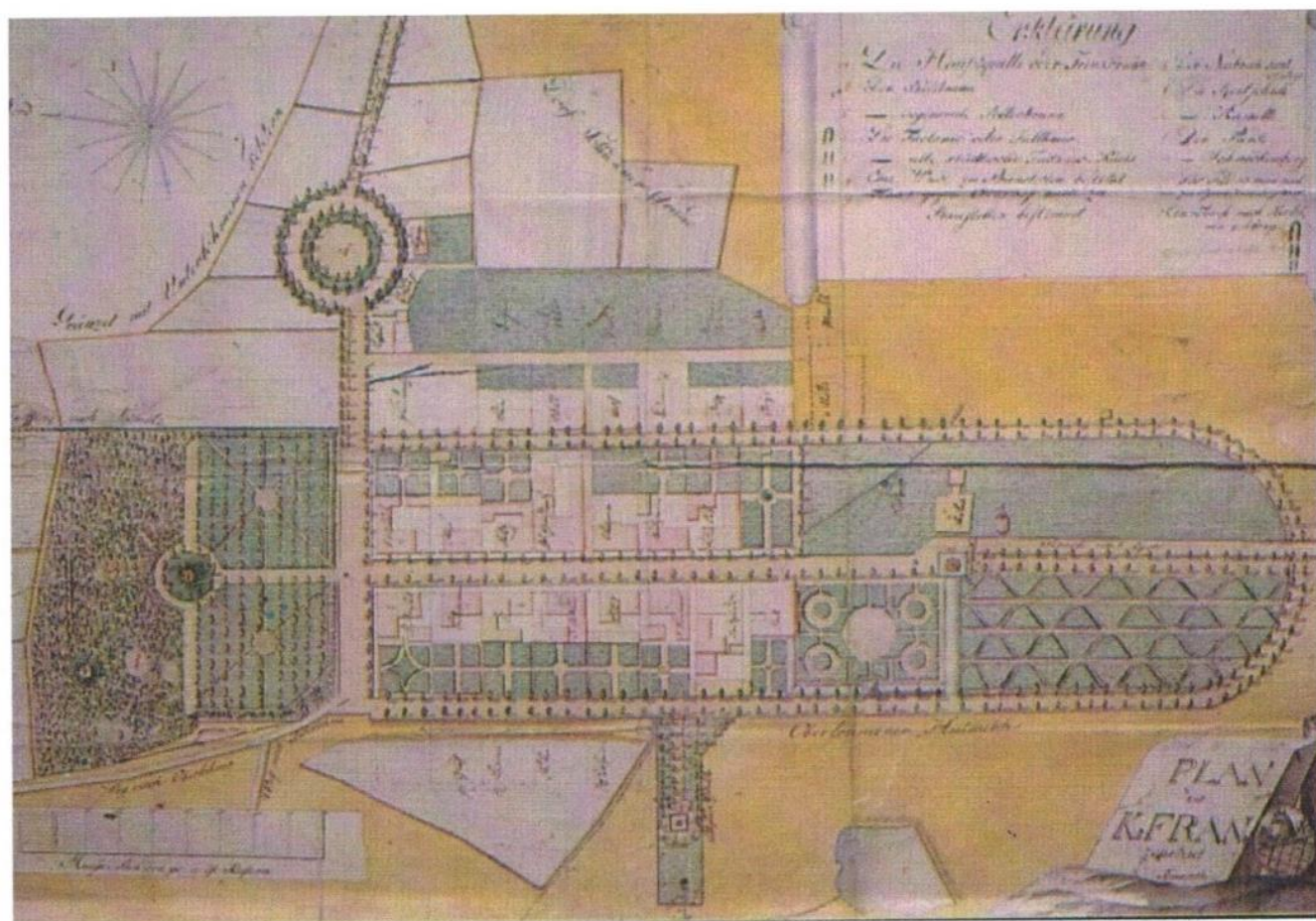
Obr. č. 36: Františkovy Lázně od Slatiny, L. A. Buquoy, 1810, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 16)

Na plánu cca před rokem 1808 je patrné rozšíření Lázeňského parku. Na pahorku je čitelný altán a dvojitý rondel stromů. Boskety dostaly vnitřní hvězdicové členění a park za pahorkem byl rozšířen a ztratil původní půlkruhový tvar. Do parku byly doplněny různé oddychové aktivity, viz obr. č. 37.

Obr. č. 37: Plán Lázeňského parku ve Františkových Lázních, nedatováno, cca před rokem 1808, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 17)

Na půdorysném plánu Františkových Lázní z roku 1808 je vyobrazen již realizovaný Gruberův návrh viz obr. č. 38. Císařská ulice (dnešní Národní) je doplněna o alej. U Františkova pramene vznikla pouze jedna kolonáda a pouze jeden promenádní prostor. Roku 1807 byl vyhlouben Luisin pramen a následně došlo k úpravě prostoru kolem něj 4-řadou alejí. Došlo k novému rozšíření lázní na východní straně, na základě vybudování ulice, která nesla jméno Nová (dnes Boženy Němcové).

Obr. č. 38: Půdorysný plán Františkových Lázní z roku 1808, upraveno v programu Photoshop (Macek, nedatováno, s. 20)

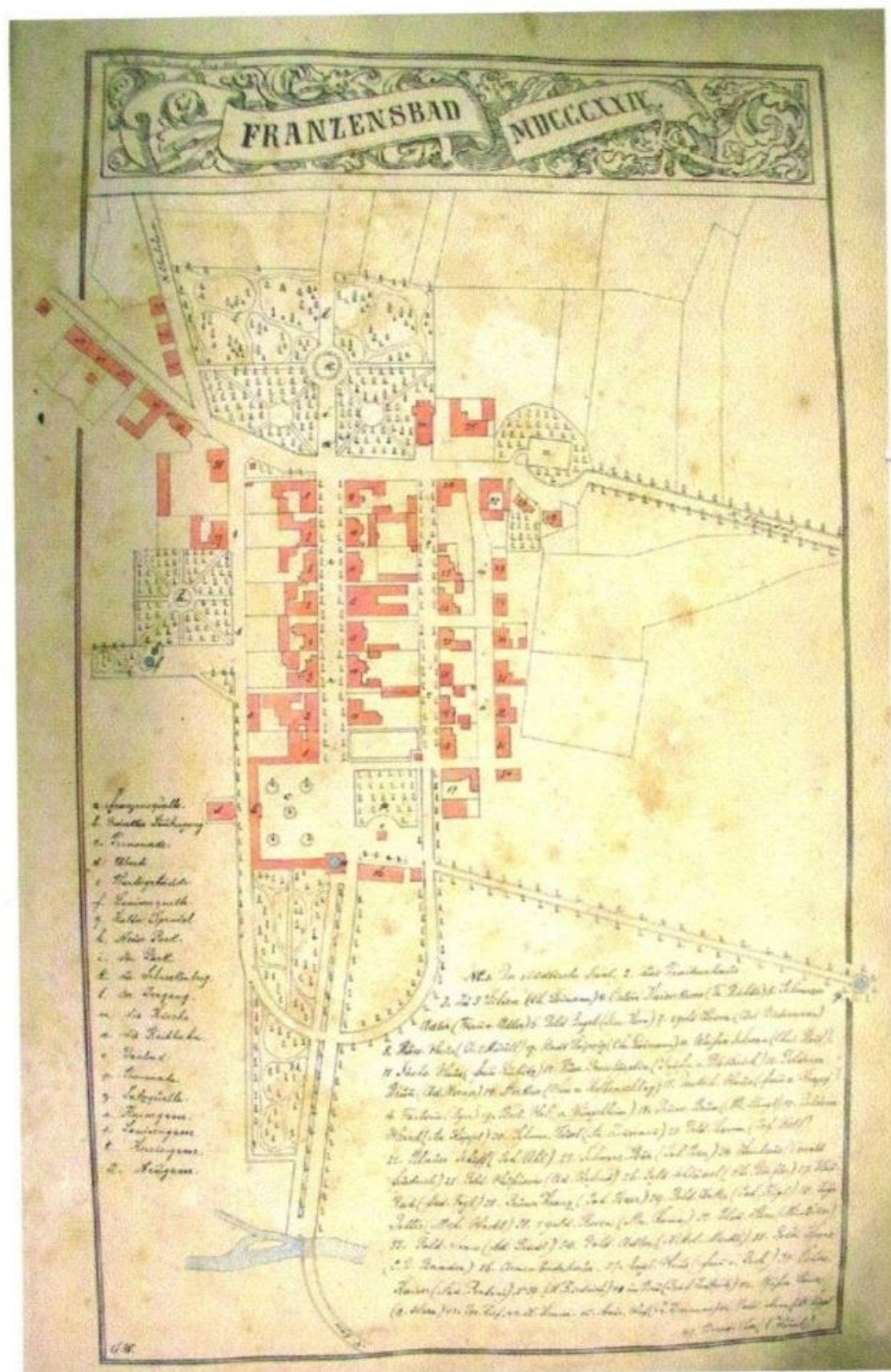
K dalšímu rozšíření lázeňských parků došlo pravděpodobně díky potřebě klientely. V roce 1814 bylo navrženo rozšíření již za hranicí původního Gruberova plánu směrem k Slatinnému potoku, viz obr. č. 39.

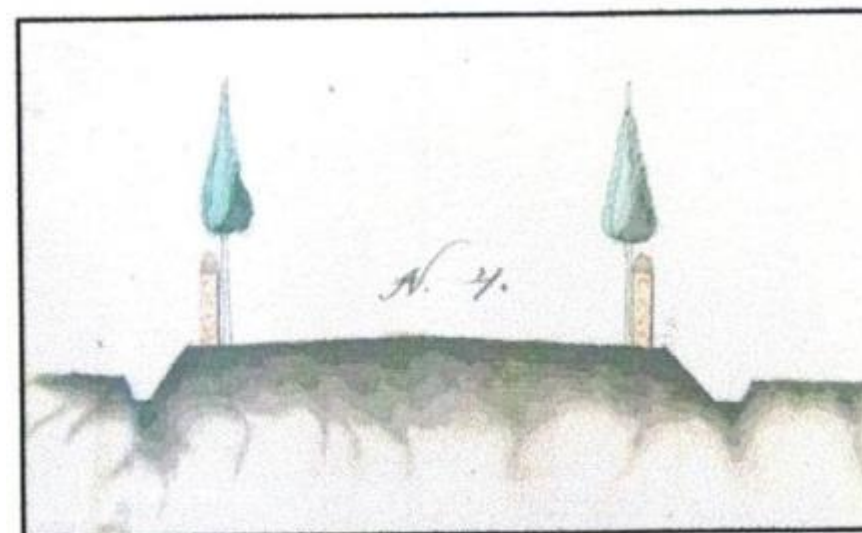
Obr. č. 39: Návrh úpravy parku pod Františkovým pramenem z roku 1814, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 17)

Stavební rozvoj ve Františkových Lázních v roce 1824 je již v plném proudu viz obr. č. 40. V Kostelní i Nové ulici vznikla nová zástavba a začínají se zastavovat i původní privátní zahrady lázeňských domů v Císařské ulici. Roku 1819 byl postaven kostel Povýšení sv. Kříže a vedle něj vznikl nový lázeňský dům. Došlo ke zmenšení bosketů pod pahorkem, u pravého v důsledku výstavby kostela a u levého z důvodu přilehlé komunikace. Také rejtarový rondel ztratil své kontury, ale využití stále zůstává stejné. U Luisina pramene a Studeného zřídla vznikl „Nový park“ – bosket stromů s hvězdicovitým vnitřním členěním. U Františkova pramene, v místě dnešní kolonády, vzniká promenádní prostor pod rastrem stromů.

Po objevení Solného pramene, vzniká kolem roku 1820 nová cesta s dvouřadou topolovou alejí k Solnému prameni, viz obr. č. 41. Nad Solným pramenem byl nejprve navržen průchozí pavilon. Následně roku 1828 byla vystavěna romantická dřevěná kolonáda, která byla umístěna přímo v ose cesty k Solnému prameni. Po objevení Lučního pramene v roce 1823 vzniká spojnice mezi Solným a Lučním pramenem. Teprve v roce 1838 je nad Lučním pramenem postaven romantický stan, na příkaz hraběte Chotka. V roce 1843 je na této spojnici postavena kolonáda Solného a Lučního pramene, tak jak je známa dnes.

Obr. č. 40: Půdorysný plán Františkových Lázní z roku 1824 z kroniky Zkrášlovacího spolku zakreslené Gustavem Wiedermannem, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 18)

Obr. č. 41: Návrh aleje k Solnému prameni z roku 1824, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 18)

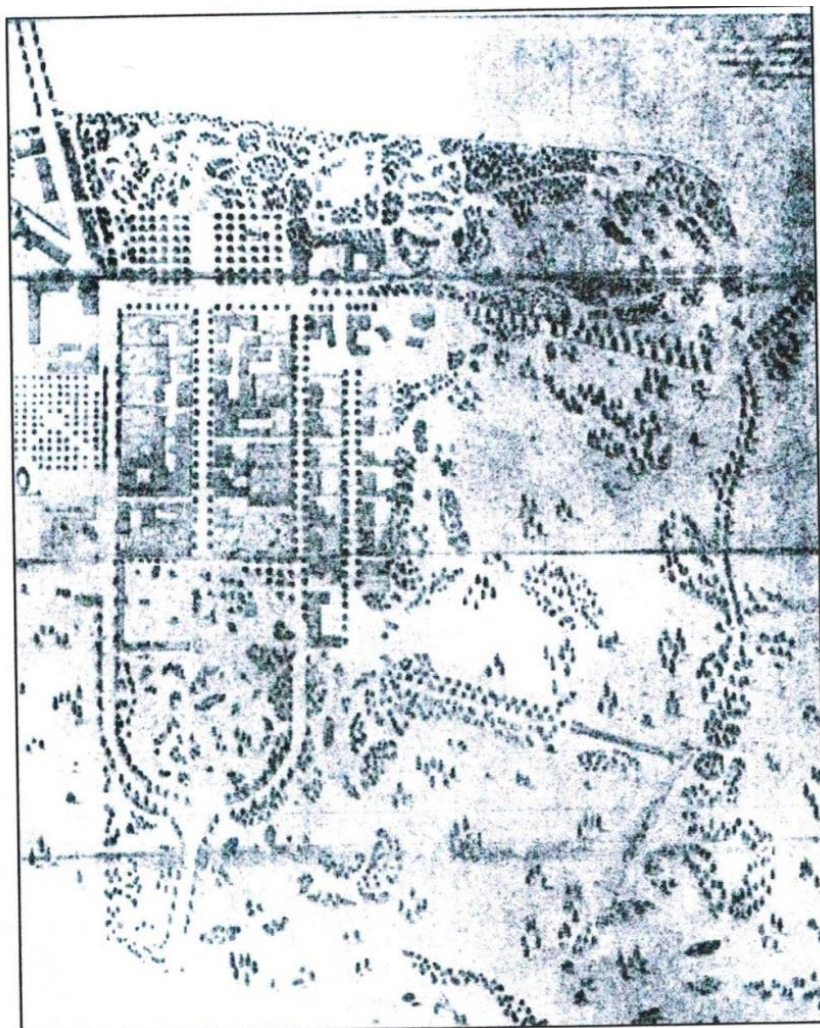
Etapa 2 – POZDNÍ KLASICISMUS (1828-1850)

V roce 1828 vznikl významný mezník ve vývoji Františkových Lázní na základě Riedlovo výhledového plánu, viz obr. č. 42. Došlo k ukončení stavebního vývoje klasicistního urbanistického jádra. Realizace tohoto záměru trvala více než 30 let. Avšak následující činnost Zkrášlovacího spolku ho dalece předčila. V tomto období se stal Martin Soukup vrchním zahradníkem. Postupně začal realizovat „Výhledový plán“. Tento jedinečný záměr nebyl pouze zrealizován v části mezi dnešní Kolárovou a Ruskou ulicí. V roce 1829 Soukup provedl první regulaci Slatinného potoka, aby ochránil prameny a nově vznikající parky.

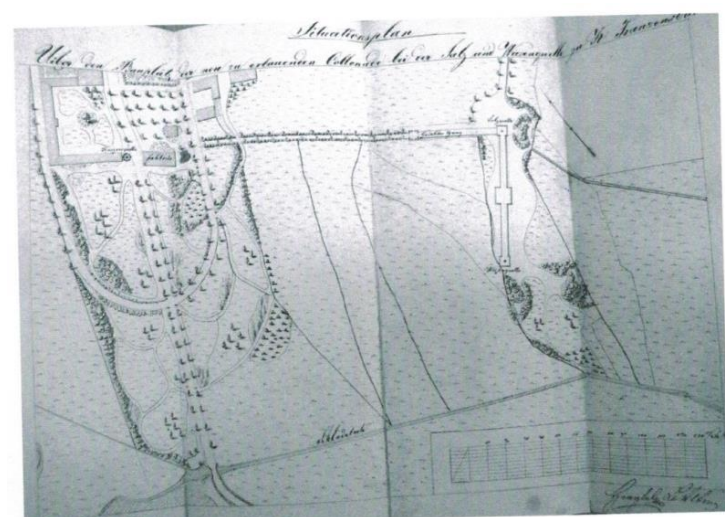
Již v roce 1830 vzniká vycházková cesta k Solnému prameni (přibližně v trase dnešní ulice 5. května). V důsledku toho vznikl první větší vycházkový okruh a vymezení budoucího Jitřního parku z východní strany. Rozšířen byl i Lázeňský park východním směrem a Jižní park (v místě dnešní Glauberovy Dvorany), kde byl v roce 1849 objeven Nový pramen.

V roce 1843 je postavena kolonáda Solného a Lučního pramene, kterou navrhl arch. František Filous. V roce 1847 je založena trojúhelníková parková plocha, která se nachází v bezprostřední blízkosti kolonády a je protažená až ke Slatinnému potoku viz obr. č. 43.

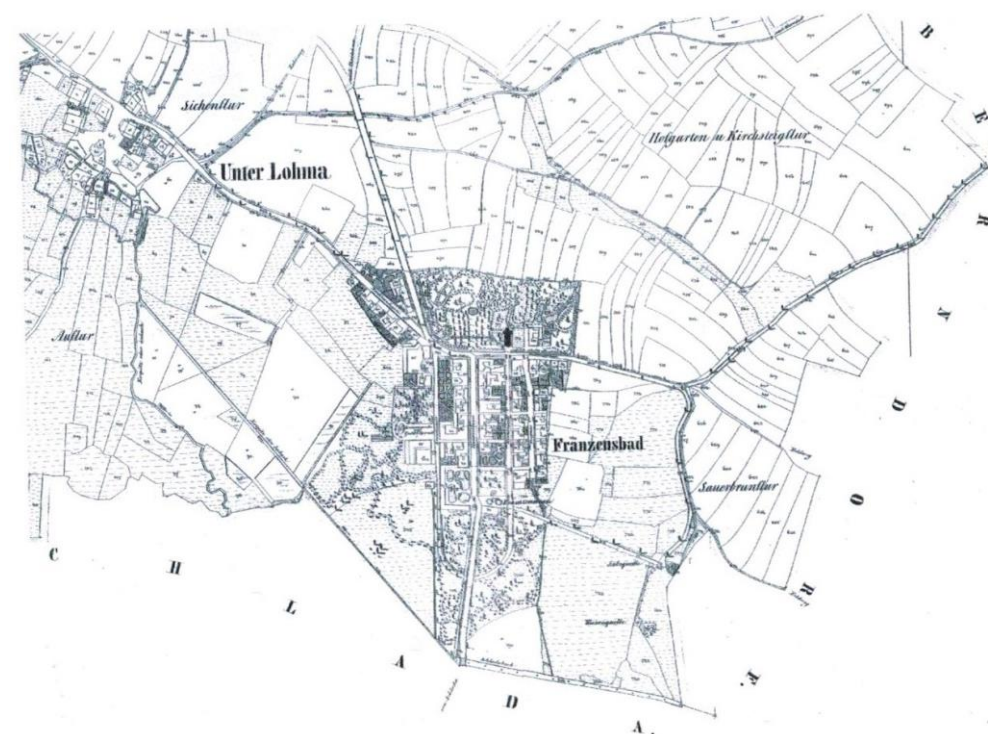
Zároveň dochází k dynamickému rozvíjení Loimannových lázní a na ně navazující soukromý „Loimannův park“, který sahá až již ke zregulovanému Slatinnému potoku na Starou rašelinu. V roce 1847 v Loimannově parku bylo postaveno Parkcafé, které bylo hojně využíváno až do svého zániku způsobeného výstavbou přírodního divadla. Rozsah Loimannova parku je vidět v mapě Stablního katastru z roku 1840 viz obr. č. 44.

Obr. č. 42: Kopie výhledového plánu Františkových Lázní Johanna Michaela Riedla z roku 1828, nakreslená Vinzenzem Pröklem, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 19)

Obr. č. 43: Situační plán nové kolonády Solného a Lučního pramene, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 20)

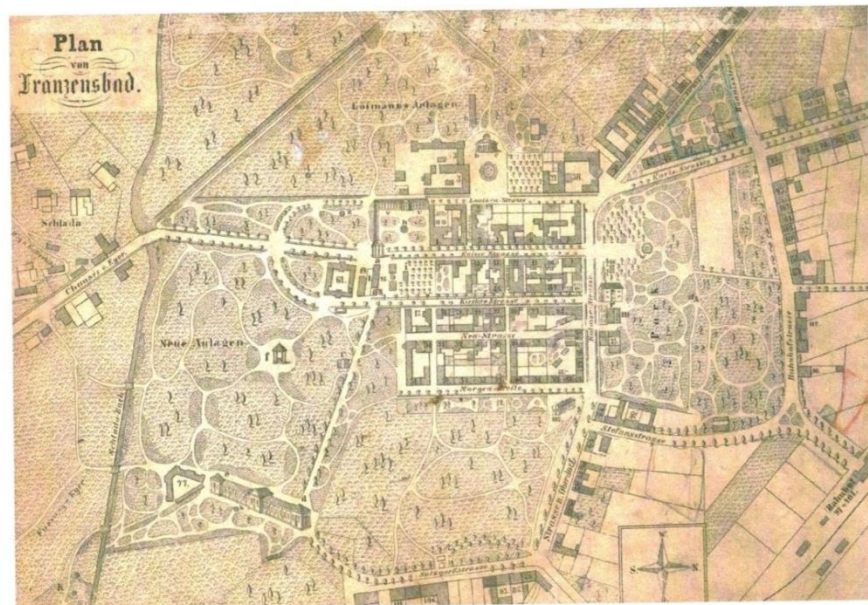
Obr. č. 44: Stabilní katastr Františkových Lázní, cca 1840, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 20)

Etapa 3 – ROMANTISMUS (1851-1880)

V tomto období se Františkovy Lázně staly samostatnou obcí, čímž se dostaly z područí města Chebu. Na základě této skutečnosti, mohly určovat svůj další rozvoj. V roce 1851 byly vystavěny tři nové hudební pavilony. Došlo k rozšíření lázeňských parků a začalo se intenzivně pracovat na napojení lázeňského městečka na okolní krajinu, to bylo realizováno výsadbou alejí podél výletních cest. Např. v roce 1855 byla vysázena alej k Antonínově Výšině a ke Komorní Hůrce.

V roce 1853 vznikl Park u Solného a Lučního pramene a v roce 1860 Jitřní park. Lázeňský park byl rozšířen až k Francouzské a Kollárově ulici. Také došlo k rozšíření Loimannova parku. Tímto je dokončena realizace Riedlova „Výhledového plánu“. Následně dochází k zadání vypracování nového plánu na rozšíření lázeňské zeleně zahradníkovi Joštovi v roce 1861. V roce 1860 byl objeven Železnatý pramen, v důsledku toho dochází k rozšíření lázeňských parků za Slatinný potok. Tímto činem došlo k dalšímu rozvoji parků jižním směrem. V roce 1865 byla postavena nová železnice, která pro lázně znamenala nový rozvoj, ale také napojení na Evropu, které znamenalo další příliv nových hostů, ale také využití železnice pro jednodenní výlety do okolí. Avšak pro rozvoj lázeňských parků se stala železnice prostorovou bariérou. Tato bariéra byla překonána až počátkem 20. století vybudováním Wiedermannova parku zpřístupnění Natálie. V této době také dochází k prvnímu zmenšování parkových ploch. V roce 1864 byly v Parku u Solného a Lučního pramene postaveny

Cartelliériho lázně. V Jitřním parku v roce 1868 bylo postaveno divadlo a Imperiál v roce 1878. Následně na okraji parku v roce 1879 byly vystavěny Císařské lázně. Po realizaci těchto staveb byl další stavební rozvoj ve stávajících parcích zastaven, viz obr. č. 45 a 47.

Obr. č. 45: Plán Františkových Lázní z roku 1872 (Kurliste 1872), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 21)

Na obr. č. 46 je vidět postupné rozšiřování Lázeňského parku. Rastry stromů s hvězdicovitým uspořádáním již zcela zanikly. Ve střední části je ještě patrný pahorek, který na mapě z roku 1895 již není.

Obr. č. 46: Lázeňský park cca 1875, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 22)

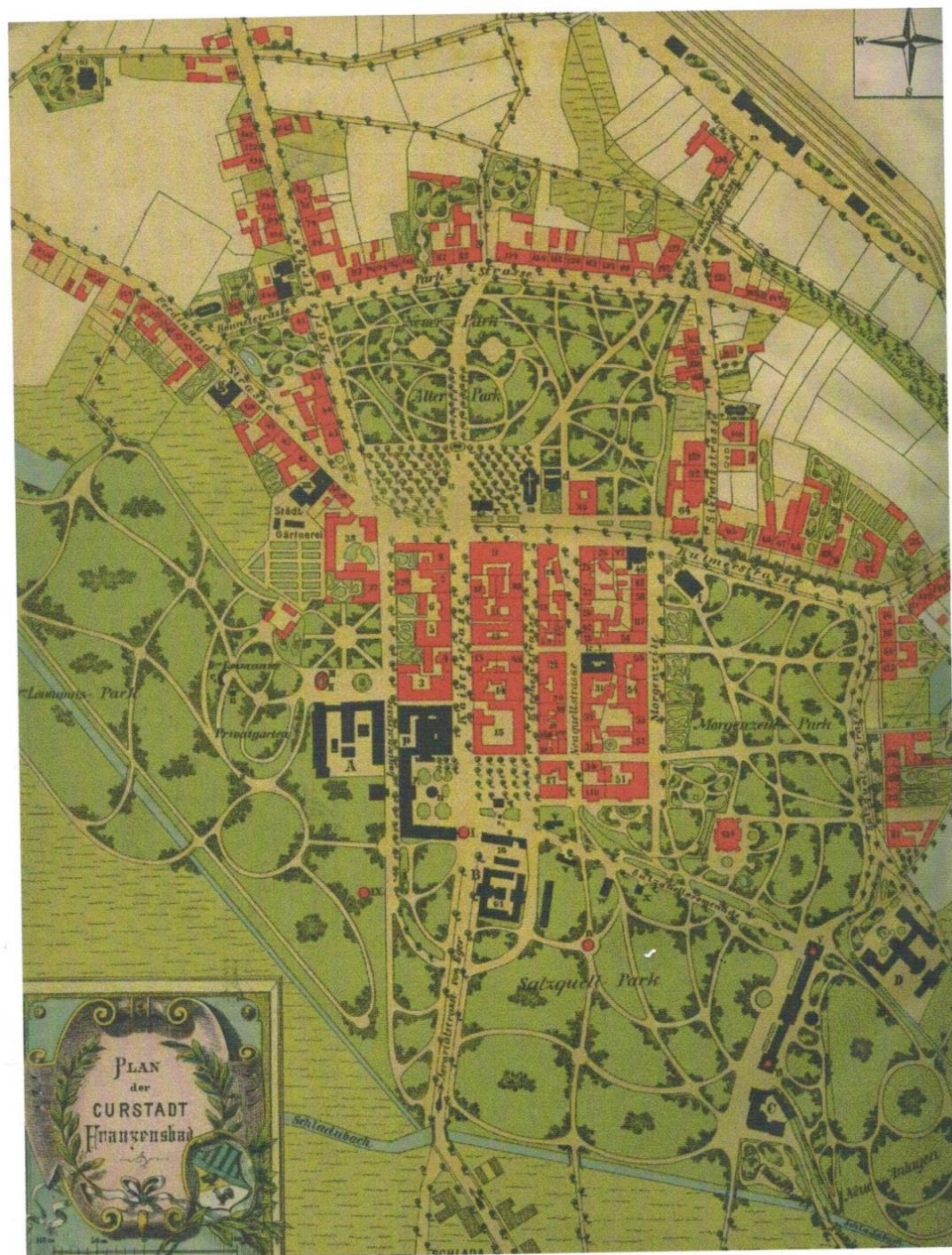

Obr. č. 47: Část půdorysného plánu slatinišť a pramenů na východě Františkových Lázní z roku 1880, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 22)

Etapa 4 – „ZKRÁŠLOVACÍ I.“ (1881-1903)

Založením Zkrášlovacího spolku v roce 1881 začala zcela nová etapa. Rozvoj parků opustil hranice města a začaly se zakládat nové lesoparky. V roce 1860 město zakoupilo pozemky pod Městským rybníkem a mezi lety 1881-1886 došlo k založení lesoparku Amerika. Následně v roce 1898 zde byla postavena výletní kavárna Amerika. Tato kavárna umožňovala, ze svých prosklených verand, pohledy na nově založený lesopark Amerika nebo dále do krajiny, ať už na Komorní Hůrku nebo Zelenou horu. Postupně docházelo k rozšiřování ploch lesoparku od rybníka Amerika směrem k Westend parku.

V roce 1883 je nově upravena Promenáda k Solnému prameni (dnešní Isabelina promenáda). Po výstavbě Imperiálu a Císařských Lázní, v blízkosti Solného pramene, se zvýšily i nároky na úpravu Isabeliny promenády. V roce 1883 byla promenáda nově upravena podle plánů dvorního inspektora Jägra z Eisenachu. Tento návrh pravděpodobně spočíval v rozšíření promenády směrem k Imperiálu. Přibližně v tomto období vznikly podél promenády různé drobné stavby jako např. dva fotoateliéry, pitný pavilon pro cizí minerální vody a střešnice viz obr. č. 48.

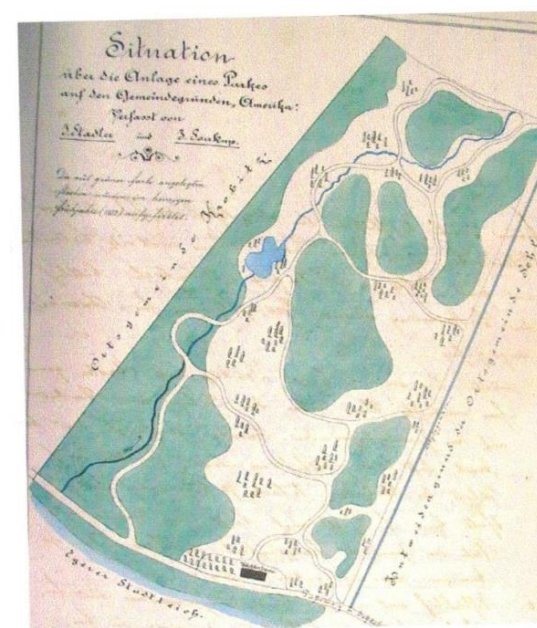

Obr. č. 48: Plán Františkových Lázní z roku 1895 (Kurliste), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 24)

Začátkem 20. století došlo k dalším úpravám Isabeliny promenády. V roce 1901 byly objednány ve Vídni, na žádost Zkrášlovacího spolku, čtyři novoklasicistní sochy s tématem pověsti o myslivci a kněžně. Následně došlo k jejich umístění na promenádě. Stejně sochy i podobná parková úprava vznikla už o rok dříve v Mariánských Lázních na Hlavní třídě. Název Isabelina promenáda se objevuje až cca v roce 1905 a název nese po arcivévodkyni Isabele, která často navštěvovala

Františkovy Lázně. Tato promenáda prošla značnými změnami názvu. Za první republiky byla promenáda přejmenována na Masarykovu promenádu. Za II. světové války nesla jméno Konrada Henleina a později Fučíkovo.

Dochází i k rozšíření Westend parku. V roce 1890 bylo vybudováno Labutí jezírko, viz obr. č. 49. Další činností Zkrášlovacího spolku bylo vysazení vegetační clony pod nádražím. Tato clona měla za úkol odclonit železnici od lázeňské zástavby. Nová parková úprava vznikla též za kolonádou Solného a Lučního pramene, nazývala se Štěpánčin park. K lázeňskému parku byla přičleněna jeho poslední část (v místě dnešního Růžového parku).

Obr. č. 49: Situace založení parku Amerika od Simona Stadlera a S. Soukupa z roku 1882 z kroniky Zkrášlovacího spolku, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 23)

Etapa 5 – „ZKRÁŠLOVACÍ II.“ (1904-1948)

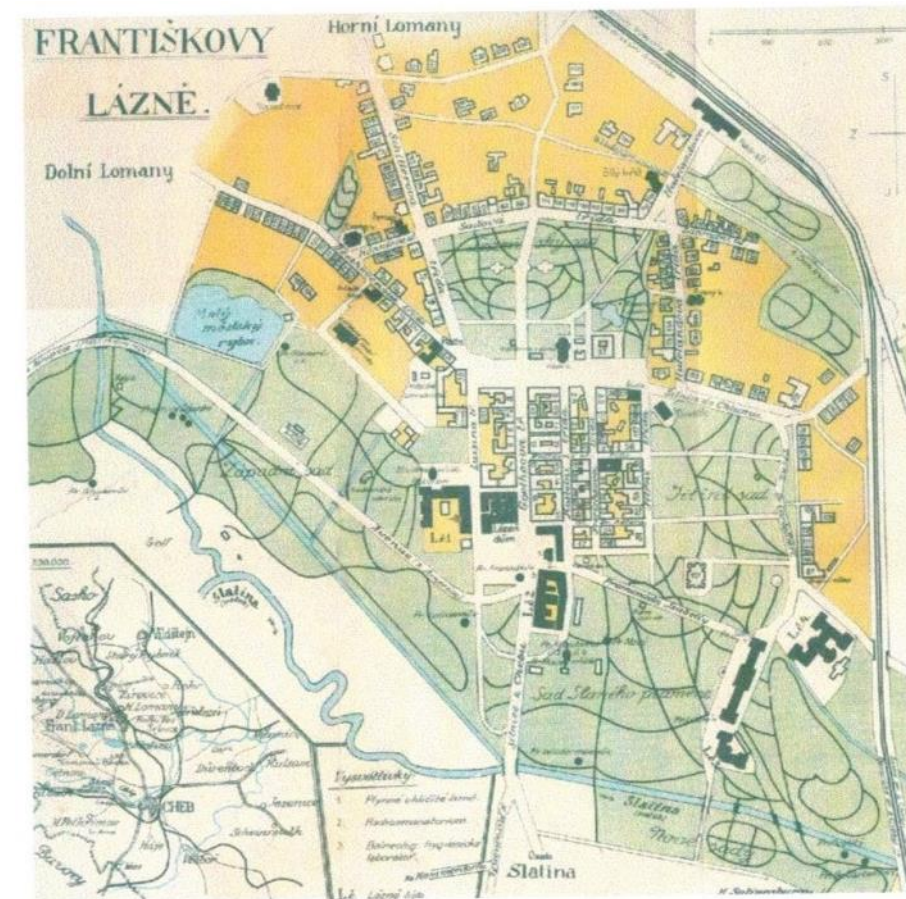
V tomto období došlo k převzetí všech pramenů a lázeňských zařízení do správy města. Na základě této skutečnosti mělo město možnost účelně hospodařit se svěřeným majetkem a dále ho rozvíjet. Začalo rozvíjet velké stavební aktivity, jak v lázeňských zařízeních, tak i v parcích. V roce 1912 byly postaveny Plynové lázně, dále novoklasicistní kolonáda v roce 1927, Harwey 1918, Glauberova dvorana 1928, Natálie 1930 a přestavěno divadlo 1927. V parcích vznikla nová rozhledna Salingburg v roce 1906, pavilón Glauber I 1927, Dankwarte 1915, u Palliardiho pramene „čarodějnický domek“. Dále došlo k umístění velkého množství pomníků např. pomník rakouské císařovny Elisabethy v roce 1905, Goethův pomník 1906, Esperantský pomník 1914, Waldandacht 1927, obětem 1. světové války 1927, pomník pro bývalého lázeňského inspektora Münch. Bellinghausena atd. Roku 1905 došlo k novému napojení lesoparku Amerika s lázněmi pomocí

promenádní cesty Westend Avenue, podél které byl dokončen lesopark a byl doplněn o nové stavby jako např. pavilóny Waldfrieden v roce 1906 a Stella v roce 1913. Aktivita Zkrášlovacího spolku pokračují v nezměněné míře, jen se jejich působení přemístilo z Ameriky na východ za železnici, kde byl založen rozsáhlý parkový komplex nazvaný nejdříve Východní park a později byl přejmenován podle dlouholetého starosty a předsedy Zkrášlovacího spolku architekta Gustava Wiedermanna. V důsledku výstavby rozhledny Salingburg byl rozšířen park od Slatinného potoka až k rozhledně. V roce 1919 došlo k zpřístupnění pramene Natálie a v roce 1930 je zde postavena nová kolonáda, čímž došlo ke zpřístupnění východních slatinišť. Také pod nádražím vznikly nové parkové plochy. Záliba ve vycházkách a vyjíždkách do okolní krajiny pokračuje. V okolí je již vybudováno množství výletních míst. Zároveň dochází ke zvýšení nabídky nejrůznějšího rekreačního vyžití. V roce 1924 je vybudováno nové fotbalové hřiště, tenisové a golfové hřiště v roce 1928 a na Jadranu vzniká nové velké koupaliště.

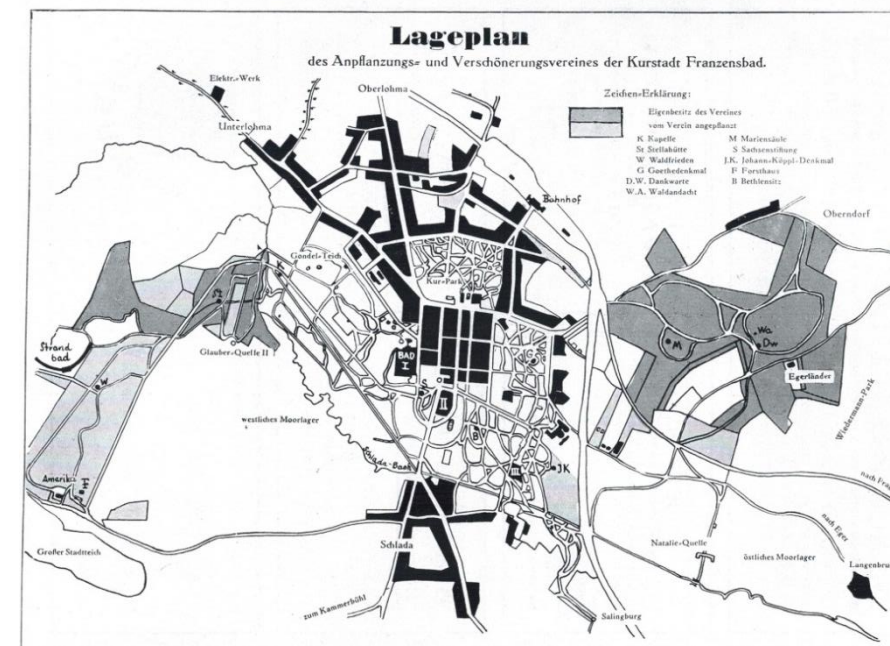
Vývoj parků, který trval 150 let, je u konce. Františkovy Lázně jsou vnořeny nejen do parků, ale do komponované krajiny, kterou zde vybudovaly generace osvícených lidí, viz obr. č. 50-54.

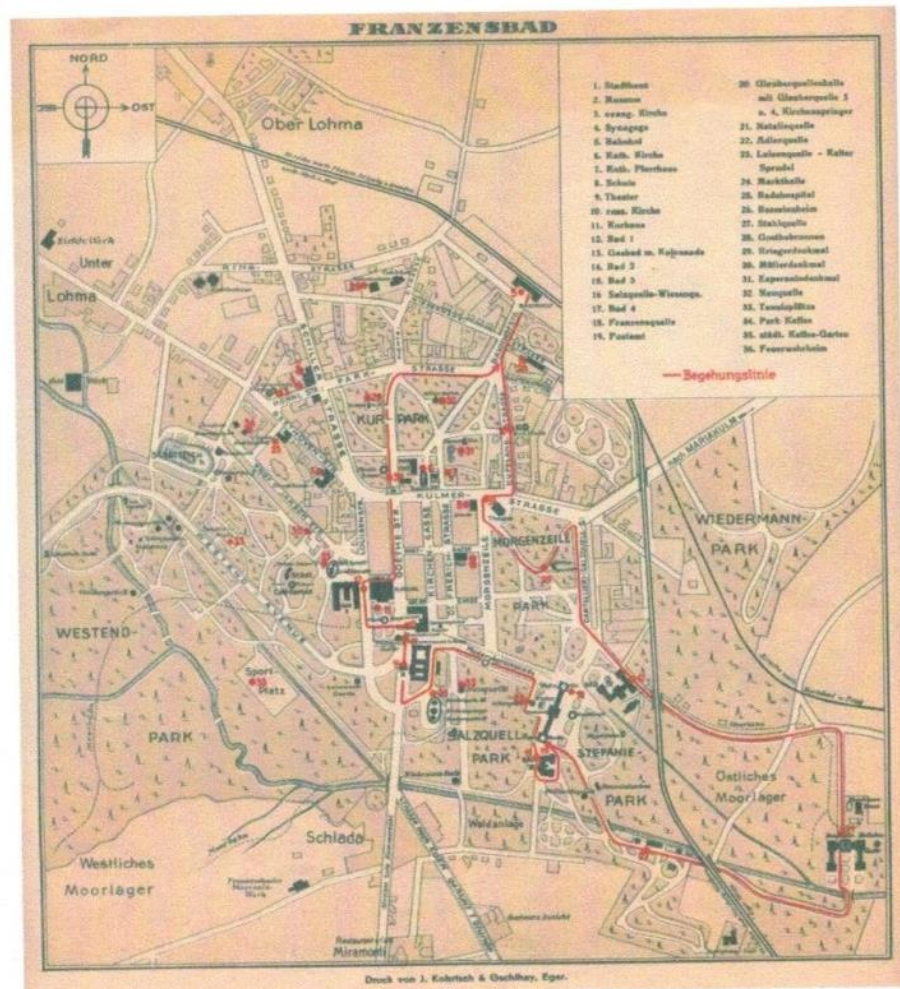
Obr. č. 50: Plán Františkových Lázní, Kunst in Eger, 1913, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 25)

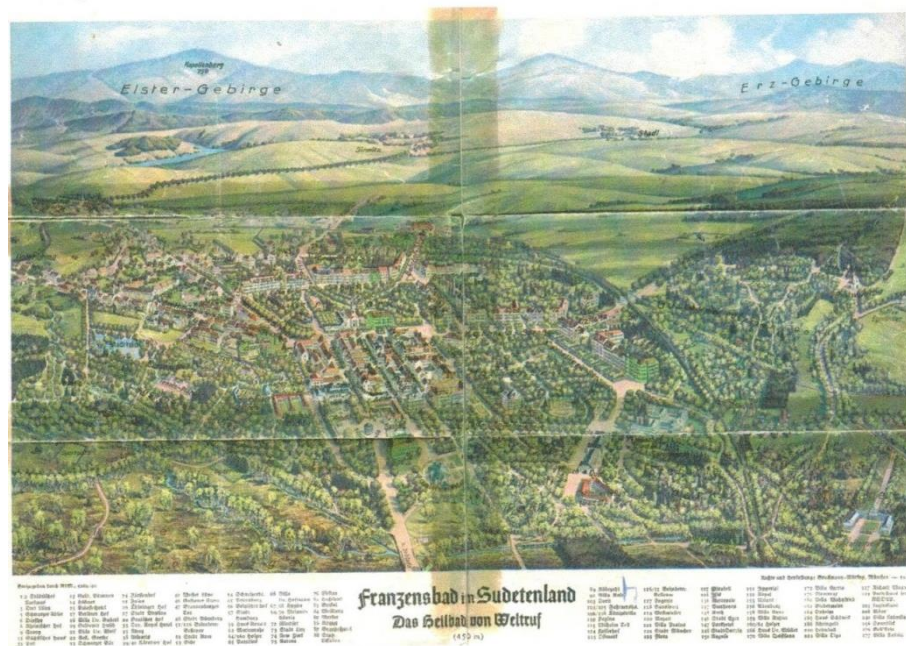
Obr. č. 51: Plán Františkových Lázní z roku 1924 (Pohorecký Antonín: Františkovy Lázně a okolí – příručka pro lázeňského hosta a turistu), upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 26)

Obr. č. 52: Plán spolku pro vysazování zeleně a zkrášlování Františkových Lázní z roku 1931, upraveno v programu Photoshop (50 JAHRE VERSECHE NERUNGS ARBEIT AN FRANZENSBAD, 1931)

Obr. č. 53: Plán Františkovy Lázně z roku 1936, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 26)

Obr. č. 54: Františkovy Lázně v Sudetech z roku 1940, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 27)

Etapa 6 – SOCIALISMUS (1949-1989)

V této době lázeňství znamenalo pro město funkční a kapacitní přetěžování, které spolu s nedostatkem financí vedlo k destrukci města, ale i parků. Tato etapa započala hned negativním zásahem do Westend parku. Bylo zde vybudováno letní kino a Luisin pramen, byl tak zcela oddělen od navazujícího parku oplocením. V 60. letech se začalo s meliorací Slatinného potoka od Krapic až k Dlouhým Mostům. Potok byl výrazně zahlouben a to mělo za následek stažení minerálních vod. Přes potok byly následně vybudovány unifikované betonové mostky. Roku 1974 byla vybudována okružní komunikace kolem Františkových Lázní, která sice splnila to, že odlehčila dopravu lázeňskému centru, ale rozdělila Wiedermannův park na dvě části, čímž došlo k tomu, že část u Nové Vsi zcela ztratila parkový charakter. V tomto období již nedošlo k založení dalších nových parků. Pouze bylo udržováno jen jádrové území. Lesoparkové části, založené Zkrášlovacím spolkem, chátraly. Pavilóny Železnatého a Cartillieriho pramene byly zbourány a již nebyly obnoveny. Několik pramenů jako je Západní pramen, Loimannův pramen zaniklo. Do parku byla postavena čerpací stanice a záchytné parkoviště viz obr. č. 55.

Obr. č. 55: Františkovy Lázně, státní mapa odvozená z roku 1952, upraveno v programu Photoshop (Kohlová, 2006, s. 28)

5.4 Kompoziční principy

Kompozice – systém uspořádání architektury ve vymezené ploše nebo prostoru. (www.is.mendelu.cz)

Gajdíkova (2014) vymezila pojmy týkající se kompozičních principů následovně:

- **Kompoziční osa** - významná historickým vývojem, vzniklá nebo založená linie, která se nachází uvnitř zástavby, nebo urbanistického prostoru. Kompoziční osy mohou propojovat části města, mohou, ale nemusí směřovat k významným cílům městské struktury nebo krajiny.
 - **Kompoziční osa hlavní** - obvykle sleduje směr ke kompozičnímu jádru
 - **Kompoziční osa vedlejší** - směřuje k hlavnímu nebo vedlejšímu jádru kompozice
- **Průhledy** - zvláštní kvazistatické fragmenty vnitřního obrazu. Opticky propojují přilehlé a odlehle prostory, bývají orientované na výrazné kompoziční dominanty.
- **Pohledy** - mají zvláštní hodnotu v obrazu místa. Pohled nesmí být v pásmu, kde je chráněný, nijak vizuálně narušován nebo přerušován. Pohled na dominanty v krajině.
- **Scénická cesta** - jedná se o cestu, která návštěvníkovi poskytuje určitou scénérii.
- **Architektonické objekty** - jedná se především o historické budovy, památky, kapličky, kašny, památníky, sochy, architektonické prvky atd.
- **Drobná architektura** – jedná se především o malé stavby, které se vyskytují ve veřejném prostoru, např. různé přístřešky, stánky, lavičky, fontány atd.
- **Kompoziční uzel**
 - **Kompoziční uzel hlavní** - významné cíle v zájmovém území
 - **Kompoziční uzel vedlejší** - méně významné cíle v zájmovém území

Ve sledovaném území byly vymezeny následující kompoziční principy, viz příloha č. 1:

Kompoziční osa hlavní

- a) vede od jihu přes Františkovu promenádu, Františkův pramen, Národní třídu směrem k severu přes park Městské sady, po ose Bad Sodenské promenády až po křížení s ulicí Francouzská

Kompoziční osa vedlejší

- a) vede od Glauberovy dvorany, v jižní části města, přes Jiráskovu ulici ke katolickému kostelu Povýšení sv. Kříže

- b) vede od konce ulice Jiráskova v místě křížení s Isabelinou promenádou a dále pokračuje v ose Isabeliny promenády směrem na jihovýchod až ke kolonádě Solného a Lučního pramene
- c) vede od objektu Milána směrem na severozápad podél Slatinného potoka, dále pokračuje v ose komunikace přes Slatinný potok, napříč lesoparkem Amerika až k Naučné stezce Amerika s expozicí zvířat a rybníku Amerika

Průhledy

- a) od objektu Glauberovy dvorany přes Sady Solného a Lučního pramene ke kolonádě Solného a Lučního pramene
- b) od objektu Františkova pramene ke Glauberově dvoraně
- c) od křížení vedlejší kompoziční osy vedoucí k rybníku Amerika a parkové cesty vedoucí od pavilonu pramene Glauber I směrem k lázeňskému hotelu Harvey

Pohledy

- a) od fontány v městských sadech přes Národní třídu k Františkovu prameni
- b) z jižní terasy Společenského domu k Františkovu prameni a Dvoraně Glauberových pramenů
- c) od jižního konce Františkovy promenády směrem na sever k Františkovu prameni
- d) od křížení ulic Jiráskova a Isabeliny promenády směrem k objektu Glauberovy dvorany
- e) od objektu Aquaforum Františkovy Lázně směrem k objektu Císařských lázní
- f) od křížení silnice směrem k Zátíší a železnice směrem na jihozápad
- g) od křížení silnice k Zátíší a parkové cesty směrem na západ
- h) od Köpplovy vyhlídky směrem na západ k vrchu Dyleň
- i) od křížení parkové cesty se Slatinným potokem u pavilonu pramene Natálie jednak směrem na pramen Natálie, tak přes vodní plochu rybníku Natálie
- j) z vyhlídkové věže Salinburg směrem na severovýchod na oboru s daňky
- k) z místa křížení silnic směr Klest a směr Komorní Dvůr, severní pohled na město a rybník Amerika
- l) z vyhlídkového mola na rybníku Amerika přes hladinu rybníka Amerika na Komorní hůrku
- m) z místa křížení silnice vedoucí po hrázi rybníku Amerika se silnicí směrem na Jadran, pohled na Národní přírodní rezervaci Amerika (ptačí oblast)
- n) z hráze Ptačího rybníka směrem na severozápad pohled na rybníční soustavu
- o) z cesty vedoucí do Krapic podél Slatinného potoka pohled na severozápad – příměstská krajina

- p) pohled z břehu Labutího jezírka na pavilon pramene Glauber I

Scénická cesta

- a) vede od severního konce Klostermanovy ulice po silnici směrem na Klest
- b) vede od Jezerní ulice směrem k rybníku Amerika a dále po jeho hrázi až na západní konec jeho hráze
- c) vede od křížení cesty k rybníku Amerika se Slatinným potokem po cestě podél Slatinného potoka směrem do osady Krapice

Architektonické objekty

- a) pavilon pramene Natálie
- b) vyhlídková věž Salingburg
- c) kolonáda Solného a Lučního pramene
- d) Dvorana Glauberových pramenů
- e) Nová kolonáda
- f) pavilon Františkova pramene
- g) fontána na severním konci Národní třídy
- h) hudební altán v Městských sadech
- i) pavilon Luisina pramene
- j) pavilon pramene Glauber I,

Drobná architektura

- a) lesní pavilon pramene Glauber II
- b) lesní altán v lesoparku Amerika
- c) lesní kaplička v lesoparku Amerika
- d) dřevěný altán ve Westend parku
- e) hudební altán pod Společenským domem
- f) pavilon Nového pramene
- g) kamenná historická lavička u Isabeliny promenády
- h) fontána s delfíny před objektem Císařských lázní

Kompoziční uzel hlavní

- a) začátek Františkovy promenády
- b) pavilon Františkova pramene
- c) křížení parkových cest s Bad Sodenskou promenádou u hudebního pavilonu v Městských sadech
- d) křížení Bad Sodenské promenády s ulicí Francouzská
- e) socha Františka (chlapec s rybou) před Společenským domem
- f) Dvorana Glauberových pramenů
- g) křížení ulice Jiráskova s ulicí Ruskou
- h) křížení ulice Jiráskova s Isabelinou promenádou
- i) křížení Isabeliny promenády s kolonádou Solného a Lučního pramene

Kompoziční uzel vedlejší

- a) pavilon pramene Natálie
- b) Köpplova vyhlídka v lesoparku Zátíší
- c) objekt kavárny Zámeček v lesoparku Zátíší
- d) Goethův pomník v Sadech Bedřicha Smetany
- e) pramen Stanislav v Městských sadech
- f) prostranství před hotelem Centrum
- g) objekt restaurace Rybářská bašta
- h) komerční objekt Miláno
- i) Sluneční pramen ve Westend parku
- j) multifunkční hřiště u Labutího jezírka
- k) křížení cesty směrem k rybníku Amerika a cesty směrem ke koupališti Jadran
- l) Naučná stezka s expozicí zvířat Amerika

5.5 Kompozice zeleně v řešeném území

Jak uvádí Kohlová (2006, s. 36) jedinečný urbanistický celek klasicistního jádra obklopeného věncem parků je vyhlášen jako Městská památková rezervace, která zahrnuje i část historických parků. Nejvýznamnější kompoziční osou území je osa Národní třídy. Tato osa spojovala Lázeňský park s Jižním parkem u Františkova pramene. Postupně tato osa byla na severu protažena až k Francouzské ulici a na jihu je pohledově zakončena v porostu na Slatině. Z této hlavní osy se dále odvíjely následující vedlejší osy:

- Osa v Růžovém parku
- Osa od hudebního pavilonu v Lázeňském parku k nádraží, která vznikla napojením lázeňského centra na nově vybudované nádraží v roce 1865
- Isabelina promenáda, která vznikla napojením parku u Františkova pramene na nově objevený Solný pramen v roce 1816
- Jiráskova ulice s dominantami kostela Povýšení sv. Kříže a dvoranou Glauberových pramenů

5.5.1 Prostorová koncepce zeleně

Metodika pochází od Doc. Ing. Pavla Šimka, PhD.

„Koncepce systému zeleně využívá pro kompletaci prostorových vztahů čtyř typů skladebních prvků:

- Rozvojové osy (radiální a okružní)
- Rozvojové uzly
- Zelené klíny
- Základní plochy – objekty zeleně“

Rozvojové osy

„Rozvojové osy zeleně dotváří prostorově a funkčně spojitý systém, budovaný vzájemnými vazbami jednotlivých ploch. Soustava rozvojových os se opírá o významné (zpravidla historicky vyvinuté) vegetační objekty městských částí, které navazují na krajinné struktury v širším zájmovém území města“.

Rozvojové uzly

„Představují významná rozvojová území, v kterých se často kříží rozvojové osy systému zeleně různého významu“. Rozvojové uzly jsou zvláště významná místa z hlediska prostorových souvislostí systému zeleně.

Zelené klíny

„Zelené klíny představují různorodou mozaiku vegetačních prvků zpravidla s extenzivním stupněm péče o zeleň. Na těchto územích jsou soustředěny souvislé komplexy volných ploch s různými hlavními funkcemi (zemědělský půdní fond, lesní půdní fond, různé funkční typy zeleně krajinné, vzácněji zeleně městské).

Vzniká tak mozaika biologicky aktivních ploch v rozmanitém prostorovém uspořádání (plošné, liniové, bodové prvky; porosty lesů, dřevin rostoucích mimo les, solitérů; travní porosty, orná půda),

pronikající do intenzivně urbanizovaného území. Zelené klíny jsou nedílnou součástí urbanistické kompozice sídla.

V řešeném území je zeleným klínem např. Slatinný potok, který se vklíní mezi Františkovy Lázně a Slatinu a díky svým přírodním podmínkám zde neumožnil výstavbu, nebo hodnotné krajinné komplexy kolem Komorní Hůrky, Ameriky, a dále mezi Antonínovou Výšinou a Amerikou a území kolem Natálie“.

5.5.1.1 Popis rozvojových os systému zeleně ve Františkových Lázních

Podle Kohlové (2006, s. 59-68) byly v rámci systému zeleně města vymezeny radiální a okružní rozvojové osy.

a) Rozvojové osy okružní

Okružní rozvojové osy tvoří soustředné kruhy kolem klasicistního urbanistického jádra Františkových Lázní. Jednotlivé okruhy rozvojových os procházejí dvěma rozdílnými územími, jedná se o městské a parkové území, jež tyto osy navzájem propojují.

1. Klasicistní parkové jádro

Historicky prvním okružním systémem byla jezdecká alej po obvodu nově založených Františkových Lázní. Tento okružní systém byl protkнут linií Národní třídy, která byla korzem lázní a spojovala dva parky tj. lázeňský park na severu s parkem na jihu.

2. Romantická rozvojová osa

„Druhá rozvojová osa byla navržena výhledovým plánem již v roce 1828 a postupně byla realizována“. Lázeňské klasicistní jádro se tímto ocitlo obklopené parky a zahradami.

3. Vnitřní rozvojová osa (Park pod rozhlednou-Západní park-Sady mládeže-Mezi tratěmi)

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji byl rok 1865, kdy došlo k vybudování železniční tratě. Ta vytvořila v území bariéru, která se stala limitou dalšího urbanistického rozvoje města. Ulice dostaly částečně okružní charakter. Avšak končily na hranici přirozené bariéry slatinného území, které se postupně proměňovalo v parky. Tímto byla vymezena třetí okružní rozvojová osa.

4. Vnější rozvojová osa (Wiedermannův park-Slatina-Amerika-Horní Lomany)

Poslední rozvojová osa je dána novým urbanistickým rozvojem lázní a jeho napojením na krajinné struktury. Jedná se o Wiedermannův park, Ameriku a Antonínovu Výšinu.

b) Rozvojové osy radiální

„Rozvojové osy radiální v převážné většině vycházejí ze středu města a jsou historickými trasami cest do okolí Františkových Lázní. Plní funkci napojení města na krajinu“. Během 19. století byly osázeny alejemi a využívány jako příjezdni do Františkových Lázní nebo jako kočárové a vycházkové cesty do výletních míst např. na Antonínovu Výšinu, Štekrův Mlýn, Schönberg, Chlum sv. Máří, Komorní Hůrku, Zelenou horu, Ameriku. „Pro rozvoj systému zeleně má především význam zachování prostupnosti území pro pěší, cyklisty, popřípadě kočáry, minibus apod. a dále obnova a regenerace stávajících stromořadí, výsadba nových stromořadí, popřípadě budování vyhlídkových míst, doplnění vybavenosti a informačního systému“. Zachování prostupnosti území má význam především při výstavbě nových komunikací a při rekonstrukcích stávajících cest. Většina cest má nedostatečné dimenze, a proto je třeba budovat souběžné chodníky pro pěší nebo cyklistické stezky.

1. K Antonínově Výšině

„Historická cesta z Dolních Loman do Seebergu a na Antonínovu Výšinu“. Z cest je možno spatřit výjimečně krásné panoramatické pohledy do krajiny např. na Komorní Hůrku a na Zelenou horu. Jedná se o hodnotnou komponovanou krajinu.

2. Vojtanovská

„Významný příjezd do Františkových Lázní ze Saska a zároveň směr na četná výletní místa např. Štekrův Mlýn, Schönberg, Starý Rybník, Skalnou“.

3. Žirovická

Jedná se o historickou trasu do Žirovic mezi poli.

4. K Horní Vsi

„Nevyužívaná polní cesta bez vegetačního doprovodu“. Z cesty je možno vidět panorama Krušných hor s Chludem sv. Máří, Slavkovského a Českého lesa.

5. Chlumská

Historická cesta na Chlum sv. Máří.

6. Tršnická (do Dolních Mostů)

Jedná se o zaniklé stromořadí.

7. Chebská

„Hlavní příjezd do Františkových Lázní“.

8. Ke Komorní Hůrce

„Historická trasa ke Komorní Hůrce, která je osázená pásem stromů“.

9. Ke Klesti

„Panoramatická cesta se stromořadím z ovocných stromů. Prochází nad rybníkem Amerika a Vytváří pohledový horizont“.

10. Jezerní

„Promenádní cesta ze Slatiny k Americe se stávajícím stromořadím s příměsí sloupovitých topolů z roku 1883“.

11. K Americe

„Původní cesta z Františkových Lázní Westend parkem k Americe“. Tato trasa měla promenádní charakter, obsahovala hlavní cestu s dvěma vedlejšími chodníky pod čtyřřadým stromořadím. Také podél cesty byla realizována řada zastavení a odpočinkových míst.

5.5.2 Specifika lázeňského parku

Dle zjištění autora každý lázeňský park má svá specifika a odráží se v něm, jak reliéf krajiny, tak i historický vývoj. Pro potvrzení svého názoru autorka vyjádřila roli parku srovnáním jednotlivých lázeňských parků měst Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně viz příloha č. 2.

5.5.2.1 Specifika lázeňských parků a lesoparků ve Františkových Lázních

Součástí parku jsou centrální reprezentační prostory, které tvoří jádro zeleně v lázeňském městě. V lázeňském městě Františkovy Lázně k reprezentačním prostorám patří plochy, které se přimykají k urbanistickým celkům ve středu města a mají velký společenský význam. Především se jedná o jižní park, v jehož centru se nachází Františkův pramen, severní park, jež je propojen s jižním parkem Národní třídou. Neodmyslitelně sem patří i východní část parku, která spojuje Františkův pramen, přechází přes Glauberovu dvoranu, Isabelinu promenádu směrem ke kolonádě Solného a Lučního pramene. Dále pokračuje přes rozhlednu Salingburg a končí u pramene Natálie. Západní část propojuje Luisin pramen, dále navazuje na Labutí jezírko a plyně přechází v lesopark Amerika, který je zakončen rybníkem Amerika.

V lázeňském městě se nachází několik ploch ke shromažďování návštěvníků, jež bývají centrem dění. Ať již altán v severní části parku u sochy císaře Františka, altán u Františkova pramene, Glauberova dvorana, kolonáda Solného a Lučního pramene. V altánech probíhají pravidelně hudební

produkce, např. kolonádní koncerty či každoroční svěcení pramenů. Parky dotvářejí vodní prvky, fontány umístěné v severní části parku a východní části u Císařských lázní.

- Cestní síť lázeňských parků ve Františkových Lázních je z velké části tvořena mlatovými cestami, převážně v parcích lázeňského centra. Povrch mlatových cest je tvořen pískem v barvě okrové. Živičným povrchem jsou tvořeny cesty v okrajových parcích a lesoparcích. Poměrně významnou část povrchů parkových cest tvoří betonová zámková dlažba.
- Výsadba je tvořena převážně původními rostlinami. Exotické rostliny jsou využívány pouze v nádobách a jako akcenty v kobercových záhonech, jejich četnost směrem od centra ubývá.
- Typické pro toto město jsou jírovcové aleje (*Aesculus hippocastanum*), dále jsou zastoupeny tyto dřeviny lípy (*Tilia*), javory (*Acer*), sakury (*Prunus*). Osobitým znakem Františkových Lázní je uliční stromová lemující chodníky. V parcích jsou zastoupeny dub letní (*Quercus robur*), buk lesní (*Fagus sylvatica*), bříza pýřitá (*Betula pubescens*), borovice lesní (*Pinus sylvestris*), smrk sivý (*Picea glauca*), javor mlč (*Acer platanoides*) atd..
- Keřové porosty mají funkci izolační a ochrannou před rušivými vlivy, tvoří jakýsi obvodový plášť.
- Keřové porosty jsou zastoupeny zejména azalkami, pěnišníky (*Rhododendron*), částečně pámelníky (*Symphoricarpos albus*) a také jsou zde zastoupeny tisy (*Taxus baccata*).
- V parcích je umístěno dostatečné množství mobiliáře (laviček), v typicky lázeňském stylu tj. v barvě bílé, v kombinaci litina, dřevo, také se zde nachází informační systém doplněný interaktivními mapami. Je zde i dostatečné množství odpadkových košů. Typické pro toto lázeňské město je mobilní zeleň
- Výsadba je v parcích zahuštěná a vytváří dostatek stínu.
- Převážná část návštěvnických tras je striktně oddělena od obslužných, pouze v některých částech je nutno kvůli údržbě zachovat obslužnost území.

5.6 Funkce lázeňského parku z pohledu historie a současnosti

Podle Zemana české lázeňství oplývá bohatými, přírodními, léčivými zdroji, především to jsou minerální vody, peloidy (slatina, rašelina, léčivé bahno), přírodní plyny a léčivé klima. V lázeňských místech neléčí jen přírodní léčivé zdroje, ale i samotné prostředí. V prostředí nejvýznamnějších lázní působí genius loci (duch místa), dotvořený jedinečnou lázeňskou architekturou. Motivací k návštěvě

nebylo a ani není jen samotné léčení, ale i návštěva krásného místa. Lázně se postupně stávaly kulturně společenským fenoménem, ten se projevil i ve svébytné architektonické a urbanistické podobě. Některá lázeňská střediska se vyznačují mimořádnou architekturou výrazných stavitelských osobností. Lázeňská místa v českých zemích se již od prvopočátku řadila mezi nejvýznamnější lázeňská místa soudobého světa. Kouzlo českých lázní spočívá v propojení lázeňské léčby s přírodním prostředím, do něhož je lázeňské místo vsazeno. Prostředí lázní bylo vždy harmonicky komponované s jasně zřetelnou osnovou a částí s různými body pohledů a průhledů na dominanty lázeňských zařízení. Lázeňské centrum bývalo zapojováno do celkově komponované krajiny, ve které se nacházelo množství vycházkových cest se zahradními restauracemi, altánky, vyhlídkami či rozhlednami. Vše mělo jediný cíl, a to prospět zdraví a duši pacienta. Současný hektický způsob života, přemíra stresu, vede populaci k pozvolnému odklonu od striktně medikamentózních léčebných postupů ke stále širšímu spektru přírodních léčebných metod a také k alternativní medicíně.

Dle Brože (2011, s. 50) v době před založením lázní, na místech současného města a parků se nacházely rozsáhlé močály a mokré louky, téměř bez dřevinných porostů, ty byly patrné pouze v dalekém obzoru. Na severu od močálů se rozprostíraly pole a louky protkané cestní sítí. V této době zde stála jednoduchá lávka přes Slatinný potok, nad Františkovým pramenem byl otevřený přístřešek a podél cesty se nacházely hostince s lázeňskými koupelnami, stáčírna minerální vody, kaple a domek chebského městského úředníka, který vybíral mýta a poplatky.

Následně byly navrženy jednotlivé části parků a lesoparků, které sloužily návštěvníkům k nejrůznějšímu využití.

Funkce lázeňského parku v době založení města Františkovy Lázně:

- a) Odpočinková – posezení, doplněné houpačkami, s hudebními produkcemi
- b) Promenádní – cestní síť byla určena ke korzování, nebo k vyjížděním v kočárech taženými koňmi
- c) Pikniková – popíjela se zde ranní káva a obědvalo se
- d) Vyhlídková – k tomu určené vyvýšeniny a rozhledny
- e) Léčebná – popíjení pramenů a chůze, jako součást léčby
- f) Shromažďovací (setkávací)
- g) Kulturní – kolonádní koncerty
- h) Umělecká – umístěné sochy (např. Isabelina promenáda)

- i) Volnočasové – nejstarší provozovaný sport jezdeckví, následně pak střelba, golf, veslování, šerm
- j) Hygienická – zdravé lázeňské prostředí, zeleň tlumí hluk, pachy, izoluje proti prašnosti
- k) Psychologická – eliminuje rušivé vlivy civilizace, vyvolává pocit bezpečí a klidu
- l) Estetická – celkový dojem parku zahradní umění spojené s architektonickým
- m) Mikroklimatická – ovlivňuje vlhkost, proudění vzduchu

Funkce současného lázeňského parku:

- a) Relaxační
- b) Léčebná
- c) Hygienická
- d) Psychologická
- e) Estetická
- f) Mikroklimatická
- g) Volnočasová- cykloturistika, in-line, koloběžky
- h) Turistická
- i) Shromažďovací
- j) Kulturní
- k) Umělecká
- l) Edukační – naučné stezky

5.6.1 Funkce lázeňského parku a principy pro jejich zajištění v aplikaci na sledované území

Jednotlivé funkce sledovaného území autorka zobrazila pomocí vlastní grafické zkratky a vnesla do mapového podkladu, viz příloha č. 3.

- a) Relaxační

Dostatečné množství mobiliáře, vhodně členitá cestní síť, upravené a klidné prostředí, bez rušivých vlivů, možnost zajištění intimních míst, kapacita musí odpovídat návštěvnosti pro poskytnutí vhodného prostoru návštěvníkovi, vytvoření vhodných ploch pro relaxaci, pikniky, místa pro slunění či odpočinek

- b) Léčebná

Nezbytně nutné jsou přírodní léčivé zdroje, prameny, slatina, kysličník uhličitý, čisté ovzduší a vhodné klima i reliéf krajiny. Dostatečná a upravená cestní síť, stezky zaměřené např. pro kardiaky s možností zacvičení si, nebo i jiné rehabilitace v přírodě.

- c) Hygienická

Dostatečné množství vhodné zeleně, která bude tlumit hluk, pachy, izolovat proti prašnosti a bude vhodně působit na návštěvníka (vůně). Správná skladba výsadby zeleně.

- d) Psychologická

Použití vhodných tvarů, barev v kombinaci světla, stínu a vodních prvků. Také doplněná vhodným terénem, dalšími elementy a uměleckými díly.

- e) Estetická

Tato funkce je naplňována díky vhodnému propojení zahradního umění s architektonickým, kdy je řešen celkový dojem výtvarný, doplněný nejvhodnějšími zahradními výpěstky.

- f) Mikroklimatická

Vhodně zvolená druhová skladba rostlin příznivě ovlivňuje vlhkost ovzduší, proudění vzduchu atd.

- g) Volnočasová- cykloturistika, in-line, koloběžky

Nezbytně nutné je zajištění kvalitní cestní sítě s vhodnými povrchy, dostatek odpočívadel, případně píték. U některých sportů je důležitý vhodný terénní profil. Vhodné je i okružování. Je potřeba zajistit vhodný mobiliář a stojany či úschovny. Dostatek parkovacích ploch.

Přírodní cvičiště, dětská hřiště, půjčovny sportovních potřeb, dostatečně vybavená, splňující normy. Také je nutno myslet na zajištění dostatečného množství sociálních zařízení.

- h) Turistická

Vhodná cestní síť, naváděcí systémy, značky, mapy a dostatek atraktivních a vhodných cílů v okolí. Důležité je zajištění dostatečného množství parkovacích míst pro osobní automobily i autobusy. Charakteristickým znakem lázeňského města Františkovy Lázně je rovinnost terénu, na rozdíl od ostatních lázeňských měst -Karlovy Vary a Mariánských Lázní, jež jsou tvořeny členitým reliéfem.

i) Shromažďovací

Dostatek vhodných ploch, které budou odpovídat požadovaným účelům a vybavené dostatečně vhodným mobiliářem, s ohledem na možnost nevhodných klimatických podmínek (dostatek veřejně přístupných objektů – společenské domy, kolonády, dvorany atd.) zajištění pro konkrétní druh setkání např. kulturní, duchovní či jiná akce. Také je nutno myslet na zajištění dostatečného množství sociálních zařízení.

j) Kulturní

Možnost hudební či jiné produkce pro návštěvníky v nejrůznějších pavilónech, altáncích. Pro zajištění kvalitního zážitku je důležité zvolit vhodné místo, doplněné správně zvoleným mobiliářem.

k) Umělecká

Celkové dotvoření atmosféry pomocí soch, či jiných uměleckých děl z nejrůznějších materiálů, mimo jiné i zajímavé ztvárnění vodních prvků, nebo i doplňující drobnou architekturou např. pomníky, altánky, pavilóny atd. Nabízí se zde i možnost výstav a expozic.

l) Edukační – naučné stezky

Cestní síť vhodně doplněná naučnými tabulemi, informačními či interaktivními mapami a správným turistickým značením. Také možnost doplnění pozorovatelnami (mola, vyhlídky, rozhledny). Zajímavé je také poskytnout návštěvníkovi audio průvodce, či video průvodce, s použitím tzv. QR kódů, využitelných v „chytrých“ telefonech a v tabletech. Vhodným doplněním bývá i možnost přímo v přírodě vidět v reálném světě, nebo možnost se seznámit v rámci smyslů či vjemů s některými přírodními materiály. Nabízí se i označení stávajících dřevin popisem (arboretum).

5.6.2 Pobytové aktivity pacientů/klientů v lázeňském parku

Pacienti, návštěvníci lázeňských parků ve Františkových Lázních využívají park:

- a) k relaxaci, kdy tráví volný čas procházkami nebo odpočinkem na lavičkách. Pacienti mají dostatečné množství vhodných prostor, které mohou uspokojit každého návštěvníka. Ať se jedná o místo slunné, stinné, v klidové oblasti, nebo v centru lázeňského města. K relaxaci přispívá i pobyt v parku, který je podbarven hudební produkcí kolonádních koncertů

- b) k léčbě, především k pitnému režimu, který zajišťuje dostatečné množství místních pramenů. Parky jsou také z velké části využívány k pohybovým aktivitám, které jsou součástí léčebného procesu např. srdíčkové trasy, rozdělené dle náročnosti. Léčebně působí i klidné, estetické prostředí, které lahodí duši. Zároveň pro klid v duši působí i dostatečné množství zeleně.
- c) k získávání informací o navštíveném území a dalších zajímavostech v okolí
- d) za účelem sportovního vyžití a to především části lesoparků, kde mohou využívat in-line dráhy, cvičiště v přírodě, provozovat běh, pěší turistiku a cykloturistiku
- e) v neposlední řadě je park využíván ke korzování za účelem vzájemné komunikace a setkávání se s ostatními návštěvníky nebo pacienty.

5.6.3 Funkce z pohledu vlivu na návštěvníka u vybraných objektů (historie x současnost)

Místa řešená v této části práce byla zvolena na základě jejich významnosti dle názoru autora. Každé místo je hodnoceno z pohledu jeho funkce. Jedná se o konfrontaci historie a současnosti. Přehled vybraných míst je vyznačen v mapovém podkladu viz příloha č. 4.

1. Františkův pramen

Podle Brože (2011, s. 50) v roce 1793 byly dokončeny dvě veřejné stavby. Jednou z nich je pavilón Františkova pramene a část navržené lehké laťové kolonády, kterou ohraničovaly květinové záhony ve stylu francouzských barokních zahrad.

Jak píše Macek (1989, s. 20) lehká, dřevěná stavba vycházela od Františkova pramene. Osobitě působil pavilón Františkova pramene, jednalo se o dřevěnou osmibokou stavbu, která byla zastřešena kupolí. Jednotlivá pole tvořila klasická kompozice arkády, sevřené dvěma pilastry, které nesou kladí s triglyfy ve vlysu. Nad hlavní římsou pokračoval nízký tamburový přechod ke kupoli s Aeskulapovou holí ve vrcholu. 1817 – vybudovaná první kolonáda tzv. Stará kolonáda Františkova pramene. V roce 1832 je stržen starý pavilón Františkova pramene a na jeho místě je vybudován nový.

Obr. č. 57: Hudební altán u Františkova pramene, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905)

Hudební altán u Františkova pramene sloužil k setkávání a především k relaxaci za libých zvuků hudby viz obr. č. 57.

Obr. č. 56: Pavilón s Františkovým pramenem, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Obr. č. 58: Nová kolonáda 1915, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: Odpočinková, promenádní, léčebná, kulturní, shromažďovací

V této části se návštěvníci lázní setkávali, popíjeli Františkův pramen, korzovali a poslouchali hudbu. Probíhaly zde také lidové veselice, viz obr. č. 56 a 58.

Obr. č. 59: Pavilon s Františkovým pramenem (vlastní zdroj, 2016)

Obr. č. 61: Pohled na místo původně s hudebním altánem, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2015)

Obr. č. 60: Kolonáda, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2016)

Funkce současná: léčebná, kulturní, edukační

V současné době v okolí Františkova pramene jsou pořádány ve dřevěném altánu pravidelné kolonádní koncerty a další městské slavnosti. Jednou z nejvýznamnějších je každoroční slavnost k zahájení lázeňské sezóny, která se koná vždy v měsíci květnu. V blízkosti pramene jsou umístěny interaktivní informační tabule a mapy. Návštěvníci zde pijí Františkův pramen. Jedná se o centrum města, viz obr. č. 59-61.

Díky vývoji se rozšířila funkce parku o edukační vzhledem ke zdokonalování technického vývoje v informačních technologiích.

Františkův pramen byl první, který byl objeven a využíván k léčebným účelům. Pramen byl impulsem k založení místa a sídla města.

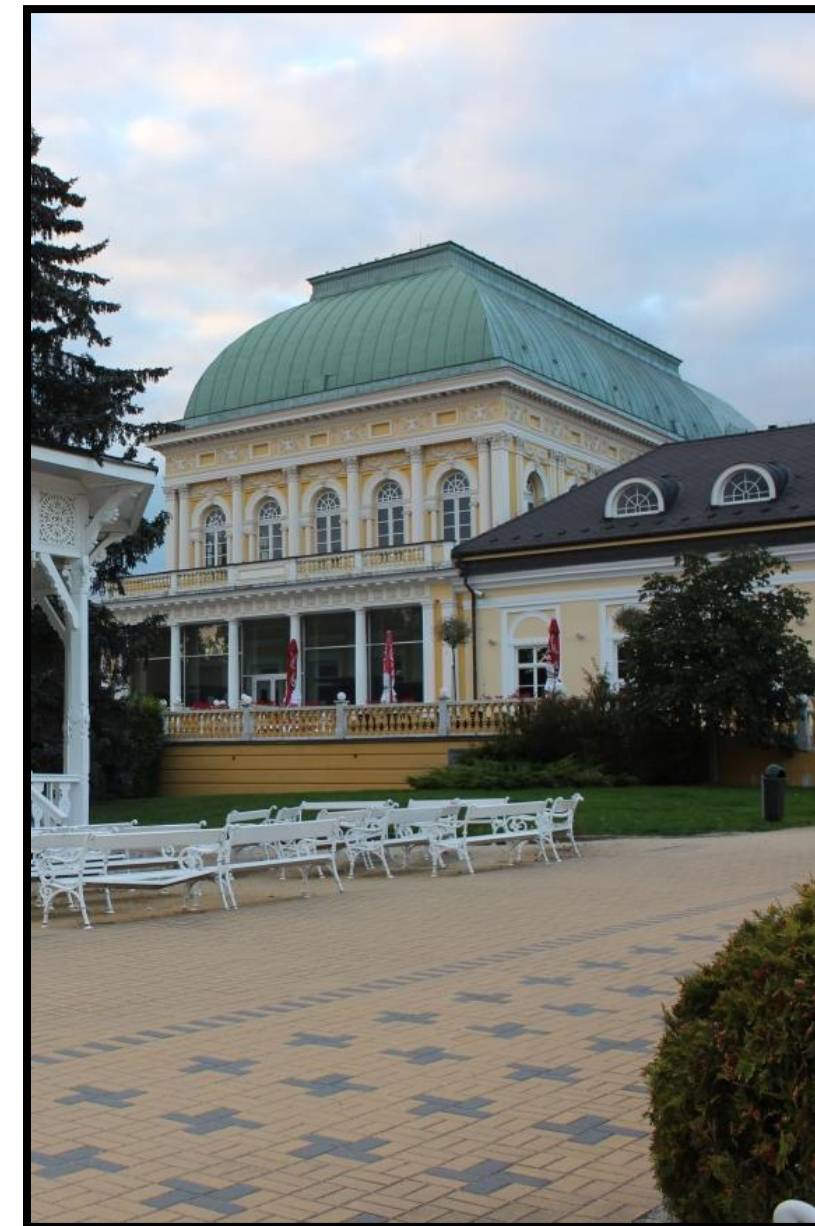
2. Společenský dům

Dle Macka (1989, s. 20) 27. 8. 1793 byl položen základní kámen společenského domu, kde se pro lázeňské hosty podávaly snídaně, obědy a večeře, také se zde konaly významné společenské události. V okolí společenského domu se nacházely květinové záhony ve stylu francouzských barokních zahrad, navazovaly na okolí Františkova pramene, jednalo se o jižní park, který byl doplněn cestní sítí.

Obr. č. 62: *Společenský dům*, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905)

Společenský dům je součástí jižního parku, stejně jako Františkův pramen, funkce parku před společenským domem je totožná s funkcí v minulosti, viz obr. č. 62 a 63.

Obr. č. 63: *Společenský dům* (vlastní zdroj, 2015)

Jedná se o jednu z prvních a nejvýznamnějších staveb ve městě.

3. Dvorana Glauberových pramenů

V místě dnešní Glauberovy Dvorany byly objeveny po první světové válce 3 prameny (Kostelní, Glauber III a Glauber IV). V roce 1923 bylo okolí pramene upraveno a na pozadí postavilo město malý pavilon ve švýcarském stylu. Objevené prameny měly vysoký obsah kyslíčnicku uhličitého. Glauber IV byl nalezen v hloubce 92 m. (www.frantiskovy-lazne.cz, 2007)

Obr. č. 64: Dvorana Glauberových pramenů 1914, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: léčebná, promenádní a odpočinková

Návštěvníci popíjeli léčivé prameny, korzovali a odpočívali na lavičkách. Postupem vývoje dřevostavbu nahradila zděná stavba ve stylu neoklasicismu, viz obr. č. 64 a 65.

Podle Macka (2011, s. 63) v roce 1928 byla dokončena stavba Dvorany Glauberových pramenů, která byla postavena v jižním parku. Dvorana byla postavena ve stylu neoklasicismu. Interiéry zdobí sgrafita s výjevy z období založení lázní. Dvorana zastřešuje prameny Kostelní, Glauber III a Glauber IV. Prameny jsou díky vysokému obsahu Glauberovy soli přírodní raritou a patří k nejvýznamnějším na světě.

Obr. č. 65: Pohled z parku na Dvoranu Glauberových pramenů 1934, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Obr. č. 66: Dvorana Glauberových pramenů (vlastní zdroj, 2016)

Obr. č. 67: Pohled z parku na Glauberovy prameny, upraveno v programu Photoshop (vlastní zdroj, 2015)

Funkce současná: léčebná, relaxační, shromažďovací a edukační

V současné době zde návštěvníci popíjejí léčivé prameny, relaxují, probíhá zde každoročně zastavení při zahájení lázeňské sezóny, které probíhá za účasti církevních hodnostářů. Okolí Glauberovy dvorany je doplněno informačními tabulemi o pramenech. Dvorana slouží i jako veřejně přístupná výstavní síň viz obr. č. 66 a 67.

Glauberova dvorana patří k dominantě města, díky pramenům, které jsou přírodní raritou světového významu.

4. Promenáda Solného a Lučního pramene

Jak uvádí Brož (2011, s. 58), v roce 1816 byl objeven Solný pramen, ke kterému byla okamžitě vybudovaná nová cesta. Cesta byla lemovaná pyramidálními topoly a živými ploty. Následně byl v roce 1818 objeven Luční pramen. V témže roce probíhaly úpravy okolí Solného pramene. Do slatinišť byl navážen písek s hlínou a terén byl zpevňován celými stromy.

V roce 1833 město Cheb vykoupilo pozemky v okolí Solného a Lučního pramene a byla navážena zemina a písek, proložené dřevem do výše asi 0,5 m. V dalších letech byly pozemky planýrovány, hutněny a koseny.

Dle Macka (1989, s. 53) v okolí Solného a Lučního pramene byla v roce 1822 vystavěna Pröklova otevřená kolonáda směrem od Františkova pramene. Kolonáda tehdy nebyla pojednána s parkovou úpravou. Následně v roce 1839 probíhá pilotáž kolonády Solného a Lučního pramene. Kolonáda byla stržena vichřicí a v roce 1843 započala stavba zděné kolonády, která se dochovala do současnosti.

Obr. č. 68: Kolonáda Solného a Lučního pramene, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905)

Funkce původní: léčebná, shromažďovací, promenádní, kulturní

Návštěvníci zde korzovali, setkávali se, aby si rozprávěli a popíjeli minerální prameny, také do těchto míst přijížděly fiakry. Pořádaly se zde lázeňské koncerty, viz obr. č. 68.

Obr. č. 69: Kolonáda Solného a Lučního pramene (vlastní zdroj, 2015)

Funkce současná: léčebná a turistická

Současní návštěvníci přicházejí do těchto míst parku spíše za účelem výletů, popíjejí pramenů, viz obr. č. 69. V kolonádě jsou umístěna historická vozidla.

Kolonáda Solného a Lučního pramene byla jedinou uzavřenou kolonádou ve městě, která spojovala dva prameny.

5. Isabelina promenáda

Jak píše Brož (2011, s. 56) Isabelina promenáda vede od Františkova pramene až po kolonádu Solného a Lučního pramene. Park, kterým prochází, se stal v té době nádherným anglickým přírodním parkem.

V současné době se dochovala asi jen pětina z tehdy vysázených dřevin. Důvodem byla nedostatečná péče a přírodní vlivy.

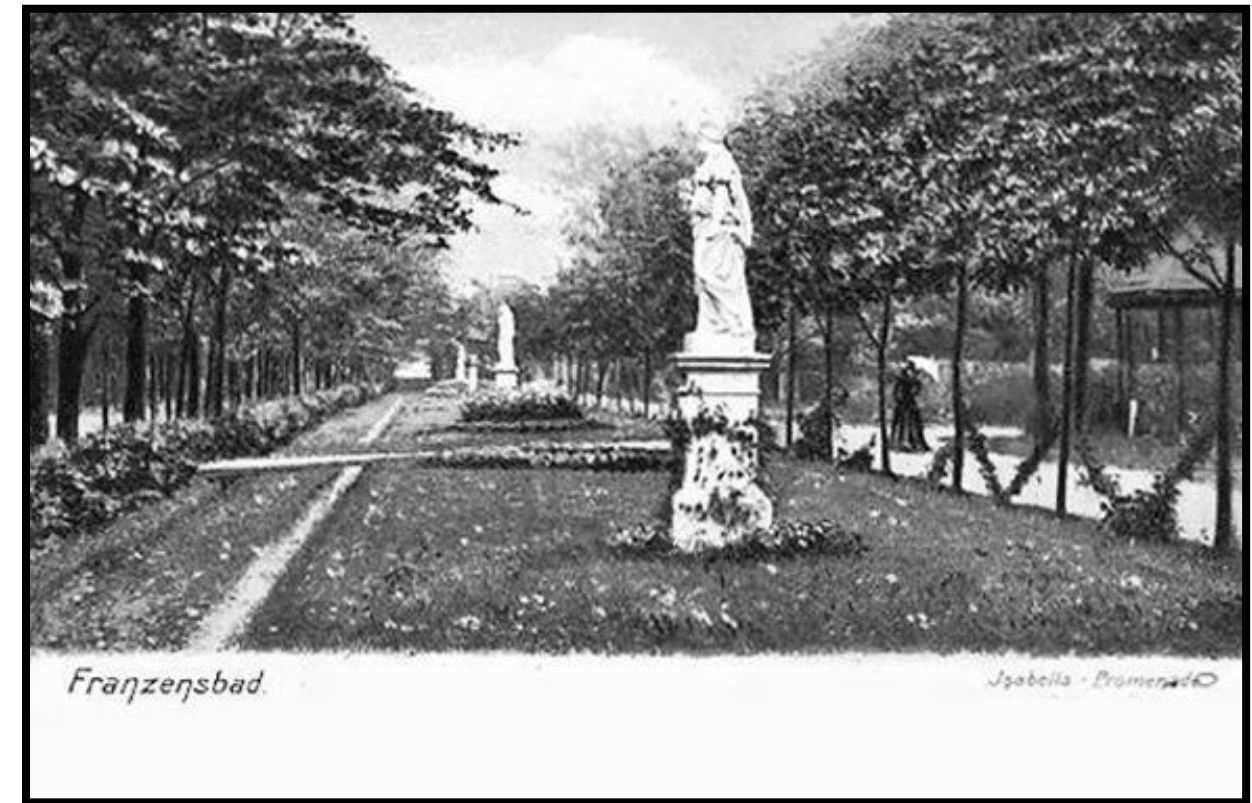

Obr. č. 70: Isabelina promenáda 1899, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: odpočinková, promenádní a volnočasová, umělecká

Návštěvníci zde korzovali, viz obr. č. 70, cestní síť byla využívána k projížďkám na koni a v parku za Isabelinou promenádou směrem k rozhledně Salingburg trénovali střelbu s hliněnými ptáky. Cestní síť dotvářely sochy, které cesty lemovaly.

Již v minulosti lákala Isabelina promenáda k procházkám. Součástí promenády se stal soubor alegorických soch a váz viz obr. č. 71. Součástí souboru je také jedna socha muže, zřejmě se jedná o alegorii lovu. (www.europeana.eu, 2016)

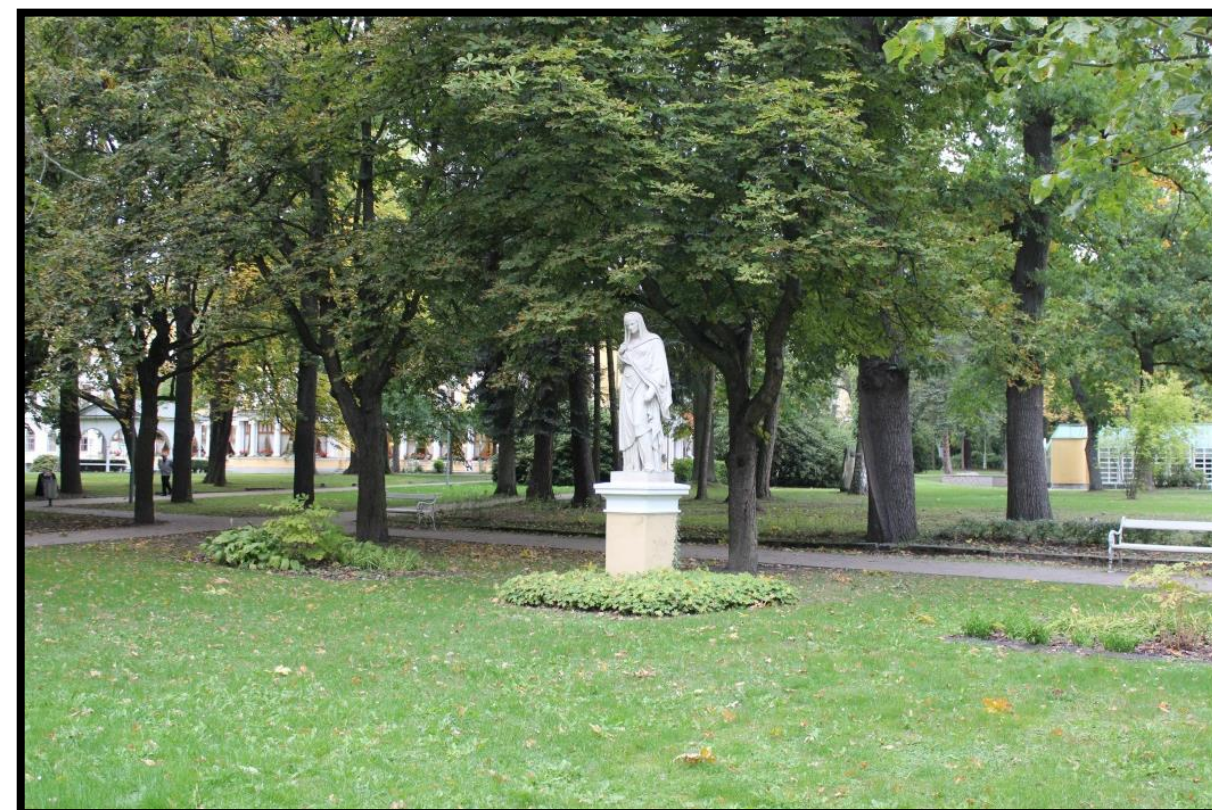
Obr. č. 71: Pohled na sochy Isabeliny promenády 1904, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Obr. č. 72: Izabelina promenády (vlastní zdroj, 2016)

Funkce současná: relaxační, turistická, umělecká

Současní návštěvníci pouze korzují, relaxují na lavičkách a z nedaleké Dvorany Glauberových pramenů popíjejí minerální léčivé prameny. I v současnosti je promenáda lemovaná sochami viz obr. č. 72.

Obr. č. 73: Pohled na sochy Isabeliny promenády (vlastní zdroj, 2015)

Alegorie soch na Isabelině promenádě byla zachována dodnes, viz obr. č. 73. Součástí Isabeliny promenády je i nově obnovený meteorologický sloup, který vznikl v roce 1882.

Isabelina promenáda procházela nejkrásnějším anglickým přírodním parkem.

6. Vyhlídková věž Salingburg

Dle Brože (2011, s. 61) v roce 1906 Františkolázeňským okrašlovacím spolkem byla dokončena výstavba kamenné rozhledny s výletní restaurací. Rozhledna byla napojená na lázně vycházkovou cestou.

Obr. č. 74: Vyhlídková věž Salingburg 1909, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: vyhlídková, shromažďovací

Návštěvník do těchto míst zavítal, aby se porozhlédl po krajině a občerstvil se ve výletní restauraci, viz obr. č. 74.

Obr. č. 75: Vyhlídková věž Salingburg (vlastní zdroj, 2016)

Funkce současná: turistická, volnočasová

V současné době na rozhlednu přichází výletník, turista, který si naplánoval určitý okruh, určitě toto místo navštíví i cyklista, viz obr. č. 75. Bohužel návštěvníkovi se nenaskytne krásný pohled, protože v okolí jsou vzrostlé stromy, které brání ve výhledu. Nedaleko rozhledny se nachází obora se zvířaty, takže i děti zde najdou důvod návštěvy. Občerstvit se je možno v nedalekém hotelu Pyramida.

Vyhlídková věž Salingburg byla jedinou rozhlednou v okolí a cílem k návštěvě zajímavé stavby.

7. Promenáda u pramene Natálie

Podle Brože (2011, s. 60) při cestě z rozhledny se návštěvníkům nabízela a nabízí možnost navštívit pramen Natálie a jeho okolí.

Parkové úpravy, které vedly k Natáliinu prameni a rozhledně byly pojmenovány Nové sady a následně Lesní sady.

Obr. č. 76: Promenáda u pramene Natálie 1932, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2010)

Funkce původní: promenádní, shromažďovací, léčebná

Původně bylo místo hojně navštěvováno, využíváno k pitným kúrá. Promenáda byla i odborně udržovaná viz obr. č. 76.

Obr. č. 77: Promenáda u pramene Natálie (vlastní zdroj, 2016)

Funkce současná: turistická, léčebná

V současné době návštěvníci na toto místo zavítají při svých procházkách, někteří z nich se pak občerství pramenem Natálie. Nedaleko promenády se nachází rybník Natálie, kde lze na jeho břehu relaxovat. Promenáda působí dosti zanedbaným, strohým dojmem, ztratila svou původní funkci, viz obr. č. 77.

Nejhůře udržovaný zahradně-architektonický objekt, který se nejvíce odklonil od minulosti.

8. Severní park

Podle Brože (2011, s. 55) byl severní park vytvořen nad současnou fontánou. Byl ve tvaru dvou rovnoměrných čtverců, oddělen širokou cestou, která jakoby byla osou současné Národní třídy. Výsadba parku byla realizovaná v pravidelném sponu dřevin na navážce, která vznikla při stavbě budov. Výsadba vzrostlých stromů bohužel dlouho nevydržela a stromy uhynuly. Na čtverci vznikl kopec, nazývaný Šnečí vrch (vršek), ze kterého byl krásný výhled do krajiny. Šnečí vrch byl následně odstraněn v roce 1853 a byl zde vybudován pomník císaře Františka I..

Obr. č. 78: Severní park 1907, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: odpočinková, promenádní, shromažďovací, kulturní, umělecká, vyhlídková

Původně na tomto místě se nacházel Šnečí vršek, takže funkce zde byla i vyhlídková. Následně zde návštěvníci korzovali, hodovali, poslouchali hudbu a byla zde posléze umístěna i socha viz obr. č. 78.

Severní park byl propojením prvků anglických parků, francouzských zahrad, geometricky založených sadů a jezdeckých alejí. Byl vyhledáván jako místo pro korzování, pití nápojů a konzumaci svačin či odpočinek

Obr. č. 79: Severní park (vlastní zdroj, 2015)

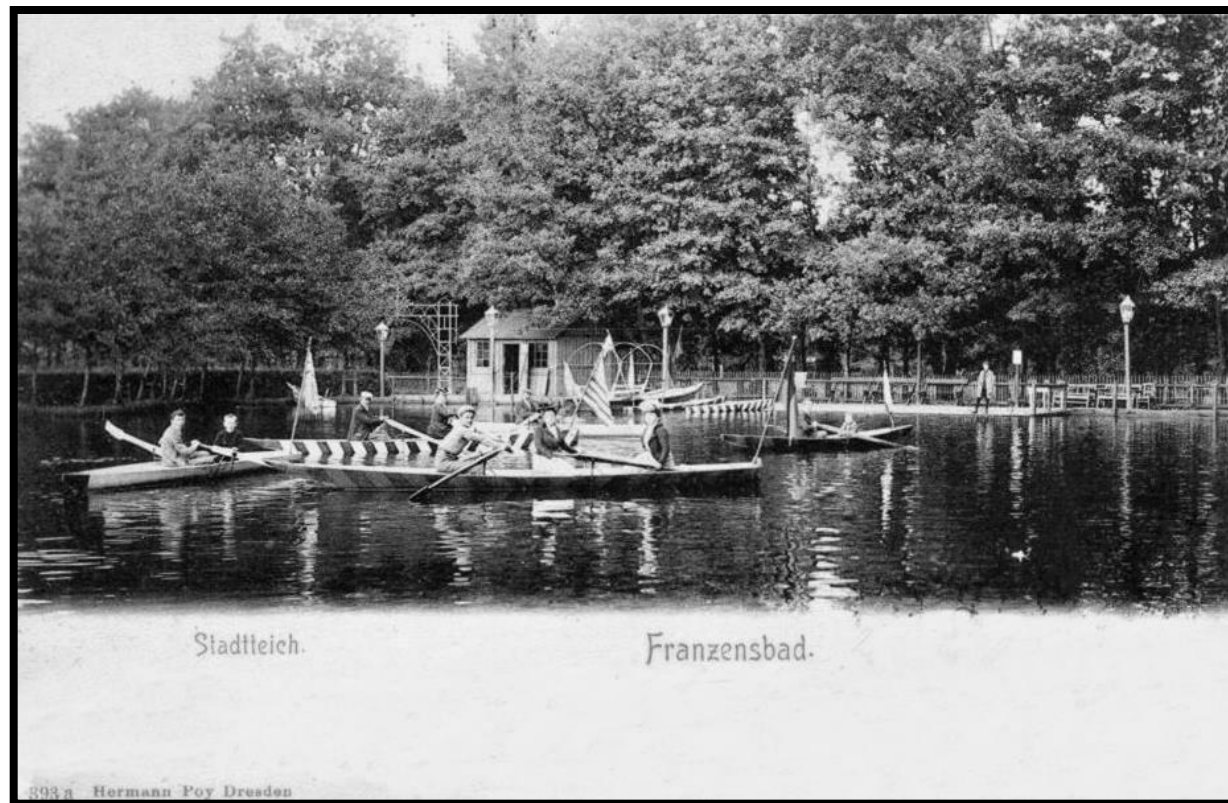
Funkce současná: kulturní, shromažďovací, relaxační, turistická

Současní návštěvníci se zde mohou zaposlouchat do tónů kolonádních koncertů, viz obr. č. 79. V blízkosti se nachází Sadová kavárna, kde se návštěvník může občerstvit. Také se zde nedaleko nachází kostel s farou, vedle něhož je jezírko s vodotrysky, které nabízí možnost relaxace.

Dalo by se říci, že toto místo je jakousi křižovatkou cest do všech míst ve městě.

9. Městský rybník Labutí jezírko

Podle Brože (2011, s.56) kolem roku 1861 probíhaly úpravy a výsadby západním směrem od lázní. Díky této aktivitě vzniklo v místě původního rybníka i jezírko. Jezírko bylo využíváno k projížděkám na lodičkách. Dnes se u jezírka nachází restaurace Rybářská bašta a je nazýváno jako Labutí jezírko. Jezírkem byl vymezen rozsah lázeňských parků západním směrem.

Obr. č. 80: Městský rybník Labutí jezírko 1903, upraveno v programu Photoshop (www.fotohistorie.cz, 2013)

Funkce původní: volnočasová, odpočinková

V dobách minulých bylo jezírko hojně navštěvováno a bylo zde možnost se projet na lodičkách. Pořádaly se zde i tréninky ve veslování a později i menší závody na rybníku Amerika viz obr. č. 80.

Obr. č. 81: Městský rybník Labutí jezírko (vlastní zdroj, 2015)

Funkce současná: turistická, relaxační

V současné době je jezírko dosti zpustlé. Nelze zde jezdit na lodičkách. Jedinými návštěvníky jsou kachny, které tu našly útočiště, viz obr. č. 81. Na březích se po cestách prochází návštěvníci, kteří zde buď relaxují, nebo jen prochází, buď směrem k lesoparku Amerika, nebo směrem k jižním parkům. Je tu problém, že není zajištěn stálý přirozený přítok a nedochází k obměně vody. Přítok chybí z důvodu regulace Slatinného potoka, kdy se jeho hladina dostala níže, než hladina Labutího jezírka.

Nejvíce vnímaný kontrast mezi historií a současností z pohledu využívání vodní plochy.

10. Lesopark Amerika

Jak píše Brož (2011, s. 59) v roce 1866 byl dokončen zahradníkem Antonínem Soukupem spolu se zahradníkem Stadlerem projekt nové cesty na Ameriku. V průběhu realizace bylo v přilehlých lesoparcích vysázeno dle plánu chebského lesmistra Lorenze 12 000 stromků tzv. kopečkovou sadbou. Akce byla dokončena v roce 1886. Spolek pro vysazování zeleně a zkrášlení Františkových Lázní, vzniklý v roce 1881, dokončil lesopark Amerika. Prostor postupně doplnil zahradní architekturou, altány, zvoničkou a zoologickou zahradou. V roce 1898 byla postavena kavárna Amerika. Cesta na Ameriku byla považována za nenáročnou cestu, ukončenou právě zmíněnou kavárnou, která zprostředkovala návštěvníkům výhled na nově vysázené lesní porosty nebo na rybník.

Dle Macka (1989, s. 98) lesopark Amerika se jen sporadicky udržuje. Na jeho konci byla znovu obnovena zoologická zahrada - Naučná stezka s expozicí zvířat v lesoparku Amerika.

Obr. č. 82: Kavárna Amerika, upraveno v programu Photoshop (Das erste Moorbad der Welt Franzensbad, 1905)

Funkce původní: pikniková, volnočasová, odpočinková

Návštěvníci, v minulosti, hojně navštěvovali lesopark Amerika. Jednalo se o málo náročnou trasu na konci, které se nacházel zookoutek a kavárna, která přinášela jak občerstvení, tak pohled na rybník viz obr. č. 82.

Obr. č. 83: Kavárna Amerika (vlastní zdroj, 2016)

Funkce současná: volnočasová, turistická, edukační

Současní návštěvníci cestu lesoparkem využívají k cyklistice, jízdě na in-line bruslích a také k pěší turistice, na jeho konci byla vybudovaná v rámci projektu ROP Severozápad Naučná stezka s expozicí zvířat v lesoparku Amerika. Stezka umožňuje návštěvníkům se seznámit s některými zvířaty Jižní Ameriky a u mola pak s ptačími obyvateli břehů rybníka Amerika. Stavba byla dokončena v roce 2010. Součástí je i dětské hřiště a pozorovací molo na rybníku Amerika. Bohužel kavárna je mimo provoz viz obr. č. 83. Návštěvníka čeká menší restaurace umístěná na pilotech na břehu rybníka Amerika. Na naučnou stezku navazuje nově vybudovaný areál autokempu Amerika.

Do lesoparku Amerika bylo vysázeno nejvíce stromů a byl velkoryse pojat k přilákání návštěvníků.

Závěr hodnocení

Pravděpodobně vlivem financování lázeňství se změnila struktura návštěvníků lázní. Tato skutečnost se odráží i v návštěvnosti parků. Lázeňské parky jsou využívány z velké části návštěvníky města, více než pacienty, kteří se v lázních léčí. Do lázní již jezdí velmi málo pacientů, kteří by měli pobyty plně hrazeny zdravotními pojišťovnami, převládá zde klientela německá „velmi letitá“, která již dlouhé procházky nezvládne. Postupem času některé okrajové části parků a lesoparků již neslouží k původním účelům, neplní své dřívější funkce a „chátrají“ jako například Labutí jezírko, rozhledna Salingburg a pavilon pramene Natálie.

5.7 Návrhy úprav vybraných lokalit v zájmovém území

Pro úpravu lázeňské zeleně byly zvoleny čtyři lokality Promenáda u pramene Natálie, lesopark K Zátíší, lesopark Amerika a Labutí jezírko. Promenáda u pramene Natálie a Labutí jezírko byly zvoleny na základě posouzení fotodokumentace historie a současnosti. Tyto lokality nejvíce ztratily na svém původním významu. V práci je řešena jejich obnova. Lesopark K Zátíší byl zvolen na základě průzkumu v krajině. Jedná se o lesopark, který v současné době není účelově využíván, pouze spontánně nahodilými návštěvníky. Do lesoparku Amerika byla vnesena další funkce, která v zájmovém území nebyla řešena a daná lokalita se pro tuto funkci nabízela. Promenáda u pramene Natálie je řešena přílohou č.5, lesopark k Zátíší přílohou č.6,7, lesopark Amerika přílohou č.8 a Labutí jezírko přílohou č.9. U každé z příloh je stručný popis přínosu návrhu.

6 ZÁVĚR

Z práce autorce vyplynulo zjištění, že ne všechna lázeňská města vznikala na základě objevení pramenů. Například město Jáchymov vzniklo v souvislosti s těžkou stříbra či uranu a až následně jako důsledek objevení léčivých účinků radonových složek ve vodě začaly vznikat lázně. V současnosti toto město patří mezi nejchudší z hlediska zahradně architektonické tvorby. Lázně Kynžvart vznikly v souvislosti s existencí pramenů, ale velmi dominantní zde bylo působení šlechtického rodu Metternichů. Ti zde měli své zámecké sídlo. Zeleň tohoto města je spjata především se zámekem tohoto rodu.

Avšak lázeňská města jako jsou Karlovy Vary a Mariánské Lázně spojuje založení města spolu s osidlováním míst původními obyvateli, na kterých se nacházely prameny. U nich byly následně objeveny léčebné účinky. Město Františkovy Lázně vzniklo až po objevení léčivých účinků místní kyselky.

Autorka touto prací mimo jiné zjistila, že na vývoji každého z těchto měst měla vliv i jejich poloha. Karlovy Vary velmi ovlivnila řeka Teplá. Zeleň tohoto lázeňského města vytvořila osobitý soubor, který odráží specifický tvar údolí. Mariánské Lázně vznikly také díky objevení léčivých účinků pramenů a došlo zde k propojení dvou osad Hamrníky a Úšovice. Tyto lázně jsou považovány za lázeňské zahradní město. Nakonec i Františkovy Lázně vznikaly díky objevení účinných léčivých látek v místních kyselkách. Rozvoj tohoto města je spjat s postupným rozšiřováním stavební architektury a také i zahradní architektury sídla. Nebývalý podíl na rozvoji města bylo objevování dalších pramenů, díky nimž docházelo k rozvoji dalších částí parkové zeleně.

Analýza byla zaměřena na funkce lázeňského parku města Františkovy Lázně. Z analýzy vyplynulo, že lázeňský park se měnil v jednotlivých historických etapách vývoje. Spolu s historickými etapami, se v parcích odrážel i vývoj lázeňství. To znamená, že původní funkcí byla funkce zaměřená na shromažďování, setkávání se a také funkce léčebná. Návštěvníci se na promenádách potkávali, hovořili a při korzu popíjeli místní léčivé prameny. Korzovali v dobových kostýmech, což dokazují historické fotografie v této práci. Postupně jak se zeleň města rozšiřovala od parků, po lesoparky, zvyšoval se podíl tras zaměřených na léčebný ozdravný pobyt.

Následně docházelo k rozmachu lázeňství a s tím spojením stavební architektury se zahradní. V současné době můžeme v parcích sledovat změny ve funkcích některých částí parků. Tyto závěry jsou doloženy především fotografickým materiálem získaných z archivních zdrojů a konfrontovaným se současným stavem. Lázeňský park neslouží jen ke korzování, popíjení místních léčivých pramenů a odpočinku, ale i k turistickým výletům. Jsou zde značené kardio trasy od lehčích po náročnější. Parky jsou vybaveny mobiliářem, který slouží návštěvníkům k relaxaci v parcích i u vodních zdrojů, jak přírodních, tak uměle vybudovaných. Parky již neslouží jen návštěvníkům lázní, ale i místním občanům, kteří zde tráví velkou část svého volného času. Mohou zde nalézt místa k odpočinku, piknikům a podobně. Lázeňský park postupně přechází v lesopark Amerika a v lesopark K Zátíší. Lesopark slouží nejen turistům, ale i cykloturistům, jsou zde vybudovány i in-line dráhy. Celkově lze říci, že je v lázeňských parcích bohatá cestní síť doplněná mobiliářem. Také je zde pamatováno na děti a postupně v jednotlivých částech parků vznikají dětská zákoutí. V lesoparku Amerika byl opětovně vybudován zookoutek, tématicky zaměřený na světadíl Amerika, který slouží především dětským návštěvníkům.

Vedení města Františkovy Lázně si je plně vědomo toho, že upravené lázeňské parky, dotvořené květinovou výsadbou, kvalitní cestní sítí, s udržovanými dřevinnými vegetačními prvky vytváří kolorit lázeňského města. Proto věnuje nemalé finanční prostředky do údržby zeleně a snaží se

zvyšovat funkčnost parků s cílem přilákání co největšího počtu návštěvníků, ale také s cílem vytvořit krásné prostředí pro místní občany.

Do budoucna město plánuje z dotačních titulů obnovu lesních cest včetně mobiliáře a informačního systému v lesoparku K Zátíši z programu rozvoje venkova na období 2014-2020 Ministerstva zemědělství opatření 8 investice do rozvoje lesních oblastí a zlepšování životaschopnosti lesů, podopatření 8.5.: Podpora investic ke zvýšení odolnosti a ekologické hodnoty lesních ekosystémů, operace 8.5.2.: Neproduktivní investice v lesích.

V současné době je zpracováván návrh obnovy Městských sadů, který by rádo město uplatnilo do dotačního programu Operační program životního prostředí 2014-2020, prioritní osa 4: Ochrana a péče o přírodu a krajinu, specifický cíl: 4. 4. – Zlepšit kvalitu prostředí v sídlech, konkrétní podporované opatření: Obnova funkčního stavu stávajících ploch a prvků veřejné zeleně (ošetření stromů, doplnění stávající výsadby).

Studenti Mendelovy univerzity v Brně zahradnická fakulta zpracovali ve spolupráci se studenty ČVÚT Praha fakulta architektury koncept lesoparku Amerika. Následně by tento výstup měl být prezentován veřejnosti, prostřednictvím výstavy, výsledek by měl být realizován do úrovně projektu a poté požádáno o vhodný dotační titul.

Z tohoto vyplývá, že nikomu není lhostejný stav a vývoj parkové zeleně jak současný, tak i budoucí.

7 SOUHRN

7.1 Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá historií lázeňského parku a jeho současností. V první části je zpracován literární přehled zaměřený na vysvětlení pojmů týkající se lázeňského parku. Následně se práce zaměřuje na vývoj lázeňského parku v západočeském regionu s důrazem na největší lázeňská města Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně.

Druhá část je zaměřena na modelové území Františkovy Lázně. V úvodu je řešen popis sledovaného území, ve kterém jsou následně vymezeny specifické funkce parku lázeňského místa. Na základě historických a novodobých fotografií jsou definovány funkce lázeňského parku, historické a následně i současné se zaměřením na pobytové aktivity pacientů. Z popsanych funkcí modelového území vyplynuly principy pro zajištění těchto funkcí, které jsou popsány na modelovém území tohoto města. Analytická část práce dále řeší roli parku v systému zeleně lázeňských míst a uplatňované kompoziční principy ve sledovaném území.

V závěru práce je celkové zhodnocení funkcí se záměry vedení města do budoucnosti.

Klíčová slova: lázeňský park, lázeňské město, kompoziční principy, funkce lázeňského parku

7.2 Abstract

This thesis discusses the history of the spa park and its present. The first part handles the literary review focused on the explanation of the terms relating to the spa park. Subsequently, the work focuses on the development of spa park in the West Bohemia Region with an emphasis on the largest spa cities Karlovy Vary, Mariánské Lázně and Františkovy Lázně.

The second part is focused on the model territory Františkovy Lázně. Introduction discusses the description of the monitored area, in which they are subsequently defined specific functions of the spa park places. Based on historical and modern photographs functions of the spa park are defined, both historical and current focused on subsistence activities of patients. The described functions of the model territory resulted principles for providing these features, which are described on the model territory of this city. Analytical part of this thesis discusses the role of the park in greenery system of the spa places and compositional principles applied on the monitored area.

In conclusion, there is a overall evaluation of the functions with the intentions of the city management for the future.

Keywords: spa, spa town, compositional principles, functions of the spa park

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literární zdroje

BURACHOVIČ, Stanislav a Marie HOLEČKOVÁ. *Genius loci západočeských lázní: putování za skrytým tajemstvím nejslavnějších českých lázní*. 1. vyd. Beroun: MH, 2008. ISBN 978-80-86720-43-2.

BURACHOVIČ, Stanislav a Stanislav WIESER. *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-727-7048-9.

CULEK, Martin (ed.). *Biogeografické členění České republiky*. Praha: Enigma, 1996. ISBN 80-853-6880-3.

ČR. Vyhláška č. 327/1998 Sb.: Vyhláška Ministerstva zemědělství, kterou se stanoví charakteristika bonitovaných půdně ekologických jednotek a postup pro jejich vedení a aktualizaci. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1998, částka 108, 327/1998.

Das erste Moorbad der Welt Franzensbad. Franzensbad, 1905.

FLEKALOVÁ, Markéta. *Rekreační využití území*. Vydání: první. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015. ISBN 978-80-7509-211-3.

HORÁČKOVÁ, Marie, Dita JANDERKOVÁ a Petr HLAĐO. *Metodický manuál: pro vypracování bakalářské práce*. Brno, 2014.

KOHLOVÁ, Jana. *Studie rozvoje systému zeleně pro Františkovy Lázně: 1. Textová část*. 2006.

BROŽ, Karel a kol.. *Františkovy Lázně*. Město Františkovy Lázně, 2011.

KUPKA, Jiří. *Zeleň v historii města*. Vyd. 1. V Praze: Nakladatelství ČVUT, 2006. ISBN 80-010-3443-7.

MACEK, Stanislav. *Františkovy Lázně: historie města*. Městské muzeum ve Františkových Lázních.

MACEK, Stanislav. *Městské muzeum Františkovy Lázně: Architektura Františkových Lázní v 19. století*. Městské muzeum Františkovy Lázně, 1989.

OTRUBA, Ivar. *Zahradně architektonická tvorba: význačné zahradní a parkové celky*. Vyd. 1. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2000. ISBN 80-715-7461-9.

OTRUBA, Ivar. *Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002. ISBN 80-865-1728-4.

PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena a kol.. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-727-7279-1.

RICHTER, Svatopluk. *Mariánské Lázně 1808-2008: 200 let obrazem*. ART GALLERY NATALY.

ZEMAN, Lubomír. *Západočeský lázeňský trojúhelník*. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2008. ISBN 978-80-87104-41-5.

50 JAHRE VERSECHE NERUNGS ARBEIT AN FRANZENSBAD. 1931.

Elektronické zdroje

Baden Baden. *Transnacionální sériová nominace evropských lázeňských měst k zápisu na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.spaarch.cz/cz/baden-baden>

Františkovy Lázně - Františkův pramen. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_Frant/Default.aspx

Františkovy Lázně - Glauberovy prameny. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_Glaub/Default.aspx

Františkovy Lázně - Isabelina. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_Isabe/Default.aspx

Františkovy Lázně, Isabelina promenáda, soubor alegorických soch a váz, 1 - socha muže, zřejmě alegorie lovu. *Europeana: collections* [online]. 2016 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.europeana.eu/portal/record/2020706/HA384932.html>

Františkovy Lázně - kolonáda. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_kolon/Default.aspx

Františkovy Lázně - Labutí jezírko. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_Labut/Default.aspx

Františkovy Lázně - park. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_park/Default.aspx

Františkovy Lázně - pramen Natalie. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_prame/Default.aspx

Františkovy Lázně - Salingburg. *FotoHistorie* [online]. 2013 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://fotohistorie.cz/Karlovarsky/Cheb/Frantiskovy_Lazne/Frantiskovy_Lazne_-_Salin/Default.aspx

Lázeňské dědictví v nominaci na seznam světového dědictví UNESCO. *Tim: Turistický informační magazín* [online]. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Lokti [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.czech-tim.cz/rubriky/tim-v-laznich/7576-lazenske-dedictvi-v-nominaci-na-seznam-svetoveho-dedictvi-unesco>

Partnerské město Baden-Baden. *Karlovy Vary* [online]. 2016 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.mmkv.cz/index.asp?menu=81>

Prameny Glauber III, Glauber IV a Kostelní. *Františkovy Lázně: Oficiální web Města* [online]. 2007 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.frantiskovy-lazne.cz/dvorana-glauberovych-pramenu/d-94430/p1=7095>

Rok lázeňské architektury Čech, Moravy a Slezska 2014: Za lázeňskou architekturou Čech, Moravy a Slezska [online]. Národní památkový ústav, ÚOP v Lokti [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: <http://www.pruzkumypamatek.cz/rla/rok-lazenske-architektury.php>

Slepé mapy ČR. *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Kabinet%2FMapy%2FMapa_%C4%8CR%2FSlep%C3%A9_mapy_%C4%8CR

Smetánka, snobové i elegance lázeňského města Baden-Baden. *Hospodářské noviny* [online]. 2007 [cit. 2016-04-03]. Dostupné z: http://ihned.cz/c3-23183885-000000_d-23183885-smetanka-snobove-i-elegance-lazenskeho-mesta-baden-baden

Veřejný dálkový přístup: k datům registru územní identifikace, adres a nemovitostí [online]. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: http://vdp.cuzk.cz/marushka/?Themeid=1&InfoURL=http://vdp.cuzk.cz/vdp/ruian/prechodNaDetail&InfoTarget=vdpWindow_1340785078462

Vybrané pojmy urbanistické kompozice. *Ústav územního rozvoje: Institute for spatial development* [online]. Ústav územního rozvoje, Brno, 2014 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4738>

[online]. [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=27904

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Plán města Františkovy Lázně - kompoziční principy

Příloha č. 2 Role parku v systému zeleně měst lázeňského trojúhelníku

Příloha č. 3 Plán města Františkovy Lázně – funkce parku

Příloha č. 4 Plán města Františkovy Lázně – přehled posuzovaných částí lázeňských parků a lesoparků

Příloha č. 5 Návrh promenády u pramene Natálie

Příloha č. 6 Návrh lesoparku K Zátíší

Příloha č. 7 Návrh lesoparku K Zátíší

Příloha č. 8 Návrh lesoparku Amerika

Příloha č. 9 Návrh Labutího jezírka